

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

VÁCLAV BÁRTA, DiS.

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Měšťanský dům číslo popisné 49 v Pardubicích.
Stavební a kulturní historie**

Václav Bárta, DiS.

**Bakalářská práce
2018**

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu bibliografických citací.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25.6 2018

Václav Bárta, DiS.

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Pavlu Panochovi, PhD., vedoucímu mé bakalářské práce, za vedení při zpracování zvoleného tématu, za cenné rady a informace, které mě poskytl. Dále bych rád poděkoval Štěpánu Bartošovi, majiteli objektu, za zpřístupnění do všech prostor, za svolení k nahlížení do dokumentu uložených na stavebním úřadě, za poskytnuté materiály a umožnění pořízení vlastní fotodokumentace domu. Také bych rád poděkoval paní Ing. arch. Elišce Rackové za poskytnutí nálezové zprávy OPD.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je získat povědomí o historii a stavebním vývoji měšťanského domu čísla popisného 49, který je součástí východního bloku domu Pernštýnského náměstí v kontextu historie a urbanizace města Pardubic. Zabývá se především jeho detailním rozbořem, který se bude snažit jej poznat v závislosti na jeho středověkém vývoji a jeho proměn v průběhu posledních 500 let. Závěr práce se věnuje modelové rekonstrukci domu, jak mohl vypadat v jednotlivých fázích svého raného vývoje.

Klíčová slova

měšťanské domy, stavebně-historický průzkumy, historie Pardubic, pozdní gotika, renesance

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to acquire awareness of the history and construction of the burgher house of the description number 49, which is part of the east block of the Pernštýn square in the context of the history and urbanization of the town of Pardubice. Above all, it deals with its detailed analysis, which will seek to recognize it, depending on its medieval development and its changes over the last 500 years. The conclusion of the work is devoted to the model reconstruction of the house, as it could have been in the various phases of its early development.

Keywords

town houses, construction and historical research, history of town Pardubice, late gothic, renaissance

Obsah

Seznámení s tématem práce	1
A. OBECNÉ SOUVISLOSTI	
1. Nástin historického vývoje Pardubic.....	2
2. Stručný urbanistický vývoj města	8
3. Vývoj měšťanského domu ve středověku.....	14
B. ANALÝZA MĚŠŤANSKÉHO DOMU	
4. Měšťanský dům číslo popisné 49 v Pardubicích	19
4.1. Úvod.....	19
4.2. Dějiny objektu a nástin životů jejich významnějších obyvatel	20
1500-1868.....	20
1868 - současnost	26
Burian Lojek (Bakalář)	31
František Lexa	32
4.3. Rozbor objektu	36
Západní fasáda.....	36
Dvorní fasády.....	38
Hlavní budova.....	39
Dvorní zástavba.....	43
4.4. Stavební historie	44
Resumé	50
Resume	51
Seznam příloh	52
Literatura:.....	57
Přílohy	59

Seznámení s tématem práce

Téma práce se zabývá vývojem konkrétního měšťanského domu, který vznikl v závěru pozdního středověku na parcele staršího, pravděpodobně dřevěného stavení. Odráží se v něm unikátní stavební počiny nejvýznamnějšího šlechtického rodu, jenž působil v Pardubicích. Především za Viléma z Pernštejna a jeho syna Jana z Pernštejna získává dům základní podobu hmotného jádra stavby, na které později přibývají mladší prvky, jež tento objekt rozšiřují anebo mu v jednotlivých slohových obdobích dodávají architektonickou vizáž poplatnou své době.

Samotná práce je rozdělena do dvou hlavních větších kapitol a čtyř samostatně tematických kapitol. Z toho čtvrtá kapitola je rozdělena do více dílčích podkapitol se samostatnými názvy.

První tři kapitoly se zabývají obecnější rovinou. První zprostředkovává popis historického vývoje Pardubic s ohledem na politické dějiny, vlastníky města a legendy s nimi spojené. Druhá pojednává o urbanistickém rozvoji města a jeho postupné modernizaci k stále významnějšímu místu. Třetí kapitola má již konkrétnější obsah a zabývá se vývojem měšťanského domu ve středověku, jeho proměnou a změnou vnitřního užívání. Celý tento okruh tvoří zhruba jednu třetinu celého textu.

Čtvrtá kapitola tvoří nejhlavnější část celé práce a zaujímá zbylé dvě třetiny textu. Podkapitoly 4.2, 4.3 a 4.4 tvoří celkovou kostru textu rozdělenou do následujících témat: dějiny objektu v závislosti na čase, obměně majitelů, jejich vazeb na tehdejší dění v Pardubicích i jeho okolí a na tržních převodech domu. Další kapitola se zabývá popisem současné podoby domu, obecnější datací a jeho charakteristickými změnami v nejmladším období. Poslední z těchto zmíněných kapitol komparuje předešlé poznatky a snaží se na jejich základě postavit rekonstrukci domu v jeho jednotlivých fázích raného vývoje.

Cílem bude propojení jednotlivých témat tak, aby se dosáhlo souvislého pochopení historie vývoje a podoby měšťanského domu čísla popisné 49 na Pernštýnském náměstí v Pardubicích. Pro zhotovení své bakalářské práce budu čerpat z literatury, odborných článků, internetových přehledů, archivních pramenů, fotografií, historických pohledů, dostupných výkresových situací, konzultací, vlastních průzkumů v terénu a technických popisů. Budu se snažit dosáhnout pokud možno co nejvěrohodnějšího obrazu o zvoleném tématu.

A. OBECNÉ SOUVISLOSTI

1. Nástin historického vývoje Pardubic

Nejstarší dějiny, které nám dokládají archeologické nálezy, spadají až do starší doby kamenné, do období mladšího paleolitu (40 000 – 10 000 př. n. l.). Postupně začíná přibývat archeologických nálezů, především ze střední doby kamenné čili z mezolitu (8 000 – 6 000 př. n. l.), kdy došlo k přechodu na zemědělský princip hospodářství. Zemědělský způsob života s sebou přinesl také znalosti zpracování hlíny a výrobu keramických nádob. Podle jejich charakteristických tvarů a výzdoby jsou nazývány jednotlivé kultury. Ve východních Čechách mezi ně patří kultura s lineární keramikou, kultura s vypíchanou keramikou (4. tis. př. n. l.), v eneolitu pak kultura nálevkovitých pohárů, kultura se šňůrovou keramikou aj. Od konce mezolitu a v neolitu, především po roce 2 000 př. n. l., se k nám postupně začíná dostávat technologie zpracování kvalitnějších kovů a to především bronzu. Mezi nejvýznamnější zástupce tohoto období patří únětická, lužická a slezskoplatěnická kultura. Velký vliv jihu a jihovýchodu s sebou přinesl rozvoj zpracování kovu. V průběhu 4. stol. př. n. l. u nás převzali moc keltské kmeny, které ukončily vývoj lidu popelnicových polí ve východních Čechách.¹

Počátky středověkých dějin jsou u nás spojeny s příchodem Slovanů v 6. a 7. století. První skutečně státní útvar, který zasahoval až do východních Čech, byla Velkomoravská říše v 9. až 10. století. V roce 995 došlo k vyvraždění Slavníkovců, postupně se sjednotilo České knížectví pod vládou Přemyslovců a ti začali na našem území vytvářet hradskou soustavu. Vlastní Pardubice vznikají o něco později právě na těchto základech v průběhu 2. poloviny 12. století až začátku 14. století, kdy vrcholí proces feudalizace středověké společnosti.²

Nejstarší dějiny Pardubic na základě písemných zpráv spadají do konce 13. století. První zmínka se objevuje v roce 1295 v bule papeže Bonifáce VIII v souvislosti s cisterciáckým řádem. Nejstarší známý držitel Pardubic se začíná objevovat v pramenech na začátku 14. století pod názvem Půta z Pardubic.³

Někdy ve dvacátých letech 13. století se dohodli páni z Dubé s Arnoštem z Hostýně o výměně hradu Vízmburk za panství Pardubice. Za jeho života došlo k povýšení Pardubic na město. Přesný rok není známý, ale klade se mezi letopočty 1332 až 1340. První písemná zpráva, která hovoří o Pardubicích jako o novém městě se nachází v závěti Arnošta z Hostýně sepsané

---

1) ŠEBEK, František a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, s. 13-26. ISBN: 80-900069-1-4.

2) Tamtéž, s. 27-30.

3) PARPEDIÉ. *Úvod – Dle abecedy – Historie – Dějiny Pardubic v datech*, 2014 [cit. 2018-05-03] URL: http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Dejiny_Pardubic_v_datech&rozc=historie

na Starých Hradech v roce 1340. Jeho syn, taktéž Arnošt, se zapsal do dějin jako první pražský arcibiskup a blízký přítel Karla IV. (1316 - 1378). Arnoštův bratr Bohuš z Pardubic byl císařem pověřen jako jednatel k získání ostatků svatých.⁴

Nejranější dějiny města jsou spojeny s rodem pánů z Pardubic, kteří ve svém erbu nosili i dnešní městský znak, přední bílou půlku koně se zlatou uzdou na červeném poli. Ke znaku se váže legenda spojená s tažením krále Vladislava I. (1110 - 1174) s Fridrichem Barbarossou (1122 - 1190) do Milána, kde jeden člen z družiny, jakýsi Ješek, byl při nočních lupech v Miláně zastaven padající mříží městské brány, jež přesekla jeho koně na půl. Jemu samotnému se mělo podařit i s lupem dostat do bezpečí a za odměnu za svou chrabrost získal od krále zmíněný znak do erbu. Po Arnoštovi z Hostýně dědili jeho dva synové Smil a Vilém, řečený také Flaška. Smil hospodařil nad Pardubicemi a Vilém se staral o správu arcibiskupských hradů. V roce 1384 se vlekl soudní spor po smrti Vznaty ze Skuhrova o část jeho dědictví, jehož se bez řádného ukončení dědického řízení protiprávně ujali pardubičtí páni. Byli však donuceni pod hrozbou vojenského zásahu zemské hotovosti třetinu majetku vydat, tu pak získal Hanuš z Milheimu.⁵

V období divokých husitských bouří se ve východních Čechách výrazně projevil Diviš Bořek z Miletínka, který byl zvolen jako vůdce orebitů (podle kopce Oreb u Třebechovic pod Orebem), což byla jedna z mnoha větví husitského hnutí. Po úspěšných vojenských taženích se stal hejtmanem v Chrudimi, Litomyšli a Vysokém Mýtě, později dokonce získal správu nad Hradcem Králové. V Hradci Králové došlo k převratu organizovanému radikálním knězem Ambrožem. To rozohnilo Diviše Bořka a ten se zde 4. srpna 1423 setkal v boji s Janem Žižkou, který naopak Ambrože podporoval. Po své porážce Miletínek ujel na Kunětickou horu, kde budoval od roku 1421 hrad. Do konce husitských válek se již s Žižkou neusmířil a přešel na stranu umírněných kališníků. Pardubice spravoval do roku 1427 Žižkovi loajální husita Viktorin Boček z Kunštátu a Poděbrad. Po jeho smrti panství získal Jan Hlaváč z Mitrova, který jej prodal následně zpět Divišovi Bořkovi z Miletínka. Ten spojil Pardubické panství s opatovickým a sezemickým klášteřem.⁶

Bořkové z Miletínka drželi Pardubické panství přes padesát let. Po smrti Diviše Bořka jej zdědili jeho tři synové Soběslav, Jan a Petr. Nejvýrazněji vynikal Soběslav, který si vědom začínajícího výnosného hospodaření v oblasti prodeji ryb začal budovat rybníkářskou síť. V závěru života panství velice zadlužil a v roce 1468 zemřel, toho využil král Jiří z Poděbrad (1420 - 1471), který převedl panství Kunětická Hora z rukou nezletilých Soběslavových synů

---

4) ŠEBEK, Františiel a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, s. 47-51. ISBN: 80-900069-1-4.

5) PARDUBICE. *Historie Pardubic – Za pánů z Pardubic*, 2007[cit. 2018-05-03]URL:

http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/panu_z_pardubic.html

6) ŠEBEK, Františiel a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, s. 65-74. ISBN: 80-900069-1-4.

na své potomky, jimž mimo jiné zajistil také titul knížat minsterberských.⁷

Koncem 15. století se v Pardubicích usadil významný šlechtický rod pánů z Pernštejna. V roce 1491 Vilém z Pernštejna koupil panství pardubické a kunětickohorské od Jindřicha staršího, knížete z Minsterberka. Pernštejnové vlastnili Pardubice až do roku 1560, kdy jej Jaroslav z Pernštejna prodal českému králi Ferdinandovi I (1503 - 1564).⁸

Rod Pernštejnů nosil na svém erbu černou hlavu zubra se zlatou houžví v nozdřích. Nejstarší legenda, která pochází z roku 1539, vypráví příběh o Vaňkovi, příjmením Vaňha pocházejícího z uhlířské osady Ujčov, kterému se podařilo zkrotit divokého zubra ohrožujícího okolí. Jednoho dne, když se se zubrem potkal v lese, tak se ukryl ve své lesní boudě. Zubr na něho dorážel a on bránice se nebezpečí se rozhodl zvířeti podat kousek chleba na prutu. Takto zvíře dlouhodobě vykrmoval, až pro něj přestalo být nebezpečným. Rozhodl se tedy zvířeti provléct nozdrou houžev z proutí a přivedl jej na hrad Zubrštejn k markraběti Joštovi Wilibaldovi Brandenburskému. Markrabě ho ocenil za to, že zvíře nezabil a svou chytrostí je zkrotit a daroval mu za odměnu půdu, na které později začal budovat hrad Pernštejn již s právem užívat erb se zubří hlavou.⁹

Vilém z Pernštejna patřil mezi dvořany a velitele krále Matyáše Korvína (1443 - 1490). Po jeho smrti podpořil na trůn kandidaturu Vladislava II. Jagelonského (1456 - 1516). Po usazení v Pardubicích se snažil zasadit o zkrášlení vnějšího vzhledu města a o zajištění čistoty v něm. Se svou ženou Johankou z Liblic měl syny Jana a Vojtěcha oženěné se sestrami z Postupic. Správu nad Pardubicemi převzal v roce 1521 po otci Vojtěch, který sem přesídlil z jihočeského dominia v Hluboké. Pokračoval v rozšiřování pozemkových majetků, ke kterým připojil Chlumeck nad Cidlinou a Kolín, budoval také nové jádro rodových statků v Novém Městě nad Metují a v Náchodě. V roce 1534 zemřel a jeho místo zaujal jeho bratr Jan. Jan byl vlivný a bohatý muž, který se pomalu začínal dostávat do sporu s českým králem Ferdinandem I. Habsburským, když vytvářel silící stavovskou opozici blízkou nekatolíkům, novoutrakvistům a luteránům. Koncem svého života se začal věnovat vzrůstajícím dluhům a musel se smířit také se ztrátou velkého majetku. Po Janově smrti v roce 1548 zůstali mladí potomci: tři synové a jedna dcera. Nejstaršímu Jaroslavovi, na kterého přešla plná zodpovědnost, bylo sotva dvacet let. Ačkoliv to byl schopný, štedrý a vzdělaný aristokrat, tak před hromadící se dluhy nezvládl a prchl do Itálie, kde v roce 1560 zemřel. Jeho majetek převzali věřitelé, od nichž je vykoupil

---

7) ŠEBEK, František a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, s. 75-84. ISBN: 80-900069-1-4.

8) PARPEDIÉ. *Úvod – Dle abecedy – Historie – Dějiny Pardubic v datech*, 2014 [cit. 2018-05-03]URL: http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Dějiny_Pardubic_v_datech&rozc=historie

9) VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2012, s. 9-10. ISBN: 978-80-87067-21-5.

až král Ferdinand I. Habsburský.¹⁰

Vývoj města od roku 1560 do začátku třicetileté války lze nazvat hospodářskou a společenskou stagnací. Panovník Pardubice včlenil do polabských komorních statků. Šlechtu, která zde předtím řídila celý chod, vystřídali úředníci z řad místních měšťanů. Jeden z nich, Valentin Žalud se na přelomu 16. a 17. století stal dokonce chrudimským hejtmanem. Zde se sluší připomenout, že tehdejší Chrudimský kraj svojí rozlohou odpovídal zhruba jádru dnešního Pardubického kraje. V průběhu let 1560 – 1620 se zde vystřídalo devět chrudimských hejtmanů a dva jimi pověření správci. Pardubicím se nevyhnuly ani vyostřující se spory mezi jednotlivými odnožemi křesťanství. Pardubice byly převážně protestantské a s nelibostí nesly zákaz evangelických bohoslužeb a instalaci cizích katolických farářů.¹¹

Podoba Pardubic se příliš neměnila. Změny s sebou přinesl až závěr třicetileté války, kdy hrozilo nebezpečí vpádu švédských vojsk. V červnu roku 1639 se k Pardubicím blížila švédská vojska vedená Johannem Gustafssonem Bannerem. Pardubické pevnosti velel lajtnant Wardek, který zde nechal zbudovat šance v podobě mohutných valů a příkopů. Nechal zbořit mnoho domů, stodol, některých předměstí, tak aby se zde nemohl nepřítel krýt. Další nebezpečí přišlo v říjnu roku 1645, kdy sem z nedaleké Litomyšle zamýšlel útok Lennart Torstenson. Opět se bořili domy na předměstích pod velením lajtnanta, hraběte Strassolda. Vnitřní město všem švédským útokům odolalo, ačkoliv při posledním útoku byly zasaženy i mnohé stavby vnitřní části za hradbami.¹²

Město zasažené válečnými vpády se jen pomalu zotavovalo, aby získalo zpět svůj lesk. Situaci zhoršovala také politická aktivita Habsburků, která utužovala nevolnický systém a sužovala místní lidi tvrdými robotními povinnostmi omezováním jejich svobody. Přísné berní povinnosti vedly nakonec k tomu, že ani na konci 17. století zde řada domů nebyla obnovena ani po opětovném napomínání ze strany městské rady. Po mnohých nepokojích a nevolnických povstání vydal nakonec v roce 1680 císař Leopold I (1640 - 1705) robotní patent, který definoval vztah mezi vrchností a poddanými. Z pohledu příslušnosti k římskokatolickému vyznání v důsledku vítězství katolické strany v třicetileté válce byly Pardubice pomalu pokatoličkovány.¹³

Rozvoji města nesvědčila ani první polovina 18. století. Marie Terezie (1717 – 1780)

---

10) ŠEBEK, František a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, s. 93, 121,137,143,146,152,158, 169, 184, 209 a 210. ISBN: 80-900069-1-4.

11) Tamtéž, s. 139-157.

12) SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem. Dílu IV. Část I. Místopis starých Pardubic*, Pardubice 1928, s. 20-23.

13) PARDUBICE. *Historie Pardubic – Po třicetileté válce*, 2007[cit. 2018-05-14]URL: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/po_valce.html

byla zatížena válkou s Fridrichem Pruským (1712 - 1786) a teprve ukončením válečných nepokojů se začaly vytvářet podmínky pro nový stavební rozmach města. V závěru 18. Století, mezi lety 1778-1788, začaly vznikat nové městské části v důsledku raabizačního systému zastavování.¹⁴

Osvícenské reformy, se kterými přišla Marie Terezie a později také její syn Josef II. (1741 - 1790) měnily obraz města a jeho okolí. Docházelo k profesionalizaci městské správy, kde od roku 1790 stál v čele magistrátního úřadu purkmistr, měnil se počet konšelů a rušily se kláštery. Další zlom nastal v polovině 19. století, kdy bylo zrušeno hrdelní právo, zaniklo latinské gymnázium nahrazené hlavní školou s německým vyučovacím jazykem, zámek byl využíván čím dál více ke komerčnějším účelům, konkrétně zde byly vytvořeny byty pro vysloužilé vojenské hodnostáře.¹⁵

V závěru první poloviny 19. století začaly také do Pardubic pronikat vlastenecké myšlenky. O jejich propagaci se zde úspěšně prosazoval lékař Josef Bojislav Pichl se svou ženou, básnířkou Marií Čackou. Brzy se na jeho stranu začalo přidávat stále více měšťanů, byla vytvořena národní garda a Josef Pichl se jako svou politické agitaci rozhodl v Pardubicích vydávat noviny s názvem *Hlasatel svobody a lidu práva* podporující svobodu slova a tisku. Po revolučních událostech v roce 1848 většina obyvatel vyjádřila loajalitu starému režimu za cenu některých ústupků a Josef Pichl musel z Pardubic odejít. Po polovině 19. století se začalo město značným tempem rozvíjet, zdvojnásobil se populační růst, přibýval počet drobných řemeslníků, rozvíjel se průmysl a zemědělství. V kultuře přibyl zpěvácký spolek Pernštýn (1861), městská beseda (1862), tělocvičná jednota Sokol (1864), ale také třeba dámský pěvecký spolek Ludmila (1865).¹⁶ Od sedmdesátých let začaly přibývat také další spolky. Mezi nimi byl spolek divadelních ochotníků (1872), sbor dobrovolných hasičů (1878) a později také významně projevující se muzejní spolek. Závěrem překotného devatenáctého století se Pardubice staly nejrychleji se rozvíjejícím městem ve východních Čechách.¹⁷

V průběhu 20. století prošlo město rozvojem prvorepublikové demokracie, nacistické okupace, poválečnou diktaturou a nakonec během sametové revoluce návratem k demokratickému systému vlády. Počátek století je spojen s Janem Kašparem, průkopníkem

---

14) SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem. Dílu IV. Část 1. Místopis starých Pardubic*, Pardubice 1928, s. 27-28.

15) PARDUBICE. *Historie Pardubic – 18. až 19. století*, 2007[cit. 2018-05-16]URL: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/18_stoleti.html

16) PARDUBICE. *Historie Pardubic – 1845 až 1866*, 2007[cit. 2018-05-16]URL: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1845.html

17) PARDUBICE. *Historie Pardubic – 1866 až 1914*, 2007[cit. 2018-05-16]URL: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1866.html

českého letectví, rozvojem chemického průmyslu a telegrafie. V průběhu 2. světové války se v Pardubicích prosadila odbojová výsadková skupina Silver A, bylo odsud deportováno 563 Židů a v průběhu roku 1944 zažilo město dokonce tři anglo-americké nálety, které bombardovaly místní letiště a rafinérii. Během Pražského jara roku 1968 nedošlo naštěstí k žádnému násilí, nejspíš v důsledku toho, že město obsadila v první fázi polská armáda.¹⁸

---

18) PARDUBICE. *O Pardubicích – Informace o městě – Historie- Pardubice ve 20. století*, 2016 [cit. 2018-5-16]
URL: <http://www.pardubice.eu/o-pardubicich/informace-o-meste/historie/pardubice-ve-20-stoleti/>

2. Stručný urbanistický vývoj města

Pardubice vznikly unikátním vývojem v oblasti východních Čech. Rozprostírají se na soutoku řeky Labe a Chrudimky. Celková rozloha má téměř 78 km² a žije zde přibližně 90 tisíc stálých obyvatel. Nadmořská výška se zde pohybuje okolo 215 až 237 metrů nad mořem.¹⁹

Nepřetržité osídlení Pardubic je archeologicky doložené od 9 století, na sever od Labe, na katastru Rosic nad Labem, Semtína a Cihelny. Jižně od řeky jsou dochované nálezy po osídlení na katastru: Svítkov, Blato a na rozhraní mezi Dražkovicemi a Starými Jesenčany. Labe ještě před novodobou regulací tvořilo velké meandry s četnými slepými rameny. Prostor říční nivy se zarostlými lužními lesy nebyl tedy příliš vhodný pro osídlení, a proto se původní osídlení vázalo na řeku Chrudimku a okraj labské nivy²⁰

Nejstarší dochovaný písemný pramen o historii Pardubic pochází z roku 1295. Tehdejší papež Bonifác VIII. vydal ochranné privilegium cisterciáckému řádu, ve kterém jsou zmíněny tehdejší cisterciácké kláštery s jejich majetkem. Mezi nimi se nachází také klášter v Pardubicích. Přesná poloha původního kláštera je dosud otázkou diskuzí. Především v devadesátých letech 20. století se rozhořel odborný spor mezi archeologem Tomášem Čurdou a historikem Františkem Šebkem o jeho původní poloze. Čurda předpokládá polohu kláštera v dnešních Pardubičkách na louce mezi hřbitovní zdí u kostela sv. Jiljí a zahradami domů směrem k nemocnici. Zatímco Šebek poukazuje na historické předpoklady, které by situovaly původní polohu kláštera spíše k dnešnímu kostelu sv. Bartoloměje na náměstí Republiky.²¹

Ve 13. století bylo pardubické osídlení ještě rozvolněné. Archeologicky je doložené panské sídlo někdy od poloviny století v místech dnešního zámku. Jeho prvním majitelem byl pravděpodobně Půta z Dubé, o němž se písemné prameny zmiňují k roku 1418 a 1419. Pardubické panství mělo právo na začátku 14. století vybírat také clo za plavené dříví. Objekt celnice se nacházel někde v místech dnešního zřezaného na soutoku Labe a Chrudimky.²²

Šlechtické panství významného rodu se mění a „nespořádané vesnické podhradí vyrůstá a krystalizuje se v nový městský útvar, jenž dostává před rokem 1340 právní normy města“²³

---

19) PARDUBICE. *O Pardubicích – Informace o městě – Geografie*, 2016 [cit. 2017-08-01] URL:

<https://www.pardubice.eu/o-pardubicich/informace-o-meste/geografie/>

20) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 63-64. ISBN: 80-7277-039-X.

21) ŠEBEK, František, *Kostel cyriaků stál u svatého Bartoloměje*, Pardubické noviny, roč. 3, č. 203 1994, s. 8. Pozn. Podrobněji byla tato problematika probírána ve Východočeském sborníku historickém, kde byly odborně analyzovány archeologické výzkumy prováděné mezi lety 1993 – 2005. Dlouhodobě se tím zabýval také Klub přátel Pardubicka, který vydává polarizačně-vědecký časopis Zprávy KPP.

22) VOREL, Petr (ed.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, s. 2. ISBN: 80-852668-35-3.

23) WAGNER, Václav. *Pardubice. Poklady umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1943, s. 3.

Hlavní impulz rozvoje sebou přinesl Arnošt z Hostýně po roce 1332, který celé Pardubice předal do správy cisterciákům. Jižně od někdejší tvrze (zhruba na místě dnešního zámku) nechal vystavět lokační město pod názvem Pardubice. Jeho syn Arnošt z Pardubic, později známý jako pražský arcibiskup, nechal vystavět kostel Zvěstování Panny Marie na jihovýchodním rohu nového města, předpokládá se, že nechal přestavět také místní tvrz na hrad.²⁴

Rozkvět města probíhal pozvolna a nebyl pravděpodobně příliš rozsáhlý. Ve středověku byl zastíněn královskými městy Chrudim a Hradec Králové. Později po roce 1491 jej zcela přeměnila pernštýnská éra urbanizace za Viléma z Pernštejna, která přinesla pozdně gotickou a renesanční přestavbu.²⁵

Vilém z Pernštejna si zvolil Pardubice jako své hlavní dominium. Začal zde budovat rozsáhlou síť rybníků. Postupně opevnil a přestavěl vodní hrad, který v prvních desetiletích 16. století opatřil hliněnými valy s nárožními rondely pro umístění dělostřelectva. Hradní valy předcházely široký příkop, který se za pomoci systému kanálů dal v případě potřeby zavodnit. Svě úsilí upnul také k budování města, které se postupně stávalo reprezentativním příkladem rozkvétajícího města.²⁶

V roce 1507 postihl město jeden z řady ničujících požárů. Rychlá obnova a jednotný architektonicko-urbanistický ráz je zde patrný dodnes. Na Vilémovy náklady byla postavena řada domů, on také zajistil Pardubicím řadu privilegií stejných jako u královských měst a tím dosáhl také vysokého přistěhovalectví.²⁷

Přestavba města se výrazně projevila především na měšťanských domech. Jednotná výstavba po roce 1507 se soustředila na vybudování jednopatrových kamenných domů. Nad klenutým přízemím se zvedalo obytné patro s trémovými stropy. Impozantní pohled na domy dovršovaly ještě atikové štíty evokující dvě patra a do nich vsazené malované niky. Dochované niky na domech čísla popisného 11, 12, 21 a 77 představují jedinečný soubor nástěnných maleb z počátku 16. století.²⁸

Obnova města se odráží také v sakrální architektuře. Vilém nechal vystavět kostel svatého Bartoloměje, který se měl stát pohřebním místem pernštejnského rodu. Na Dlouhém

---

24) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 64-65.
ISBN: 80-7277-039-X.

25) Tamtéž, s. 65-66.

26) VOREL, Petr (ed.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, s. 2.
ISBN: 80-852668-35-3.

27) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 68.
ISBN: 80-7277-039-X.

28) Tamtéž, s. 67.

předměstí nechal vystavět špitální kostel sv. Jana Křtitele a taktéž obnovil do roku 1515 kostel Zvěstování Panny Marie.²⁹

Období mezi rokem 1506 a 1538 lze také charakterizovat jako velký stavební proces, při kterém bylo vystavěno několik nových budov. Na předměstí Pardubic se to projevilo až šestinásobným nárůstem domů. Největší rozkvět se týkal Zeleného předměstí, které získalo v roce 1533 právo na koňský trh a jarmark, ale také Mýtské (Bílé) Předměstí za řekou Chrudimkou se rozrostlo o další domy a výrobní provozy.³⁰

Krásu pozdně gotických Pardubic poškodil další z řady zničujících požárů. Celé město zachvátil v roce 1538 požár. Obnova města probíhala již v renesančním duchu pod dohledem Jana z Pernštejna, který půjčil měšťanům mnoho financí na obnovu jejich domovů, a k tomu zdarma poskytl i většinu stavebního materiálu. Většina domů se značným poškozením zachovala, protože byly stavěny z nehořlavých zdících materiálů, především z kamene. Při obnově byly domy zvyšovány o další patro a opatřeny renesančními obloučkovými štíty s atikami. Nejvýraznějším architektonicko-uměleckým prvkem tohoto období byla bezesporu terakotová ostění oken a portálů. Město bylo obnovováno po vzoru podobné znovuvýstavby jako u Nového Města nad Metují, které Janovi mohlo sloužit jako inspirace budoucí podoby. K roku 1543 byly Pardubice v hrubých rysech obnoveny a mohly opět sloužit k obdivu a úctě perňštejnského rodu.³¹

Pozvolný rozvoj se až do začátku třicetileté války nikterak zásadně na městu neprojevil. Italský architekt Ulrico Aostalli de Sala byl autorem posledních renesančních úprav, které byly prováděny na zámku. Třicetiletá válka s sebou přinesla nebezpečí útoků švédských vojsk. Vnitřní město se zámkem se od roku 1639 soustředilo na zmodernizování a zkvalitnění opevnění. Vnitřní jádro Pardubic přečkalo válku a ubránilo se, ale za cenu téměř úplného zničení obou předměstí.³²

Po třicetileté válce docházelo k postupné obnově města i předměstí, ale až do poloviny 18. století neprodělalo město žádný zásadní rozvoj.³³ Jednou z památek, která v tomto období vznikla a dodnes tvoří dominantu na Pernštýnském náměstí je morový sloup se sochou Panny Marie z roku 1695. Sloup byl v dalších letech mnohokrát opravován, ale nejvýrazněji se na něm

---

29) WAGNER, Václav. *Pardubice. Poklady umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1943, s. 6-7.

30) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 67-68.
ISBN: 80-7277-039-X.

31) Tamtéž, s. 68-69.

32) VOREL, Petr (ed.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, s. 3.
ISBN: 80-852668-35-3.

33) Tamtéž, s. 3.

projevil sochař Jakub Teplý, který jej v letech 1773-1777 doplnil sochami světců.³⁴

Určitou analogii v poměru k baroku chovají Pardubice k městu Tábor. Obě jsou natolik vyčerpaná stavebním vývojem probíhajícím v 16. století, že na rozdíl od ostatních měst, které zažívají prudký rozvoj právě v období baroka, tato dvě města v tomto období tvoří v poměru urbanizace k architektuře téměř nepopsaný list. V roce 1751 zastihl vnitřní jádro města další požár. Následná rehabilitace probíhala již v duchu rokoka. Nejvýrazněji se v uměleckých formách zapsal do historie již zmíněný Jakub Teplý, kterému je připisována úprava starého radničního průčelí a štuková výzdoba na domě čísla popisného 50 (dnešní východočeská galerie známá pod názvem dům U Jonáše). Závěr 18. Století s sebou přinesl klasicistní styl, který se navracel zpět k architektonickým prvkům pilastrů, klenáků a nadokenních říms. Dodnes je tento výrazný charakter zastoupen na domě číslo popisné 41 v Pernštýnské ulici. Po roce 1800 navazuje na klasicismus období empíru, který se projevuje v plynulých jednoduchých formách na domech čísel popisných 49 a 66.³⁵

V průběhu 1. čtvrtiny 19. století byla částečně změněna komunikační síť a vystavěna nová císařská silnice z Hradce Králové do Chrudimi. Ta procházela Labskou ulicí, přes náměstí a pak procházela přes Zelené předměstí k jejímu západnímu konci, kde se stočila k jihu směrem na Chrudim. V roce 1844 byla zbourána Bílá brána. Do poloviny 19. století došlo také k zastavění okolí města a vznikly nové vsi jako je Vystrkov, Malé Jesenčany, Nové Jesenčany, Studánka, Nové Hradiště, Spojil a Staročernsko.³⁶ Podobu Pardubic velice přesně zachycuje mapa stabilního katastru, která byla pro danou oblast vyhotovena v roce 1839.³⁷(viz mapa č. 8).

Zásadní zlom pro rozvoj Pardubic měla výstavba železniční sítě. Mezi lety 1843-1845 byla vystavěna na jihu Pardubic železniční trať, která spojovala Olomouc a Prahu. O její výstavbu se zasloužil především místní rodák Jan Perner. Postupně se Pardubice staly důležitým železničním uzlem východních Čech a to také díky rozšíření železniční sítě roku 1857 o trať Pardubice – Rosice nad Labem – Hradec Králové – Jaroměř a 1871 Rosice nad Labem – Chrudim – Havlíčkův Brod.³⁸ Dne 20. srpna 1845 projel Pardubicemi slavnostně první vlak.³⁹

Během 2. pol. 19. stol. se na západní straně města kolem obou nádraží vystavěla řada

---

34) POCH, Emanuel a ed., *Umělecké památky Čech 3 [P/Š]*, Praha 1980, s. 26.

35) WAGNER, Václav. *Pardubice. Poklady umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1943, s. 15-19.

36) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 69-70. ISBN: 80-7277-039-X.

37) ČUZK, *Další archiválie – Starší verze prohlížečky – Pardubice – Mapa*, 2011 [cit. 2017-08-01] URL: http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c5633-1

38) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 70. ISBN: 80-7277-039-X.

39) VOREL, Petr (ed.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, s. 3-4. ISBN: 80-852668-35-3.

závodních podniků: lihovar (1867), cukrovar (1869), pivovar (1871), Prokopova továrna (1872) a o něco stranou také podnik Hübner Opitz (1866). Postupně se Pardubice natolik rozrostly, že rozlohou předčily i své sousedy, Chrudim a Hradec Králové, a do konce 19. století se staly nejrozlehlejším městem ve východních Čechách. Přibývalo také menších a středně velkých podniků jako byla ropná rafinerie Fanto (1889), Franckova továrna na výrobu kávovinových náhražek, Reinbergerova moštárna (1892), ale také podniky, které stály u založení tradice výroby pardubického perníku.⁴⁰

Docházelo k rozvoji školství a k postupnému obytnému zastavování. Nejvýrazněji se to projevilo na Zeleném Předměstí, kde jižně od dnešní třídy Míru vznikla mezi ulicemi 17. listopadu a Karlovou rozsáhlá pravoúhlá síť ulic s přízemními a jednopatrovými domy. Pomaleji se rozvoj dotýkal pravobřežní strany Chrudimky, kde z větších výrobních provozů byly postaveny jen Winternitzovy mlýny. Jižněji na řece Chrudimce na pravobřežní straně vznikly Bubeníkovy sady, ale také na levobřežní straně Na Olšinkách proběhla parková úprava. Kolem okolí kostela Sedmibolestné Panny Marie vyrostlo několik staveb jako je sirotčinec, vojenská nemocnice či dívčí průmyslová škola. Také Pernštýnské náměstí se dočkalo výrazné změny v podobě nové radnice, která na sebe upírá svojí hmotnou konstrukcí daleko větší pozornost než její přilehlé objekty. Roku 1903 byla vystavěna okresní nemocnice v lokalitě Nad Viničkami, která propojila doposud odlehle Pardubičky s rozsáhlou aglomerací města.⁴¹

Na přelomu 19. a 20. století se změnila také urbanistická struktura před historickým jádrem. Vodní příkop na západní straně před Zelenou bránou a na jižní straně byl zasypán. Následně se provedla regulace obou velkých řek a vytvořil se prostor pro dnešní náměstí Republiky a Smetanovo náměstí. Do tohoto prostoru byly vestavěny budovy především občanského a kulturního významu. V meziválečném období zde vznikla významná umělecko-architektonická díla od Josefa Gočára, Pavla Janáka a Ladislava Machoně.⁴²

Konec 19. století a první třetina 20. století se projevuje také svébytně v architektuře na třídě Míru. Z původních jednopatrových domů vyrůstají až čtyřpatrové. V tomto období zde byl vystavěn velkoobchodní dům s pasáží podle projektu architekta Ladislava Machoně (1924), ale také budova hlavní pošty v konstruktivním duchu.⁴³

Další etapou byla 2. světová válka, ta přinesla posílení především v oblasti průmyslu. Avšak ani Pardubice si neprošly válkou bez velkých ztrát na lidském životě a majetku. Po válce

---

40) VOREL, Petr (ed.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, s. 3.

ISBN: 80-852668-35-3.

41) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 71-72.

ISBN: 80-7277-039-X.

42) Tamtéž, s. 72.

43) WAGNER, Václav. *Pardubice. Poklady umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1943, s. 21-22.

bylo město obnovováno a zastavováno podle oficiálně neschváleného územního plánu od Aloise Mikuškovice a Františka Kerharta z let 1945-1947. Mezi lety 1947-1959 vzniklo v Pardubicích také sídliště Dukla, kde se uplatnil řádkovací zastavovací systém. Sídliště bylo stavěno podle kasárenských zásad na výstavbu a padesátá léta s sebou přinesla také architektonické prvky socialistického historismu a stalinského doby. Podobně bylo vystavěno také sídliště Tesla.⁴⁴

V šedesátých letech propojil oba břehy Labe nový most, který dal podnět k přesunutí nové výstavby na pravobřežní stranu Labe. V období od šedesátých do devadesátých let 20. století byly zahájeny výstavby sídlišť: Polabiny (1959), Dubina (1972), Závod míru (1973), Karlova ulice (1977), Cihelna (1988) a Dašická (1988).⁴⁵

Ani Pardubice se však nevyhnuly negativním řešením urbanistické struktury, takovým příkladem jsou panelové domy, které vyrostly podél ulice Arnošta z Pardubic a vytváří tak rušivý pocit při pohledu z náměstí Republiky směrem k divadlu. Od roku 1964 jsou Pardubice součástí památkové rezervace, která se snaží zachovat historické jádro města i s jeho významnými architektonickými díly od 14. až po 19. a 20. století.⁴⁶

---

44) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 74.
ISBN: 80-7277-039-X.

45) VOREL, Petr (ed.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, s. 4.
ISBN: 80-852668-35-3.

46) KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, s. 75.
ISBN: 80-7277-039-X.

3. Vývoj měšťanského domu ve středověku

Předmětem mého bádání bude vývoj měšťanského domu ve středověku. Budu se zabývat architektonickou dispoziční proměnou a jeho účelným uspořádáním v městské zástavbě. Tato kapitola poslouží jako úvod k hlavnímu tématu práce, v níž mi za vzor středověkého pozdně gotického měšťanského domu posloužil dům čísla popisného 49 v Pardubicích. Téma historických měšťanských domů v českých zemích není dosud uceleně monograficky zpracováno. Výzkumné poznatky jsou rozprostřeny do řady dílčích studií vázaných na jednotlivá města, nebo regiony. Budu se opírat o širší komparaci textů a článků vycházejících také z realizovaných stavebně-historických průzkumů.

Ve středověku prošly měšťanské domy zásadní změnou. Na rozvolněných různě rozlehlých románských dvorech se nacházely volně domy dispozičně provázané s hospodářskými objekty. V souvislosti s pozdější výstavbou měst vznikaly požadavky na lepší obranyschopnost, systematictější urbanizaci a přesnější vymezení pozemků. Začala se utvářet jednotná bloková výstavba domů, která obepínala náměstí. Vytvářel se systém ulic a předměstí. Z pohledu městského způsobu života dochází k přerodu až v období pozdní renesance a baroka. Měšťan středověku byl především zemědělec, který obhospodařoval své pozemky za městem a na rozdíl od zemědělce na venkově se odlišoval větší mírou svobody. Mimo jiné zlepšoval své postavení řemeslnou živností a obchodem jako zdrojem vedlejšího příjmu.⁴⁷

Součástí městského života tvořili jeho obyvatelé, které lze rozdělit do čtyř kategorií. Byli jimi: měšťané, hosté a Židé. Nedílnou součástí byly taky jednotlivé skupiny žebráků, prostitutek a tuláků.⁴⁸

Pro poznání nejstarší podoby městských domů lze komparovat provedené výzkumy v Praze, které nám poskytují analogii pro nutné bádání. Nálezy v Řetězové ulici na Starém Městě Pražském ukázaly, že místní domy byly jedno- až dvoupatrové. Jedním z nejzachovanějších a nejstarších domů je románský dům pánů z Kunštátu a Poděbrad ve zmíněné ulici na čísle popisném 222/1. Románské jádro, které se zachovalo do oblasti prvního patra nám poskytuje informace o zděných štítech z obou stran a o sedlové střeše.⁴⁹

Románský dům byl půdorysně rozčleněn na dva základní prostory. Vstupní studenou podélnou síň, většinou zaklenutou valenou klenbou a komnatu s krbem, zaklenutou oválně, nebo s použitím křížové klenby. Komnata mohla být v případě většího rozpětí rozčleněna na

---

47) LÁBEK, Ladislav. *Gerlachovský dům, měšťanský dům středověku*, Plzeň 1933, s. 3-6.

48) NODL, Martin., ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 392.
ISBN: 80-7203-448-0.

49) MENCL, Václav. *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče XIII, 1953, č. 6, s. 162.

více křížových kleneb, které byly zajištěny obvodovými stěnami a středovými sloupy. Lze v tom spatřovat analogii s lidovou architekturou, kde byl také takto rozčleněn půdorysný prostor na podélnou síň a černou světnici (dýmnici). K světnici, či komnatě někdy přináležela další místnost, správněji komora, která měla hospodářský význam. Ze síně se mohlo vstupovat také do vyšších pater, u chudších objektů bylo toto schodiště umístěné vně objektu.⁵⁰

Zásadní zlom nastává ve 13. století, zlaté éře zakládání českých měst, kdy v rozmezí třicátých až šedesátých let se staví jedno gotické město za druhým. Venkovský zeman se stěhuje z velkostatku na gotickou tvrz, kde žije z doživotní renty. Na komunikacích, které spojují gotická panství, vznikají tržnice, kde lidé směňují svůj naturální výnos za peněžní prostředky. To přivádí do těchto míst řemeslníky, obchodníky a lidi podporující primitivní středověký kapitalismus. Začíná se vytvářet základní struktura měst kolem pravidelné zástavby stavebních bloků, staví se městská opevnění s příkopy a dotváří se základní forma měst, která je základem každého původně středověkého města dodnes.⁵¹

Jednotlivé domy měly různou úroveň. Ta byla dána architektonickým ztvárněním, počtem podlaží, vnitřním vybavením, situováním v městské zástavbě a dalšími ovlivňujícími parametry. V zásadě lze takové domy rozdělit na patricijské (obývané šlechtou, městskou radou, či vysoce postavenými měšťany), střední vrstvy (řemeslného a obchodního charakteru) a chudinské.⁵²

Středověké město nemělo propracovanou strukturu inženýrských sítí. Chceme-li být blíže tehdejší realitě, je dobré se nedívat na dnešní nemovitě památky jen z romantického pohledu. „*Jelikož přicházíme za dne, není nám třeba pochodně, abychom si posvítili na nelibě páchnoucí strouhu, vedoucí zde prostředkem ulice ven do městského příkopu a nezakopneme také o hromady smetí a odpadků, které tu sem a tam nakupili méně pořádní sousedé.*“⁵³

Feudální středověká společnost zakazovala skupování městských domů do jedné rukou. Každé městské rodině patřil jeden dům, kde žili společně se svojí čeledí. Také pronajímání bytů, které je dnes běžnou součástí činžovních domů, nebylo pro danou dobu příliš možné. Nepronajímali se bytové jednotky, ale pouze samostatné místnosti (komory).⁵⁴

Ústřední součástí městských domů se od 13. století stával mázhaus, neboli také velká síň. Jednalo se o zaklenutý komunikační prostor. Terminologie, která by popisovala jeho hlavní

---

50) MENCL, Václav. *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče XIII, 1953, č. 6, s. 162.

51) Tamtéž, s. 165.

52) HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 180.
ISBN: 978-80-7106-543-2.

53) LÁBEK, Ladislav. *Gerlachovský dům, měšťanský dům středověku*, Plzeň 1933, s. 6.

54) MENCL, Václav. *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče XIII, 1953, č. 6, s. 166.

funkci se mnohdy liší. Povětšinou se rozděluje na dolní (v přízemí) a horní (v 1. patře) mázhaus. Prostor v přízemí je označován většinou jako síň, a proto mázhaus označoval povětšinou prostor v 1. patře. Jeho vnitřní vybavení bylo uspořádáno podle místností, které s ním úzce souvisely, jako je například kuchyně. Nacházeli se zde většinou stoly, lavice, almary s nádobím, ale také truhlice a později také židle. Jelikož to byl největší prostor, byl také ideální pro stolování s hosty, či domácí čeledí.⁵⁵

Půdorysný prostor byl pevně stanovený a jeho vnitřní dispozice měla ustálený charakter. Dolní (přízemí) prostor síně měl komunikační charakter a sloužil jak ke spojení s vnější ulicí, tak také s vnitřním personálním dvorem. Dalo se z ní vstupovat do sklepních prostor (převážně skladovací prostory, které mohly sloužit také dílčím řemeslným aktivitám) nebo do 1. a vyšších pater (soustředil se zde obytný prostor, mnohdy s reprezentativním mázausem). Přízemí bylo využíváno jako obchod, případně šenk, kde se rozlévalo víno. U movitějších měšťanů zde mohl být také vytvořený prostor pro odstavený kočár. Nejvyšší patro pod střechou bylo využíváno buď jako spací prostor s jednotlivými lůžky, nebo jako půdní skladovací prostor vyřazených věcí.⁵⁶

Přesné datování gotických domů bývá mnohdy problematické. Již od 13. století vznikají kamenné domy, které jsou v pozdějších obdobích přestavovány bez výraznějších slohových struktur. Období pozdní gotiky narušují husitské války a způsobují stagnaci inovativního stylu pozdního středověku. Pozdní gotika projevující se v Praze ustupuje od vertikality, tolik symbolické pro 14. století. Jedním takovým příkladem je dům U Kamenného zvonu, jehož podlaží byla vysoká i 6 metrů. Pozdější přestavby postupně snižovaly výšky oken a parapetů. V baroku byly zcela měněny, když byly robustně sníženy a z dvou pater se stávala tři.⁵⁷

Městský dům má specifické rysy, které jsou dány charakterem jeho výstavby. Dům, který budu v pozdějších tématech rozebírat, je součástí blokové zástavby kolem náměstí. Pro takové typy domů je typické, že byly ve středověku úzké, vysoké a hluboké směrem do dvorní zástavby. Vznikají tak objekty, které jsou široké jen na 3 okenní osy, vysoké a spojené souvislým štítovým řádem.⁵⁸

Pro středověk jsou typické dva typy domů. Dům průjezdového typu, se kterým se setká-

---

55) KODERA, Pavel. *Obraz prostorového uspořádání domů na Starém Městě pražském v předbělohorských pozůstalostních inventářích*, SVORNÍK, 2008, Č. 6, S. 118-119.

Pozn. Článek podrobně popisuje vnitřní funkci jednotlivých prostor na Starém Městě pražském. Zabývá se inventarizací vnitřního mobiliáře jednotlivých domů. Takové inventáře byly zřízeny na pokyn městské rady, která se tím snažila vytvořit právní normu, jenž by ochránila majetek osiřelých nezletilých dětí do doby než by se jej mohly plnoprávně ujmout.

56) Tamtéž, s. 119-121

57) MUK, Jan. *Pozdně gotický městský dům v Čechách*, Zprávy památkové péče LIX, 1999, č. 10, s. 333-334.

58) MENCL, Václav. *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče XIII, 1953, č. 6, s. 166-167.

váme od poloviny 13. století. Průjezd je orientovaný v pravé části dispozice, směrem do ulice jej předchází portál a někdy také podloubí. Vnitřní prostor se směrem od ulice ke dvoru rozšiřuje kolem středové zdi, bývá zaklenut valenou klenbou nebo křížovou klenbou, ale může být také plochostropý. Druhý typ je síňový dům, který se začíná uplatňovat v období hojnosti za Karla IV. a jeho syna Václava IV. ve 14. století. a plynule převáží předchozí typ, až do předbělohorských událostí.⁵⁹

Průjezdový typ domu zabíral šířku parcely přibližně 10 metrů. Sklepní prostory tvořily dvě místnosti o šířce 6 až 7 metrů. Ze sklepní předsíně se vstupovalo do průjezdu domu. Hloubková zástavba nadzemní části byla dlouhá 21 až 25 metrů. Naproti tomu síňový dům měl menší hloubkovou zástavbu a vznikal často na daleko užší parcele, ta se pohybovala v rozmezí 6 až 8,5 metrů. Takový dům se stavěl patrový a bez průjezdu. Síňový dům má typologickou návaznost v románských patrových domech s polozapuštěným sklepem. Nelze jednoznačně tvrdit vždy, že síňový dům je mladší, uplatňovaný především od pozdní gotiky. Změna parcelace a vnitřního využití souvisí především s přizpůsobováním vnitřní skladby domu jejich majiteli, především pokud jím byl řemeslník.⁶⁰

Součástí blokové zástavby kolem náměstí je také loubí. S ním se setkáváme již od 13. století. Jedno z nejstarších u nás bychom našli v Jihlavě, to je datováno zhruba okolo roku 1250. Mohlo být dřevěné, ale později bylo spíše kamenné. Vytváří dlouhou komunikační chodbu, která je klenutá a do náměstí je otevřená obloukovými arkádami se systémem pilířů.⁶¹

Od druhé poloviny 15. století se začínají objevovat nové prvky, které kladou důraz především na větší zdobnost, ta se projevovala v síťových klenbách, úpravách štítů a větším komfortem vnitřního vybavení. Půdorysná dispozice i stavební hmota přízemí, sklepů a prvního poschodí byla většinou zachována a dodnes tvoří stěžejní jádro městských domů i po veškerých mladších úpravách.⁶²

O způsobu vytápění v období raného středověku máme velice málo informací, protože nám zůstalo jen málo objektů, především pražských románských domů, a ty jsou na svou dobu velice nadstandardně řešeny. Lze předpokládat, že od přímého otevřeného ohně se přešlo na univerzální pec s odvodem spalin do dymníku, stejně jako tomu bylo na vesnicích. Od vrcholného středověku je doloženo, na základě velkého množství archeologických nálezů, rozšiřování způsobu vytápění prostřednictvím dýmných jizeb. To vyžadovalo větší světlou

---

59) MENCL, Václav. *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče XIII, 1953, č. 6, s. 169-172.

60) RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, Milada., ŠKABRADA, Jiří. *Příspěvky k poznání středověkého stavitelství*, České vysoké učení technické v Praze, fakulta architektury, Nový Jičín 1991, s. 18-21. ISBN: 80-01-00535-6.

61) MUK, Jan. *Pozdně gotický městský dům v Čechách*, Zprávy památkové péče LIX, 1999, č. 10, s. 338.

62) HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 172.

ISBN: 978-80-7106-543-2.

výšku v místnostech z důvodu nekomfortního dýmu, který se v místnostech udržoval a odcházel skrze menší okenní prostupy pod stropem do venkovního prostoru.⁶³

Pro druhou polovinu 15. století je určující masivní změna vytápění v měšťanských domech. Dým z otevřeného ohniště mohl zmizet za použití nepřímého vytápění kachlovými kamny obsluhovanými z černé kuchyně. Dýmná jizba se proměnila v čistou světnici. V souvislosti s tím se také zkvalitňoval vnitřní komfort domů. Stěny získávaly dřevěné obložení, v oknech se začaly více objevovat skleněné terčíky vsazené do olověných pásků, v místnostech visely skleněné lampy plněné olejem, které zkracovaly noční tmou apod.⁶⁴

---

63) ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003., s. 258-262. ISBN: 80-7203-548-7.

64) NODL, Martin., ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 354-356. ISBN: 80-7203-448-0.

B. ANALÝZA MĚŠŤANSKÉHO DOMU

4. Měšťanský dům číslo popisné 49 v Pardubicích

4.1. Úvod

Následující kapitola 4 tvoří nejdůležitější část celé práce. Obecný popis podkapitol byl zmíněn již na začátku, budu se tedy zabývat v tomto úvodu více podrobnějšími informacemi.

Kapitola je zpracovaná jako upravený stavebně-historický průzkum, který vychází z metodiky od Petra Macka.⁶⁵ Jednotlivé podkapitoly využívají různé materiály z vícero směrů tak, aby vytvořily ucelený charakter a ve čtenáři probudily věrohodné povědomí o vývoji domu.

Podkapitola 4.2 je historickou rešerší o dějinách domu a jeho nejvýznamnějších majitelích. První část se zabývá obdobím od roku 1500 až do roku 1868 a pracuje s informacemi zjištěnými ze stavebně-historického průzkumu (KOBĚRSKÁ, 1988) s trhovými převody domu v dějinách Pardubic nad Labem (SAKAŘ, 1928). Druhá část vymezená obdobím od roku 1868 do současnosti doplňuje práci výkresovou dokumentací a popisem ze spisu stavebního úřadu. Část tři a čtyři zkoumá více do hloubky životní příběhy písaře Buriana Lojka a egyptologa Františka Lexy.

Podkapitola 4.3 popisuje jednotlivé konstrukce na základě vlastního terénního průzkumu, získané a pořízené z vlastní fotodokumentace. Jedná se o architektonický rozbor, který postupuje od celkového popisu, k vnějším fasádám z náměstí a ze dvora, od obecného popisu k detailním popisům jednotlivých místností a krovu v hlavní budově a dvorní zástavbě.

Podkapitola 4.4 se zabývá stavebním vývojem, přičemž pracuje s doposud zjištěnými informacemi doplněnými o nálezovou zprávu OPD (RACKOVÁ, 2018). Poukazuje na spojitost rozdílné parcelace zaznamenané v nejstarším známém pardubickém urbáři (VOREL, 1990) a snaží se vytvořit hypotetickou rekonstrukci podoby domu v jednotlivých fázích raného vývoje.

---

65) MACEK, Petr. *Státní ústav památkové péče. Odborné metodické publikace, svazek 23. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, 2., doplněné vydání*, Praha 2001.

- Pozn. Tato metodika má velice technický charakter a proto jsem se rozhodl její kapitoly mírně přeskádat, tak aby vznikl souvislý text, doplněný o všechny přílohy, až na samotném závěru práce. Text zároveň neslouží jako námět pro standardní využití v oblasti památkové péče, ale měl by se pokusit představit zkoumaný měšťanský dům v podobě popularizačně-vědecké, i z toho důvodu jsou některé kapitoly vynechány a do této práce nejsou zařazeny.

4.2. Dějiny objektu a nástin životů jejich významnějších obyvatel⁶⁶

1500-1868

Stavební původ objektu je poměrně dobře datovatelný díky pro Pardubice zachovalým trhovým knihám a urbářům. Lze tak stanovit soupis všech majitelů a určit také mnohdy účel využití celého domu, či jednotlivých vnitřních prostor. V roce 1507 zastihl město ničující požár, ten zničil před-pernštejnské poddanské město, které bylo vystavěno převážně ze dřeva. Zde bude začínat také studie mnou zvoleného objektu.

První zmínka popisuje Trandův dům, který byl v roce 1507 spálen. Po přestavbě byl dům v roce 1516 převeden na pana Buriana Lojka, ten jej odkoupil za 200 kop míšeňských od Jana Lojky. V roce 1519 si dům koupil Jiřík Kubeš za 250 kop míšeňských, následně v roce 1522 jej odkoupil za stejnou cenu nožír Jiřík Žák, avšak později přešel opět na původní majitele Lojkovi. Ti však nedokázali svůj dům Jiříkovi Žákovi plně vyplatit a nedoplatený dům skončil pod správou pánů z Pernštejna. K roku 1526 je záznam o tom, že dům obýval místní úředník pan Beneš Vinen a apatykář Šimek, ten zde spravoval panskou lékárnou. Pak roku 1549 si apatyku s domem, kromě sklepa odkoupil za 500 kop míšeňských Jan Rozhovský. Ten ho splácel do roku 1551, po něm v letech 1552-53 Anna Libánská. Za stejnou cenu přešel v roce 1554 do rukou písaře Matyáše Trojana Lehvartického a Magdaleny Křínové z Veitmile. V roce 1571 měl být dům prodán Janu Sempekovi, ten jej nakonec přenechal k prodeji lékařskému doktorovi Jakubovi Kamenickému a paní Isabele z Doupova. Již v následujícím roce se vzdal domu ve prospěch Jana Kapouna ze Svojkova za 1460 kop. Před rokem 1630 dům koupila Marie a Jan z rodiny Hošteckých za 1144 kop. V letech 1643-49 jej vlastnil Jan Bělský, po nich v letech 1649-81 Jan Žehunský a Zuzana Žehunská (rozená Trochapeová). Později Zuzana Žehunská ovdověla a jako paní Bukovská vlastnila dům do roku 1688, kdy už však byl mrtvý i její druhý manžel. Proto dům zdědil její synovec Václav Antonín Trochopaeus a držel jej mezi lety 1688-1723. Jan Tichý koupil dům v roce 1723 za 1678 kop a 34 grošů, po něm ho zdědil holický farář Václav Tichý a jeho sourozenci, jmenovitě Petr, Jan a sestra Klára. Pak jej koupil v letech 1748-1749 Vojtěch Tříška za 1950 zlatých. Jan a Martin Půhonní ho měli v letech 1749-63. Paní Františka Knapová, později vdaná Mazáčová, koupila dům za 2000 zlatých a vlastnila jej v letech 1763-77. Anna Půhonná v roce 1777 ho koupila za 1950 zlatých, a její neteř ho pak obývala po tetině smrti v letech 1823-1844. Pak roku 1847 ho Josef Kraus koupil

---

66) KOBĚRSKÁ, Ludmila. URBAN, Jan. *Pardubice č. pop. 49. Stavebně historický průzkum*, SURPMO1988, s. 1-26 (Dějiny objektu).

V komparaci: SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem ...*, s. 116-117. (popis čp. 49)

za 10 000 zlatých a užíval jej až do své smrti roku 1850. Od roku 1850 jej vlastnil Jan Pospíšil s manželkou Kateřinou. Josef Farský jej získal v roce 1868 a vlastnil ho do roku 1913. Pak dům měl jeho syn mezi lety 1913-17. Od roku 1917 jej vlastnil Karel Viktora s manželkou.

Vilém z Pernštejna získal Pardubice v roce 1491. Krátce na to přenesl své sídlo na zdejší hrad. V roce 1498 pro ně získal královské privilegium, stalo se městečkem. Vilém je nechal opevnit a obehnat příkopem. Avšak teprve požár v roce 1507 zavdal iniciativu k efektivní přestavbě města. Zprávu o tomto požáru máme z první městské trhové knihy, kterou veršovně sepsal v roce 1515 právě písař Burian Lojek zvaný Bakalář, jeden z majitelů námi zkoumaného objektu. Pozdně gotickou přestavbu města vedl mistr Pavel, stavitel pocházející z okruhu hutě Benedikta Rieda. Ten si zde v letech 1507-1520 koupil měšťanský dům č. pop. 66 v jižním bloku Pernštýnského náměstí. Domy, které zde vznikaly, měly jednotný urbanistický ráz. Byly jednopatrové s klenutými sklepy, malovanými štíty a šindelovou střechou. Hlavní stavební práce byly dokončeny k roku 1515, část domů byla poskytnutá k odkoupení měšťanům a část si vrchnost ponechala k propůjčování svým služebníkům a úředníkům. Těm měšťanům, kteří nebyli schopni splatit takový dům naráz, jej vrchnost prodala na dluh, který měli pravidelně splácet.

Rok 1507 hlouběji analyzoval numismatik a historik Petr Vorel, který porovnal trhové knihy z roku 1515 s nejstarším urbářem pardubického panství, vzniklého ještě před rokem 1507. Výsledkem zjištění byla skutečnost, že zde stály domy již před požárem a že existovala blízká vazba domu č. pop. 49 a 50 (dům u Jonáše, dnešní východočeská galerie). Před rokem 1507 zde stál dům Jana Trandy, který vrchnosti odváděl 1 groš a 2 haléře, jednu slepici a byl povinován čtyřdenní peší robotou. Po požáru Jan Tranda tento dům opustil a postupně bydlel v domech č. pop. 65, 67 a 73. Na vyhořelé parcele vznikly následně dva domy, jeden patřil na čp. 49 písaři Burianovi Lojkovi (Bakaláři) a druhý na č. pop. 50 Jiříku Rektorovi. Nabízí se tedy otázka, jestli původní Trandovského dům neměl jednotnou zástavbu s oběma samostatnými domy a nakolik jsou otisky tohoto domu patrné na obou stavbách dodnes. Pokusím se tuto problematiku hlouběji analyzovat v části věnované stavební historii.

V soupisu majitelů domu čp. 49 se postupně dostáváme k dalším obyvatelům. V roce 1519 jej koupil Jiřík Kubeš za 250 kop míšeňských. Složil vklad 30 kop a zavázal se splácet po 14 kopách. Kubeš dům ve vlastních rukou dlouho nedoručil a už v roce 1522 jej předal skrze vrchnost za stejnou cenu, tedy 250 kop, nožiči Jiříku Žákovi. Pernštejnové se finančně vyrovnali s původními majiteli a dům odkoupili zpět v roce 1526. V tom roce zde přebýval místní hejtman pan Beneš Bukovský z Hustířan. Když v roce 1534 zemřel Beneš Bukovský z Hustířan, tak

vrchnost, která držela dům již ve své správě, z něj nechala vytvořit panskou lékárnu, kterou pronajímala apatykáři Šimku Francovi.

Apatykář Šimek zde působil do roku 1549, poté z pověření Jaroslava z Pernštejna prodal tento objekt Burian Svítkovský ze Škudel za 500 kop míšeňských Janu Rozhovskému. Dům získal včetně vybavení apatykáře a všech místností, kromě sklepního prostoru. K tomu získal dva polní úseky. Rozhovský složil vklad 100 kop a zavázal se splácet po 15 kopách. Šimkovi byla poskytnuta náhrada a mohl si zakoupit za 200 kop dům čp. 12 v Kostelní ulici.

Cena domu stoupla na dvojnásobek, po tom, co po ničivém požáru roku 1538 byl dům obnoven a po vzoru ostatních domů na náměstí slohově adaptován. Přestavbu vedl stavební mistr Jiřík Olomoucký. Ten dal všem objektům jednotný ráz, zvýšil je o cihlové patro a opatřil je obloučkovými renesančními štíty.

Celým jménem Jan Rozhovský z Rozhovic byl svého času velice významným měšťanem. Po požáru v roce 1538 jej městská rada jmenovala jedním ze tří správců panské cihelny. V tehdejší Chrudimském kraji zastával mezi roky 1541-1551 roli přisedícího hejtmanského soudu a závěrem tohoto času mezi roky 1449-1550 se stal dokonce primátorem Pardubic. Ve své závěti dům odkázal své manželce Anně a jejím dětem, jmenovitě Gabrielovi, Kabšovi, Pavlovi, Jiříkovi a Kateřině. Pavlovi, kterého přijal za vlastního, navíc odkázal plechovou zbroj, oštěp, kuši, ručnici, šavli, sekeru, pečeť a zlatý sekret (pečetní prsten). Anna, rozená Lібánská společně se svými dětmi dům prodala za stejnou cenu 500 kop Matyáši Trojanovi v roce 1554.

Matyáš Trojan složil zálohu 100 kop a zaručil se, že bude dům splácet každoročně na sv. Havla po 20 kopách. Od roku 1549 působil na zdejší zámku jako písař. V roce 1558 získal také světničku ve sklepním prostoru jako výraz vděčnosti od Jaroslava Pernštejna. Jednalo se o bývalou apatéku, která předtím zůstávala ve vlastnictví Pernštejnů. V roce 1560 skončila jeho služba Pernštejnům, tentýž rok znamenal zásadní předěl v dějinách Pardubic, neboť ukončil jeho rozkvět pod vedením Pernštejnského rodu. Těžce zadlužený Jaroslav z Pernštejna prodal královské komoře Pernštejnské dominium za 400 000 kop. Císařové Maxmilián II. a Rudolf II. sice dokončili stavební práce, které zde byly započaty, ale rozvoji města nevěnovali zdaleka už takovou aktivitu a iniciativu, kterou projevovali Pernštejnové. V roce 1563 byl místní majitel domu povýšen do stavu erbovních měšťanů a zval se Matyáš Lehvartický z Lehvartic. Po roce 1562 se podruhé oženil a to s urozenou paní Magdalenou Křínovou z Weitmile. Když pak v roce 1570 zemřel, tak jeho majetek připadl nezletilému synovi Adamovi a jeho maceše

Magdaléně, ta se potřetí provdala a za manžela si vzala rytíře Jindřicha Křečina z Jelčan. Z nařízení komory byl dům prodán za 1 450 kop pekaři Janu Šempelovi v roce 1571.

Velký nárůst ceny je přisuzován více faktorům. Jedním z nich bylo zhodnocení objektu, kterému zde pravděpodobně velice významně prospěl bývalý majitel Matyáš Lehvartický a druhým faktorem byla provázanost domu s přílehlými pozemky a polnostmi, které zvyšovaly jeho cenu. Avšak cena 1 450 kop za měšťanský dům byla pro 2. polovinu 16. století jedna z největších, za kterou se mohl prodat. Pekař Šempel dům nakonec nepřevzal a za tuto cenu ho přenechal k prodeji lékařskému mistru Janu Kamenickému z Prahy a jeho urozené manželce Isabele z Doupova. Nicméně ani oni zde dlouho nepobývali a již v následujícím roce 1572 jej prodali za 1460 kop urozenému rytíři Janu (staršímu) Kapounovi ze Svojkova, který sloužil jako královský výběrčí posudného v Chrudimském kraji.

Jan pocházel ze starobylé vladycké rodiny Kapounů ze Svojkova, kteří se usídlili původně na Českolipsku. Narodil se v roce 1527. Pod svou správou držel vsi Bartoušov a Borovnici, stal se významným mužem spjatým s královskou vrchností, nabyt velkého majetku, stal se kutnohorským mincmistrem a jelikož byl jedním z největších věřitelů Jana z Pernštejna, tak také přesídlil v roce 1562 do Pardubic, kde prvně vlastnil dům č. pop. 19. Do Pardubic přišel později také jeho bratr Ctibor Kapoun ze Svojkova. Ten si koupil sousední dům č. pop. 50 v roce 1578. Vybuodoval si zde velmi dobrou pověst a roku 1585 se stal chrudimským hejtmanem.

Po Janovi, který zesnul v roce 1595, dům i s ostatními majetky zdědil jeho nejstarší syn Václav mladší Kapoun ze Svojkova. Oba dva, otec i syn, ho vlastnili dohromady přes půl století, toho času se také začal po nich nazývat domem Kapounským. O Václavovi ml. se dochovala zpráva v urbáři pardubického panství z roku 1627, kde je uváděn jako plátce, který skládal dlužnou částku ve výši 10 a ½ groše v ročních splátkách na sv. Havla. Poslední zmínka se o něm objevuje v roce 1625. Umřel bezdětný a jeho majetek přešel na nejbližší dědice, potomky jeho strýce Jindřicha Kapouna. Ty jej podstoupili se vším příslušenstvím rodině Hošteckých za 1 144 kop v roce 1630. Manželé Marie a Jan Hoštečtí se zavázali splácet po 30 kopách v každoročních splátkách.

Jan Hoštecký zde působil jako vrchnostenský zeměpanský úředník v nelehké době třicetileté války. Bylo to období úpadku, kdy se příliš mnoho nestavělo, samotné Pardubice čelily v poslední třetině války třem útokům ze strany švédských vojsk v letech 1639, 1642 a 1645. Poslední útok měl natolik ničivé důsledky, že celé město kromě farního kostela a několika

městských domů vyhořelo. Po Hošteckém dům zdědil důchodní úředník Jan Bělský, který jej prodal v roce 1649 za 1 144 kop Janu Žehusínskému.

Nový majitel Jan Žehusínský složil za dům zálohu 160 kop a pravidelně splácel na sv. Jiří a sv. Havla po 12 groších. Část splácel bývalému majiteli a druhou vyšší část odváděl do sirotčí kasy. Žil zde s o rok mladší manželkou Juditou, dcerou Ludmilou a početným služebnictvem. Mezi služebnictvo patřili dva pacholci, tři děvečky, chůva a poddruh Jan Jičínský se svou manželkou. Jan Žehusínský byl vrchnostenským úředníkem. Zastával úřad důchodního a později působil také jako sirotčí písař. Zemřel v roce 1681 a dům po něm zdědila jeho druhá manželka Zuzana Žehusínská, rozená Trochopaeuová. Ta se nakonec potřetí provdala za Václava Bukovského, měšťana pocházejícího z Náchoda. Ve své závěti odkázala svůj majetek svému nejoblíbenějšímu synovci Václavu Antonínovi Trochopaeovi, jenž již byl v té době sirotkem, a svému manželovi Václavovi Bukovskému. Synovci připadl dům se všemi polnostmi, příslušenství a vnitřním vybavením, mezi které patřilo mimo jiné šest pistolí, dvanáct ručnic a část šperků. Jelikož byl synovec ještě nezletilý, tak se za něj zaručili dva poručníci, byli jimi pardubický měšťan a písař obročí Jan Daniel Kradl a hradecký měšťan Jiří Václav Rungl. V roce 1687 zbývalo podle zápisu doplatit ještě 140 kop. V následujícím roce si již nechal Zuzanin synovec zapsat dům do tržební knihy. V roce 1692 se mu podařilo definitivně vyplatit dluh. V Pardubicích zastával pozici sirotčího písaře. Velkou část jeho příjmu tvořili příjmy z vlastněných polností. V roce 1703 dům společně s mnohými dalšími domy vyhořel. Václav Trochopaeos vlastnil dům, až do roku 1723, kdy jej prodal urozenému Janu Jakubu Tichému za 1628 kop.

Jan Tichý získal dům za velice příznivou cenu, kterou mu ve své dobročinnosti poskytl předchozí majitel. Na pardubickém velkostatku vykonával práci obročního písaře. Zemřel v roce 1748 a po něm ho zdědili Václav Tichý, zastupující bratra Petra, Jan Tichý a jejich sestra Klára Tichá. Nevlastnili jej ale příliš dlouho a ještě v tomtéž roce ho prodali za 1 950 zlatých rodině Třískových.

Nový majitel Vojtěch Tříška byl uznávaným měšťanem a jedním z členů městské rady. Nicméně dům dlouho neužíval a již v roce 1749 jej prodal s jistou ztrátou za 1 800 zlatých Dorotě Půhonné, která jej držela ve vlastnictví pro svého syna Jana a ostatní nejmenované děti. Pokles ceny mohl být způsoben na jedné straně finančními potížemi předchozího majitele, ale také vstřícností vůči novým majitelům, se kterými byl v příbuzenském vztahu.

V roce 1763 byl dům již zcela zaplacen a Jan Půhonný, syn po Martinovi a Dorotě Půhonových se ho rozhodl prodat. Jan nebyl jediným dědicem a tak se za ostatní děti musel

zaručit jako poručník Jan Jablounský, vrchnostenský úředník. Dům prodal za 2 000 zlatých urozené paní Františce Knappové, později provdaná Mazáčová. Vymohl si na ní pouze užívání některých prostor jako je jeden sklepní prostor, komoru na pavlači pro sklad obilí a maštal pro krávu. Urozená paní Františka vlastnila tentýž dům s označením č. pop. 36 (podle prvního tereziánského číslování katastru), který prodala Anně Půhonné za 1 950 zlatých v roce 1777. V poslední třetině 18. Století získal dům také dnešní barokní fasádu. Kdo byl jejím iniciátorem a stavebníkem není přesně známé. V úvahu připadá období, když dům vlastnil Jan Půhonný, který jej prodal za navýšenou cenu 2 000 zlatých, avšak mohla jím být taky urozená paní Knappová, která dům prodala sice za nižší cenu 1 950 zlatých, ale byl jí vyplacen bez splátek hotově.

Dalším majitelem se stala Anna Půhonná, která měla dům ve vlastnictví více než padesát let, tedy o dost delší dobu než předešní majitelé. V roce 1779 přikoupila ke svému dosavadnímu vlastnictví domek se zahradou a stodolou za Bílou bránou. Ten koupila za 600 zlatých od Václava Pezolta. Dům již s dnešním označením č. pop. 49, ale také domek za Bílou bránou, odkázala s veškerým majetkem v roce 1823 ve prospěch neteře stejného jména, Anně Půhonné, dceři jejího bratra Tadeáše Půhonného. Byl to výraz její vděčnosti k neteři, která se o ni 13 let láskyplně starala. Neteř se zavázala ji zaopatřovat a pečovat o ni i v nadcházejícím období. Dům vlastnila až do svého úmrtí. Dům neměl přímého dědice a nikdo jiný se o něj nepřihlásil. V roce 1847 byl vydražen za 8 250 zlatých ve prospěch Josefa Krause. Ten získal dům s přilehlou zahradou na odvrácené straně od náměstí.

Josef Kraus byl významnou osobností, která spoluutvářela průmyslový a hospodářský rozvoj Pardubic v polovině 19. století. Pocházel z pokřesťanštěnné židovské rodiny. Svou kariéru začínal jako poštovník, později se začal věnovat podnikání. Stal se pronajímatel zámeckého lihovaru a zakladatelem městského pivovaru. Založil pardubický pivovar v roce 1869 a koncem svého života si koupil velkostatek Hrochův Týnec. V politickém směřování zastával funkci v městské radě a posléze se v roce 1867 stal dokonce pardubickým starostou. Pro nelibost obyvatel Pardubic záhy tuto funkci opustil a věnoval se již jen hospodářským záležitostem spojeným s jeho podnikatelskou činností. Jeho manželkou se stala v roce 1842 Julie Pinklová, jedna ze zakladatelek červeného kříže v Pardubicích. Mezi její další činnost patřilo vedení pěveckého sboru Ludmila. Jeho bratr, JUDr. Alfred Kraus, dosáhl vysokého postavení ve vojenské správě. Působil u vojenského soudu a posléze se stal předsedou nejvyššího vojenského soudu. V roce 1881 získal titul baron, ve stejném roce se stal českým místopředsedou. Funkci vykonával až do roku 1889. Celá rodina byla povýšena v roce 1859 do

rytířského stavu. Dům č. pop. 49 užíval jen krátce a již v roce 1850 ho prodal za 10 000 zlatých Janu Hostvítovi Pospíšilovi a jeho manželce Kateřině. Místo toho si zakoupil dům č. pop. 113, který se nacházel na Královské třídě, dnešní třídě Míru. Z domu vybudoval impozantní výstavní sídlo s možností občerstvení a ubytování. Svého času zde nocovali: saský král Jan, pruský král Vilém a dokonce sám František Josef I. V roce 1878 se zde zastavil na občerstvení také korunní princ Rudolf.

Pospíšilovi složili za dům v hotovosti 2 000 zlatých a zavázali se splácet 1 000 zlatých každý rok. Jan Pospíšil pracoval jako tiskař, knihkupec a nakladatel. V Praze vydával známé periodikum s názvem Květy. Byl v blízkém kontaktu s lidmi významného formátu své doby. Scházel se s Václavem Klimentem Klicperou, Josefem Kajetánem Tylem, ale také s Karlem Havlíčkem Borovským. Jeho hlavní působiště bylo v Hradci Králové, kde působil od prvního desetiletí 19. století. V Pardubicích zřídil tiskárnu v roce 1850, ale posléze se zrušením krajské vlády a přenesením úřadu zpět do Chrudimi zřídil tiskárnu tam. Dům v Pardubicích již nepotřeboval a prodal ho dalším zájemcům. Tak se dům někdy během let 1855-1868 ocitl ve vlastnictví měšťanů Ružičky a Švába.

1868 - současnost

V roce 1868 se stal majitelem Josef Farský, majitel firmy na výrobu hudebních nástrojů. Pamětní deska, kterou najdeme vedle vstupního portálu po levé straně, upomíná na slavného českého egyptologa Františka Lexu, narozeného zde v roce 1879. Po roce 1913 přešel dědictvím dům na Josefa Farského mladšího, který ho vlastnil až do roku 1917, kdy jej poskytl k odprodeji manželům Karlovi a Marii Viktorovým. K roku 1948 je zmíněné využití průjezdové chodby v jižní části přízemí k služebním účelům. Průjezd umožňoval vstup k jednotlivým vlastníkům bytů. Rodina Viktorových vlastnila dům až do roku 1959, kdy jej znárodnil československý stát ve prospěch technického kombinátu v Pardubicích, o dva roky později přešel pod domovní správu městského úřadu. Po sametové revoluci byl dům navrácen v restitučním řízení Dagmarě Bartošové, vnučce po předešlých majitelích.

Od konce 19. století do současnosti existuje k domu nejvíce podkladů v podobě jak výkresové plánové dokumentace, tak také technického písemného záznamu vztahujícího se ke změně využívání objektu. Dodnes jsou tyto dokumenty uloženy pod správou stavebního úřadu na městském magistrátu v Pardubicích. Pro lepší orientaci ve výkresech je nutné uvést, že červená výplň ve výkresech značí novou hmotu a žlutá bourací práce.

Z výše uvedených informací se dovídáme, že v roce 1876 usiloval Josef Farský o stavební úpravu domu (viz. výkres č. 1). Zamýšlel zbudování nového schodiště do 2. patra, vnitřní úpravu dispozice některých bytů a v přízemí změnu vstupu do bytu z levé části do středu, tomu měla být upravena i vnitřní dispozice, kde by došlo k odbourání části zdiva a zbudování dvou rovnoběžných příček. Zároveň mělo dojít k novému zaklenuí v pravé straně přízemí. Vše mělo být prováděno s maximální opatrností, tak aby nedošlo k poškození ostatních kleneb v přízemí a v patře. 6. června toho roku zmíněný návrh byl schválen, kromě úpravy vnitřních dispozic v 1. a 2. patře. Majitel realizoval nakonec jen v mírné úpravě oproti projektu nové schodiště. Následně 4. srpna se sešla městská komise znovu na základě udání souseda J. Mazáče z domu č. pop. 48, který si stěžoval, že pan Farský realizoval novou střechu na zadních objektech ve dvoře, odkud nebyla za pomoci okapů dostatečně vyřešena dešťová voda, která stékala k jeho domovnímu vlastnictví. Vše bylo řádně vyřešeno, ačkoli řízení se táhlo celý rok také kvůli dořešení, zda byla nová střecha opravována a pokryta novou šindelovou krytinou, nebo zda se jednalo o nové stavební dílo (výkresová dokumentace k tomu není dostupná).

V roce 1885 byly realizovány další stavební změny (viz. výkres č. 2). V přízemí byla v levé a střední části šenkovna, ke které zezadu přilehala předsíň a kuchyň oddělená zdívem. Ty byly zrušeny a nahrazeny jednou příčkou. Rovněž byly ubourány masivní stěny, ze kterých se esteticky zachovaly pouze opěrné pilíře stojící v jedné řadě s pilířem v přední části. Zadní část byla nově zaklenuita. V 1. patře došlo k rozdělení první místnosti od schodišťového vstupu a k novému překlenuí sousedící místnosti. První místnost byla rozdělena příčkami na úzkou kuchyňku a dva pokoje.

Další úpravy přišly roku 1909, kdy majitel zamýšlel adaptaci dvorního objektu (bývalá sýpka), který kolmo přiléhá k hlavní budově (viz. výkres č. 3). Součástí adaptace bylo zrušení českých kleneb, včetně opěrných pilířů a samonosných zdí v 1. patře nad nimi. Tyto nosné konstrukce byly nahrazeny přímými klenbami⁶⁷ usazenými do traverz. V místech zrušených stěn byly vystavěny opětovně příčky, které byly nesené v přízemí základy a v patře průvlaky složenými ze třech válcovaných I profilů. Okenní otvory v přízemí byly zmenšeny. Adaptace byla zamýšlena za účelem vytvoření obytných prostor. Součástí podmínek pro kolaudaci bylo, že podlahy v přízemí budou minimálně 30 cm nad úroveň venkovního terénu, budou provedeny izolace proti zemní vlhkosti. Téhož roku koncem října byly veškeré práce dokončeny.

Poslední z úprav, které zamýšlel provést ještě Farský, bylo zřízení nové domovní kanalizace ve dvoře a průjezdu a obnova a rekonstrukce fasády otevřené k náměstí. Obojí bylo realizováno v roce 1913 (viz. výkres č. 4 a 5). Obzvláště velká pozornost byla věnována úpravě

fasády, kde mělo dojít k odbourání soklového zdiva do hloubky 15 cm pro lepší odvlhčení, rozšíření hostinských oken v přízemí a ve výšce 4 m měla být zřízena kordonová římsa krytá cihlovými kůrkami. Úpravy na fasádě byly realizovány až na základě opravného plánu, tak aby nedošlo k památkovému znehodnocení. Podmínkou bylo odbourání soklového zdiva jen o 8 cm a dodržení stejného tvaru oblouků oken jako je u dveří.

V období první republiky československého státu byl dům již v držení Karla Viktory. Ten nechal v roce 1920 změnit využití hostince v přízemí. Zbudoval zde obchod. Tomu předcházely úpravy oken a okenních otvorů v přízemí. Z nich podle projektu (viz. výkres č. 6) nechal zbudovat dva výkladce, v krajním z nich s možností vstupu do objektu. Výkladce byly obezděny, parapety sníženy a vyloženy šamotovými kachlíky. Další úpravy se týkaly vnitřní dispozice bývalého hostince, kde došlo ke zrušení zadní kuchyně a k její adaptaci na kancelář. Ta byla spojena s bývalou spíží u schodišťového prostoru odbouráním příčky, dále byly zrušeny záchody naproti schodům v průjezdové chodbě a odbourána a následně přestavěna stěna mezi kuchyní a dílnou, kde na úkor dílny v dvorním křídle byla zkrácena celková délka místnosti.

Koncem dvacátých a začátkem třicátých let se rozhodoval Karel Viktora vestavět jednotný vstupní portál do obchodu v přízemí (viz výkresy č. 7, 8 a 9). V roce 1928 tento návrh obsahoval probourání zdiva na šířku 7 m, kde hořejší zdivo by bylo neseno průvlakem, který by byl podporován na dvou místech opěrnými pilíři. Pilíře by ustoupily o 70 cm od vnějšího líce zdiva a výkladní skříň, která by byla vestavěná, měla od krajních ostění směrem ke vstupu ustupovat v hloubce 15 cm. Návrh realizovaný nebyl. V roce 1933 byla navrhována ještě jiná varianta, která by upravovala současný vstup. Mělo se jednat o výkladní skříň v rozměrech 277 x 250 cm (viz. výkres č. 9), ale ani tento návrh nebyl nakonec realizovaný. V roce 1940 byly provedeny ve 2. patře v bytě majitele změny týkající se především technického zázemí. Byl zřízen nový odpad od vodovodu do kanalizace, nově uloženo elektrické vedení do stěn a vystavěna spíž.

Při průchodu průjezdem a následně přes dvůr na druhou stranu jsme se dříve mohli dostat k samostatně stojícímu domu označenému jako 49a. Jeho vznik je datován někam mezi roky 1810-1820. Dům stál na místě za bývalou městskou hradbou vedle ulice Na Trísle. V roce 1935 nechal majitel v této budově zřídit garáž a to místo staré prádelny. Novou prádelnu nechal postavit vedle přestavěné garáže. V květnu 1950 oznámil vlastník stavebnímu úřadu, že na zadní budově označené jako 49a došlo ke zhroucení jedné části kamenné římsy nad okny 1. patra a druhá hrozí pádem také. Dům byl tehdy pronajatý a sloužil jako skladovací prostor pro oděvní obchod. V roce 1953 došlo k narušení zdiva trhlinami z důvodu nadměrného zatížení

v budově způsobeného pronajímatelem. Ten se snažil bránit, že škody na budově by měl zaplatit vlastník, nicméně protože škoda na nemovitosti byla připsána právě pronajímateli, tak ji nakonec musel uhradit sám. V průběhu roku 1956 byly provedeny základní zajišťovací a opravné práce. Pro závady, které se na domě rozšiřovaly, konkrétně dožívající krytina, chybějící klempířské prvky a další destrukce zdiva trhlinami, bylo v září 1971 rozhodnuto o zboření stavby z nařízení KVUSS (krajské vojenské ubytovací stavební správy). K samotné demolici došlo v průběhu roku 1972 a 1973.

V roce 1961 požádalo KSSPPOP (krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody) v souvislosti s opravou mázhauzu ve vedlejším domě č. pop. 50 o probourání dveřního otvoru do průjezdové chodby č. pop. 49. V následujícím roce požádal vlastník o opravu přední fasády. Došlo k otlučení staré omítky a zhotovení nové vápenné omítky na stříkané jádro. V roce 1963 bylo vydáno stavební povolení k rekonstrukci dřevěného trámového stropu v 2. patře. Hnilobou poškozený dřevěný strop byl zcela odstraněn. Jeho místo zaujal strop složený z válcovaných I profilů, vyložených keramickými vložkami HURDIS, nad nimi s násypem, izolací a škvárobetonovou mazaninou. Oděvní tvorba požádala v roce 1967 o vytvoření třech nových oken v rozměrech 180 x 130 cm. Ta byla následně umístěna do stěny ve dvorním křídle. Rodina Stejskalových, která si zde pronajímala byt se třemi pokoji, podala v roce 1970 stížnost na nespokojenost se stavem bytu. Oznámila, že je v bytě stará dřevěná podlaha, vlhké zdivo a plíseň. Stížnost byla uznána jako oprávněná.

Díličí drobné úpravy byly provedeny v roce 1980 (viz. výkres č. 10). Týkaly se vytvoření sociálního zázemí pro oděvní tvorbu v přízemí. Zadní místnost určená ke skladu peří byla rozdělena příčkami na sklad, umývárnu a toaletu. V roce 1984 byl vytvořen projekt pro modernizaci bytu rodiny Matuškových v 2. patře (viz. výkres č. 11). Následně byla v roce 1986 provedena realizace návrhu. Modernizace se týkala rozvodu vnitřních instalací, vodovodu, instalaci bojleru, nových podlah, obkladů a užitných a dispozičních změn. Užší podélná místnost blíže k náměstí byla rozdělena příčkou na ložnici a kuchyňský kout. V souvislosti s touto změnou byl zazděn starý dveřní otvor a probourány dva nové. V zadní části v prostorech dnešní předsíně a dětského pokoje byly nově vystavěny rozdělovací příčky a v předsíni vytvořeno sociální zázemí s koupelnou a toaletou.

V roce 1990 byla schválena úprava bytu ve 2. nadzemním podlaží. Uživatelé Jindřich a Helena Michalcovi nechali zbudovat dvoje elektrická akumulární kamna, novou koupelnu a prádelnu se sušárnou (viz. výkres č. 12). Koupelna byla situovaná do severovýchodního rohu, kde došlo k částečnému odbourání zdiva (značeno zeleně), aby byl vytvořen pohodlný

uživatelský přístup k elektrickému bojleru, umyvadlu a vaně. Jižně od této koupelny za prostorem chodby byla vytvořena místnost pro prádelnu se sušárnou, ta vznikla předělením místnosti (značeno červeně). Práce byly provedeny svépomocí pod stavebním dozorem Františka Tomyšky⁶⁷

Dílčí stavební úpravy byly ohlášeny v roce 1994. Jednalo se především o opravu vnitřních omítek, podlah, dlažeb a vnitřní elektroinstalace. Dále byla zamýšlena oprava dveří jak ze dvora, tak z náměstí v průjezdové chodbě.⁶⁸

V roce 1995 je vedeno ohlášení se záměrem výměny výplní v přízemí na průčelní straně fasády.⁶⁹

O rok později byla ohlášena rekonstrukce týkající se výměny střešní krytiny za krytinu BRAMAC v cihlovém odstínu a provedení výměny klempířských prvků.⁷⁰

Další stavební úpravy byly ohlášeny v roce 1998. Jednalo se o obnovu dvorních fasád a zpevnění dvora. Dále měly být provedeny výměny okenních výplní ve dvorním traktu a nahrazení stávajících dveří v přístavbě replikami.⁷¹

Drobné stavební úpravy byly podle projektu schváleny v roce 2001 na úpravu 3. nadzemního podlaží (viz. výkres č. 14 a 15). Stavební úpravy byly z podnětu vlastníka domu provedeny firmou INSTAV Hlinsko, týkaly se vestavění dvou nových příček a vytvoření nového dveřního otvoru ve stávající nosné zdi. Dále byly na chodbách provedeny nové keramické dlažby. Objekt je památkově chráněný, a proto musely být dodrženy postupy s ohledem na zrenovování omítek a stávající dřevěné podlahy. Záměrem prováděného projektu je rozšířit byt vlastníka o další pokoj a zřídit samostatný fotoateliér.⁷²

V roce 2012 byl vytvořen projekt pro změnu využívání prostor ve 2. nadzemním podlaží (viz. výkres č. 16 a 17). Stávající byt byl zrušen a jeho prostory byly upraveny tak, aby vznikla kavárna s galerií. V severovýchodní místnosti byly zrušeny heraklitové příčky, tím vznikl otevřený prostor, kde byl zbudován bar. Vedlejší místnost v jihovýchodním prostoru byla upravena tak, aby zde za pomoci sádkartonových příček mohlo vzniknout sociální zázemí. Kavárna byla zřízena jako sociálně-terapeutické pracoviště pro osoby se zdravotním postižením (denní stacionář Slunečnice). Prostory byly upraveny tak, aby vznikly tři místnosti: čítárna,

---

67) *Žádost o stavební povolení ze dne 30.5.1990 a Technická zpráva ze dne 13. 6. 1990*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

68) *Ohlášení udržovacích prací na č. p. 49, Pernštýnské náměstí, Pardubice ze dne 2.3.1994*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

69) *Sdělení k ohlášení stavebních úprav ze dne 19.5.1995*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

70) *Sdělení k ohlášení udržovacích prací ze dne 6.5.1996*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

71) *Sdělení k ohlášení stavebních úprav ze dne 3.6.1998*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

72) PEŠEK, Josef. *Průvodní zpráva*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

výstavní místnost a prostor s možností internetového připojení. Byla vytvořena kapacita pro 20 míst s dostupností skladu, šatny a sociálního zázemí.⁷³ Jednou z nejmladších úprav je změna v užívání sklepních prostor. Změna byla ohlášena v roce 2014 za účelem vytvořit výstavní prostory. Tomu předcházelo rozhodnutí o vyčištění sklepních prostor, vymalování, opravě elektrorozvodů a osazení ventilátorů. Byl tak vytvořen výstavní prostor pro malé pětičlenné skupinky.⁷⁴

Burian Lojek (Bakalář)⁷⁵

Roku 1515 veršovaně sepsal Burian Bakalář tržní knihu, která je v pramenech označována jako „Burianová báseň“. V ní oslavuje zakladatelskou činnost Viléma z Pernštejna, ale také se zabývá hodnocením jeho politické činnosti. Text je volně veršovaný a svým obsahem se řadí mezi unikátní literární tvorbu poddanského města jagellonského období. Je také jedním ze základních pramenů, které nám dávají zprávu o architektonické podobě pozdně gotických Pardubic projevujících se především ve výzdobě měšťanských domů.

Burianova kariéra byla impozantní. Sloužil třem pánům: Vilémovi, Vojtěchovi a Jaroslavovi z Pernštejna. Na Pardubickém panství působil v období rozkvětu a jako hospodářský úředník dosáhl věhlasu, po kterém kdejaký jiný měšťan beznadějně toužil. Po Jaroslavově smrti se účastnil vyhledávání nejrůznějších starých gobelínů a cínových pohárů pro zámek jako výraz vděčnosti rodu Pernštejnů, který mu tolik pomohl.

Burianův původ není přesně známý, ale podle kšaftu jeho bratra Matěje lze jeho původ předpokládat v nedaleké Chrudimi. Od roku 1515 je zmiňován jako jeden z konšelů města, mezi lety 1522-1524 také jako „rektor starý“ v majetkoprávních záznamech místní městské školy. Přívlastek „starý“ spíše naznačuje jeho předchozí činnost před rokem 1522 na této škole. Po prodeji čp. 49, se roku 1522 přestěhoval do domu č. pop. 58, který získal prakticky darem od Vojtěcha z Pernštejna.

V průběhu dvacátých a třicátých let dosáhl kariérního vzestupu jako vrchnostenský úředník. Spravoval dvě hlavní skupiny knih, tj. purkrechtní a sirotčí. Správu převzal po Pavlu Vanišovi ze Ždanic, u kterého se v průběhu předchozích let zaučoval a působil jako zapisovatel. Jeho hlavním úkolem bylo evidovat prodej nemovitostí a vést jejich peněžní splátku. Vykonával

---

73) *Souhlas se změnou v užívání stavby ze dne 9.3 2012*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

74) *závazné stanovisko ze dne 16.4 2014 a Souhlas se změnou v užívání stavby ze dne 23.5 2014*, Magistrát města Pardubice- stavební úřad.

75) HRUBÝ, Vladimír., VOREL, Petr., „*Burianova báseň*“ a *pozdně gotické Pardubice*, Práce historického ústavu ČAV C-4. Pocta Josefu Petráňovi, Praha 1991, s. 161-168.

funkci náchylnou k různým korupčním jednáním, a i proto potřeboval obrovskou důvěru vrchnosti. Vojtěch na Buriana v tomto pamatoval a ve svém kšaftu sepsaném roku 1531 mu odkázal 600 kop míšeňských grošů a přislíbil mu vyšší nobilitaci. Od roku 1534 (po Vojtěchově smrti) se pod erbovním znakem podepisoval jako „pan Burian ze Škudel“.

Postupně získával mnoho zkušeností. Byl účasten všech významných jednání týkajících se hospodářského života panství. Řešil vymezování jednotlivých pozemků a jejich sousedských sporů. Někdy je mu připisováno také budování pardubické rybníční sítě, avšak trochu neprávem. V té době se již velké rybníky nebudovaly s výjimkou čtyřicátých let 16. století, kdy určoval náhradu za zatopenou poddanskou půdu. V roce 1537 získal jeden z nejhonosnějších domů. Koupil dům č. pop. 116, který vrchnosti směnili výměnou za č. pop. 58. O dva roky později koupil také panský dvůr ve Svítkově a zval se již Burian Svítkovský ze Škudel.

Vrchol jeho kariéry přišel v roce 1544, kdy se stal správcem pardubického dominia (v dřívějších dobách označován jako hejtman). Na krátký čas si koupil dvůr v Blatě mezi Pardubicemi a Chrudimí. V roce 1549 prodal dvůr v Blatě a Svítkově, a nakonec také měšťanský dům v Pardubicích. Získal tím značnou finanční hotovost, kterou uplatnil v roce 1551 při koupi třech vesnic: Skalice, Bližňovice a Čankovice. Vesnice odkoupil od vnuků Viléma z Pernštejna. Následující rok byl povýšen do rytířského stavu.

Burian spravoval Pardubice až do roku 1558, kdy postihla Pernštejny finanční úvěrová krize a oni museli své panství poskytnout k prodeji komoře panovníka. Buriana pak vystřídal ve funkci Čeněk Bořek z Poličan. Krátce na to ale zemřel a staříček Burian se vrátil zpět do své dřívější funkce, kde působil až do roku 1563, poté ho vystřídal Jiřík Adlapacha z Damsdorfu. Tomu dlouhou dobu pomáhal jako rádce. V zasloužilém věku onemocněl a nejpozději roku 1572 zemřel.

František Lexa⁷⁶

Vědec světového významu, kterému je věnovaná bronzová deska s jeho jménem na dnešním domě (viz. fot. 28) patřil mezi průkopníky české egyptologie. Narodil se 5. dubna 1876 do právnícké rodiny jako druhý ze sedmi dětí. Jeho rodiči byli JUDr. Vilibald Lexa a Eleonora, rozená Strasserová. Otec pocházel ze západočeské tkalcovské rodiny a v Pardubicích působil jako advokát. Matka pocházela z nedaleké Chrudimi. František Lexa zde v mládí navštěvoval

---

76) MUŽÍKOVÁ, Růžena., BAREŠ, Ladislav. *Velké osobnosti filozofické fakulty univerzity Karlovy 2. František Lexa. Zakladatel české egyptologie*, Acta universitatis carolinae philosophica et historica 4, 1986, s. 21-39.

obecnou školu, ale když jeho otec ze zdravotních důvodů musel zanechat své činnosti v Pardubicích, tak se celá rodina přestěhovala do Prahy. V Praze studoval na gymnáziu v Žitné ulici. Od mládí se jeho zájmy a koníčky mísily a měl sklon jak k exaktním vědám, tak také k uměleckým projevům. Možná i z toho důvodu se později rozhodl opustit své původní zaměření v oblasti matematiky a fyziky a své úsilí vložil do zatím nepříliš zpopularizované egyptologie. Po složení maturitní zkoušky se přihlásil na pražskou filozofickou fakultu tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity. Studium dokončil v roce 1899 a začal působit jako středoškolský profesor matematiky a fyziky nejdříve na reálce v pražském Karlíně a o dva roky později v Hradci Králové. Téhož roku se oženil se svou ženou Irenou, dcerou filologa Jana Kvíčaly.

Zaujetí pro psychologii a filozofii ho nakonec vedlo k tomu, že za téma své habilitační práce si zvolil otázku původu a psychologie písma, kde dospěl k závěru, že je původ našeho písma nutné hledat v písmu staroegyptském. Posléze se začal zabývat mluvnici staré egyptštiny od nejvýznamnějšího znalce té doby, berlínského profesora Adolfa Ehrmanna. V krátkém čase ovládl písmo a řeč a rok nato vydal studii o 125. kapitole Knihy mrtvých. To vzbudilo nadšení u orientalisty dr. Rudolfa Dvořáka, který výrazně ovlivnil Lexovu badatelskou činnost a přispěl k jeho budoucímu stipendiu v Berlíně.

V Německu piloval své znalosti nejdříve u Adolfa Ehrmanna a Karla Schmidta v Berlíně, a pak u Wilhelma Spiegelberga ve Štrasburku, kde se zaměřil především na studium demotického textu. Spolu se Spiegelbergem vydal svou první bibliografii pod názvem *Das demotische Totenbuch der Pariser Nationalbibliothek* (papyrus des Pamonthes).

Po pár letech strávených v Německu se vrátil zpět do Prahy, kde nadále působil jako středoškolský profesor na gymnáziu. Byl oblíbeným, ale zároveň přísným učitelem. Vymykal se od svých kolegů už jen svým svérázným vztahem k náboženství. Na povinné nedělní bohoslužby přicházel údajně rovnou z tenisu ve sportovním oblečení. Jeho vlažný vztah k náboženství dosvědčuje také to, že po zániku Rakouska-Uherska vystoupil již v roce 1918 z církve.

V Praze připravoval habilitační práci s titulem *O poměru ducha, duše a těla u Egyptanů staré říše*. Práce byla v důsledku okolností první světové války uveřejněna až v roce 1917. V průběhu Velké války unikl odvolání na frontu a mohl se věnovat dál odbornému studiu. Svůj potenciál vložil především do studia demotické literatury.

Od roku 1919 působil jako docent egyptologie na Karlově univerzitě, avšak nadále působil také jako středoškolský pedagog na gymnáziu. Teprve od roku 1922 se mohl již jako

řádný profesor plně věnovat egyptologii na univerzitě. V průběhu těchto tří let vydal další publikaci pod názvem Náboženská literatura staroegyptská a Belletristická literatura staroegyptská, v níž se snažil rozšířit pohled do staroegyptské společnosti. Jednalo se o unikátní práci oné doby, kdy se tímto tématem zabývaly jen málokteré země.

Od roku 1922 se věnoval rozšíření vědního oboru egyptologie na univerzitě. Nechal zřídit samostatnou knihovnu egyptologie při filozofické fakultě, pro kterou později získával cenou literaturu Heinricha Karla Brugsche, Johanna Dümichena, Adolfa Ehrmanna, aj. Podařilo se mu získat na 480 titulů a zhruba tisíc svazků, a tak vytvořit středně velkou odbornou knihovnu.

Jedna z jeho dalších důležitých prací vyšla v roce 1926, kdy zpracoval kritickým pohledem výklad k démotickému textu v Insingerově papyru. To ho přivedlo do odborného sporu s jeho bývalým učitelem W. Spiegelbergem. Druhá polovina dvacátých let s sebou přinesla také rozvoj v oblasti vzdělání v egyptologii. Vznikl samostatný egyptologický seminář, jenž vedl od roku 1927 jako garant právě František Lexa. Mezi jednoho z jeho nejvýznamnějších žáků patřil Jaroslav Černý (1898 - 1970), který byl prvním českým egyptologem působícím na vykopávkách v Egyptě.

Lexa cílil ve svých přednáškách především na vývoj mluvnice a písma staroegyptského jazyka, avšak zabýval se i dalšími tématy, která se s jeho činností prolínala jako je vývoj staroegyptské vědy, matematiky, geometrie, metrologie a astronomie.

Postupně se mu podařilo velice úspěšně oslovit prostřednictvím semináře mnoho dalších mladších vědců, kteří navazovali na jeho práci a rozvíjeli jí dalšími směry. Mezi nejznámější patří Ludmila Matiegková (egyptská antropologie), malíř Miroslav Beránek (egyptský názor na perspektivu), jeho dcera Irena (staroegyptský tanec), Valerie Hažmuková (sbírky o koptském papyru), Pavla Šámalová (staroegyptský ornament), Marie Zunová (harfa a hra na ní ve starověkém Egyptě), a František Feigl (staroegyptská policie a trestní řízení). Jeho semináře navštěvovali i lidé z příbuzných oborů, uměnovědci Emanuel Poche a Milada Vilímková, teolog Miroslav Novák, bohemista František Váhala a mnozí další.

V průběhu třicátých let vyšla jedna z jeho nejdůležitějších prací týkající se staroegyptské gramatiky. Mělo se jednat o několikadílný svazek pod názvem Grammaire démotique. První vyšel v roce 1938, o dva roky později druhý, avšak třetí díl a další vyšly až po válce.

Lexa stál také jako spoluzakladatel u vydání časopisu Archív orientální. Byl dlouholetým členem redakční rady a publikoval zde řadu článků. Jednalo se o časopis, který brzy získal světový význam.

Na podzim v roce 1939 byly po fašistické okupaci uzavřeny české vysoké školy. Tím byla přerušena jeho pedagogická činnost. Nicméně i v těžkých válečných letech se nadále zabýval vědeckou činností a snažil se popularizovat egyptologii v řadě drobných článků. Po osvobození Československa sovětskou armádou se v květnu 1945 energicky vrátil k pedagogické činnosti a obnovil egyptologický seminář. Krátce byl odvolán v období mezi lety 1946 – 1948. Plně se vrátil k pedagogické činnosti až po únoru 1948, kdy byl zvolen ministrem školství opětovně Zdeněk Nejedlý. Z jeho rukou později převzal i vyznamenání, nejprve řád práce a později řád republiky za jeho přínos v celoživotním úsilí a podílu na organizování socialistické vědy. Na Lexovu činnost navázal Zbyněk Žába (1917 -1971), který po něm převzal místo ředitele Československého egyptologického ústavu UK.

Závěrem svého života Lexa významně přispěl k propojení vzájemných vztahů Československa s mladou Egyptskou republikou. Vytvořil v roce 1958 společně se svým žákem Zbyňkem Žábou ústav na Karlově univerzitě zabývající se starověkým a novým Egyptem. Od té doby mohla také česká delegace významně přispívat archeologickými výzkumy v oblasti větší popularizace egyptologie. Lexa zemřel 13. února 1960.

4.3. Rozbor objektu

Měšťanský dům č. pop. 49 je součástí blokové zástavby domů východního křídla Pernštýnského náměstí. Stavba je založena na hluboké parcele, kde délka značně převažuje nad šířkou objektu. Dům je složen ze dvou různých celků, kterými jsou hlavní budova a vnitřní dvorní dvoukřídlý objekt. Hlavní budova je dvoupatrová, směrem k náměstí je otevřena zdobným štítem, a zakrývá ji sedlová střecha s valbou k dvorní straně. Vnitřní dvoukřídlý objekt je jednopatrový, do dvora otevřený pavlačí a zakrývá ho sedlová střecha. Vnitřní část dvora tvoří také obezděný schodišťový prostor, který je přisazen k hlavní budově a umožňuje jednak vertikální komunikaci mezi patry, ale zároveň komunikaci mezi oběma objekty skrze pavlač.

Západní fasáda

Jedná se o stranu obrácenou k náměstí. Tvoří nejzdobnější vnější charakteristiku domu. Svým architektonickým ztvárněním lze zařadit do dynamizujícího barokního stylu, který u nás tvoří období někdy od devadesátých let 17. století, až do poloviny 18. století. Vnější charakteristiku o tom dokládají poznávací prvky tohoto stylu. Především zvlněná vrcholová římsa ozdobená piniovou šiškou a po stranách koulemi je vzorovým příkladem tohoto období. Obdobnou charakteristiku lze spatřit také u sousedního domu č. pop. 50. Fasáda má žluto-bílou barvu a předstupují jí nejrůznější pásy, orámování a tvarovaná zrcadla v béžovém odstínu.

Spodní část průčelí je mírně předsazená do ulice a je opatřena omítaným soklem v béžovém odstínu, který se postupně zkracuje po mírně svažité linii náměstí. Horní hrana tohoto soklu tvoří vodorovný předěl, od něhož se směrem k vrcholu dodržuje vyměřovací pravoúhlý charakter.

V pravé části spodní stavby se nachází kamenný portál, který umožňuje vstup do průjezdové chodby. Portál tvoří dva pilíře a kladí s eliptickým záklenkem. Pilíře jsou složeny z předsazené čtvercové patky a obdélné hlavice. Kladí má okosené rohy a dotváří orámování vstupu. Střed oblouku zdobí předsazený klenák s motivem zubří hlavy. Průčelní strana portálu je přizdobena vnitřními žlábkami, které mají okosené rohy a zpravidla lemují tvar jednotlivých částí. Vnitřní výplň je trojdílná. Horní část tvoří prosklený světlík, spodní má po stranách pevné desky a prostřední díl tvoří otvíravé křídlo do chodby s levou orientací zárubně. Výplň je ztvárněna v historizujícím stylu a je mírně poškozena (viz. fot. 2).

Spodní část stavby zaujímají rovněž dva výkladce. Ty jsou osazené v kamenném ostění, mají tvar širokého obdélníku postaveného na výšku a jejich nadpraží završuje stlačený půloblouk. Oba výkladce mají stejné rozměry a jsou vyměřeny od horní hrany soklu. Výkladce v pravé části je navíc uprostřed snížen pod hranu soklu tak, aby umožňoval vstup do knihkupectví. Výplně novodobých výkladců jsou rámové. Oba mají v horní části čtyři samostatné tabule v tvarovaném rámování. Ve výkladci v pravé části je pod tímto světlíkem velká okenní tabule, zatímco v pravém je navíc dveřní rám, který tuto tabuli rozděluje na dvě menší postranní tabule a střední celoskleněnou, která je součástí dveřního křídla.

Středová část, která zaujímá prostor v oblasti 1. a 2. patra je oddělena římsami, které zakrývá prejzová střešní krytina. Spodní římsa je nižší, zatímco vrchní korunová římsa je vyšší a dodává tak výrazný motiv, který odděluje spodní stavbu od prostoru střechy a atikového štítu.

Meziprostor 1. a 2. patra je prolomen třemi okenními osami nad sebou v obou patrech. Okenní otvory nejsou ve stejném vyměřovacím modulu. V levé části se nachází jedna osa, zatímco zhruba od středu doprava se nacházejí druhé dvě osy. Obě patra jsou po stranách lemovány širokými lizénami a nad oběma se nachází předsazené vodorovné lišty. Okna obou pater mají stejně široké parapety, ale nemají stejné rozměry pro okenní otvor. Okna ve vyšším patře jsou rozměrově menší, ale mají širší šambrány. Vertikálně jsou propojeny s předsazeným rámováním se zrcadly nad svými nadpražími. Nad okny 1. patra se nachází nadokenní římsa a nad ní následně oválné zrcadlo s okosenými rohy, po jeho stranách se nachází ještě dva úzké obdélné proužky. Nad okny 2. patra se nachází oválné zrcadlo a pod ním kratší úzký obdélný proužek.

Vrchní část stavby završuje pětídílný štít. Rozděluje ho šest svislých lizén, ty vytváří dvě po obou stranách kratší pole a jedno široké uprostřed. Spodní částí probíhá ještě vodorovná předsazená lišta. Menší pole jsou ve svých zrcadlech ozdobeny samostatným orámováním, po stranách obdélným a u středových navíc uzpůsobeny podle tvaru vrchní římsy. Středové pole je nejzdobněji pojato. V jeho zrcadle se nachází obdélný útvar, který je po stranách dole půlkruhově vypouklý a nahoře o menším průměru půlkruhově vyhloubený. Nahoře ho završuje konvexně prohloubená stříška. Uprostřed tohoto útvaru se nachází ještě samostatně orámovány menší obdélník. Vrchní římsa je trojdílná. Středová má konkávní tvar s mírně zvednutými konci a je završená piniovou šiškou. Postranní jsou taktéž konkávního tvaru, po vnější straně s mírně zvednutými konci a po vnitřní straně stoupající ke středovému tympanonu. Postranní římsy završují kulovité ozdoby (viz. fot. 1).

Dvorní fasády

Fasádu dvorních objektů tvoří čtyři strany: hlavní budovu se schodišťovým rizalitem, dělicí stěnu mezi vnitřními dvory č. pop. 49 a 50 a dvě křídla postranních objektů otevřených do dvora pavlačí s širokým otevřeným průjezdem. Fasáda hlavní budovy a dvorních objektů je řešena v hladkém a čistém bílém odstínu, zatímco dělicí stěna má žlutošedou starší vrstvu nátěru.

Dvorní část hlavní budovy je dvoupatrová (viz. fot. 3). Předstupuje jí uprostřed schodišťový rizalit s pultovou střechou. Severní úsek je spojený s dvorním křídlem, který se směrem do dvora rozšiřuje. Okapy střech přečnívají před líc zdiva za pomoci zděných korunních říms. Okna na hlavní budově a schodišťovém rizalitu jsou šestitabulková, nebo osmitabulková, dřevěná, kromě nejnižšího okna v přízemí bez šambrán a nadokenních říms. Okenní otvory jsou v různých výškových úrovních. Na hlavní budově je jejich parapetní výška dána podle výškových úrovní jednotlivých pater, zatímco na schodišťovém rizalitu jsou menší okenní otvory, kde jejich parapetní výšku určuje schodišťový stupeň, nebo mezipodesta, a větší okenní otvory s osmitabulkovými výplněmi, jejichž parapetní výška je vyměřena podle podlaží. V místě průjezdu je portálový otvor s půlkruhovým nadpražím. Ten je směrem k náměstí od vnějšího líce ustoupen o niku se stoupajícím směrem ke schodišti segmentovým nadpražím. Výplň tohoto otvoru je rámová, dřevěná, s prosklenými tabulemi. Dveřní křídlo je otvíratelné a je svisle rozděleno na dvě skleněné tabule. Postranní rám je pevný a rozdělený do šesti skleněných tabulí, tvarově uzpůsobených podle vnějšího líce a vnitřního členění. Předstoupený dveřní otvor u schodišťového rizalitu je obdélný. Jeho vnitřní výplň je dvoukřídlá, dřevěná a ukotvená do obložkových zárubní. Obě křídla jsou celodřevěná, kromě menších kruhových otvorů v horní části. Celkový vizuální pohled je bez výraznějších slohových motivů.

Dvorní křídla jsou jednopatrové, zastřešuje je sedlová střecha a uzavírají dvůr přibližně do obdélného tvaru. Podle orientace ke světovým stranám je lze rozdělit na severní spojovací křídlo a východní křídlo protilehlé k hlavní budově (viz. fot. 4).

Severní křídlo je výrazně upravenou mladší přestavbou v roce 1907, kdy došlo k přestavbě průčelí v 1. patře a byla vyzděna nově pavlač.⁷⁷ Parapetní pás pavlače je architektonicky ztvárněn dvakrát zalomenou římsou. V přízemí jsou dva okenní otvory. Jejich výplně jsou dřevěné s šestitabulkovým členěním.

---

77) KOBĚRSKÁ, Ludmila. URBAN, Jan. *Pardubice č. p. 49. Stavebně historický průzkum*, SURPMO1988, s. 37 (Architektonický rozbor objektu)

Okap střechy je přesazený tak, aby zakrýval celou plochu průchodu nad pavlačí. Podhled tohoto přesahu střechy je bedněný a omítaný. V 1. patře severního křídla jsou dva okenní prostupy s šestitabulkovou dřevěnou výplní a jeden dveřní prostup s celodřevěnou deskovou výplní. Spojovací prostor mezi hlavní budovou a vstupem na pavlač je prostoupen obdélným vysokým dveřním otvorem. Vnitřní výplň tohoto otvoru je složena z horního pevného světlíku a dolních dvoukřídlových dveří. Horní světlík je složený ze třech skleněných tabulí. Dveřní křídla jsou v horní polovině prosklena do třech samostatných tabulí v každém křídle. Horní pás těchto křídel má tvar poloelipsy.

Východní křídlo je kolmo připojeno k severnímu. Na rozdíl od něho je u něj zachováno starší provedení pavlače. Pavlač je dřevěná v béžovo-bílém odstínu. Má zřetelné architektonické rysy a je předsazená před líc zdiva. Přední část lze rozdělit do třech různě ztvárněných částí. Spodní se skládá z vodorovně položeného protáhlého pletence z ohýbaných lišt, střední část zaujímá svislé dělení, v jehož polích jsou dvojice překřížených lišt a poslední horní část tvoří odstupňované vodorovně připevněné lišty (viz. fot. 5). Spodní část přízemí je z místa vnitřního dvoru otevřena za pomoci třech obloukových pásů do zadního prostoru za budovami. První obloukový pás z dvorní strany je zkrácen o přízděné výškově posazené těleso v hloubce šířky pavlače a šířky oblouku. Okap střechy zde rovněž zakrývá celou průchozí část pavlače. Podhled je rovný, dřevěný a omítaný, na rozdíl od sousedního podhledu severního křídla je posazený o trochu níže. V 1. patře se nachází jeden okenní a tři dveřní prostupy. Výplň okenního otvoru je dřevěná a je rozdělena do horního čtyřtabulkového světlíku a spodních šestitabulkových křídel. Všechny dveřní výplně jsou celodřevěné. Krajní dveřní výplň na styku obou křídel budov je ustoupena o zděnou niku.

Zadní část východního křídla (viz. fot. 6) je v přízemí prostoupena dvěma okenními otvory. Jejich výplně jsou dřevěné, čtyřtabulkové s dvoutabulkovými světlíky. V druhém podlaží je jeden okenní otvor totožný se stejnou výplní jako v přízemí. Nad arkádovým průjezdem se v druhém podlaží těsně pod střešní rovinou otevírá dlouhý otvorový pás, který je na vnějším líci zdiva krytý skleněnou stěnou vsazenou do dřevěných rámu. Skleněnou stěnu lze rozdělit do čtyř samostatných polí. Každé pole je složené z devíti skleněných tabulí.

Hlavní budova

Hlavní budova je nejstarší a zároveň nejhodnotnější část komplexu všech objektů. Ve svém jádru skrývá stavební počiny pernstějnského rodu z pozdní gotiky a rané renesance, které se zde uplatnily především po dvou požárech z roku 1507 a 1538.

Sklepní prostory jsou přístupné skrze schodišťový rizalit z dvorní plochy. Jejich řešení a stáří pochází z období pozdní gotiky. Není však zcela zřejmé, zda pocházejí ze stejné stavební etapy, zajímavá je také souvislost se sklepními prostory domu č. pop. 50 (viz. výkres č. 28). Je tady možnost, že mohly být tyto sklepy propojeny a až později odděleny. Podrobněji to budu analyzovat v části stavební historie, kde se pokusím vytvořit modelové řešení, jak to mohlo na počátku 16. století vypadat.

Sklepy jsou dva: menší (zadní) a větší (přední). Oba jsou z lomového kamene a dnes po citlivé opravě částečně omítané a částečně ponechané pohledové. Do předního sklepa (viz. fot. 7) se vstupuje po schodišti ze dvora. Založený je na obdélném půdorysu a pne se nad ním půlkruhová valená klenba. Další pohled zachycuje (viz. fot. 8) spojovací chodbu mezi sklepy a přezděný mohutný pilíř, ten zde podchycuje upravené dvoulodí přízemku, kde došlo vlivem mladších zásahů ke změně nosných konstrukčních prvků. Zadní část předního sklepa zaujímá výklenek (viz. fot. 9), který zde mohl sloužit jako původní komunikační prostředek pro výstup do síně v přízemí.

Zadní sklep (viz. fot. 10) je rovněž založený na půdorysu obdélníku s nad ním pnoucí půlkruhovou valenou klenbou. Částečně je otevřený do předního sklepa zmíněným pravděpodobným schodišťovým výklenkem, ale především spojovací chodbou. Ta je umístěna v zadní části hlavní budovy pod průjezdovou chodbou. Spojovací chodba má čtvercový charakter s výklenkem k sousednímu domu č. pop. 50 a rovněž ho zakrývá půlkruhová valená klenba.

Nadzemní část tvoří tři podlaží a prostor krovu. Stavba má obdélný půdorys hloubkového charakteru.

Přízemí je rozděleno do dvou samostatných prostor, kterými jsou průjezdová chodba a knižní obchod. Současná podoba přízemí je silně ovlivněna stavebními změnami z osmdesátých let 19. století, kdy došlo ke změně nosného konstrukčního systému při odstranění nosné středové zdi a její nahrazení dvěma litinovými sloupy, odstranění příčných nosných stěn a její nahrazení stlačenými pásy (viz. výkres č. 1). Pozdější úpravy v nadcházejícím 20. století se týkají především drobných dispozičních změn, kdy docházelo ke stavbě a později rušení přiček, úprav sociálního zázemí apod.

Dnešní knižní obchod zaujímá velký hloubkový prostor téměř lichoběžníkového tvaru. Zhruba v polovině místnosti je tato místnost v podélném směru zúžená o zalomenou stěnu. Celá místnost se skládá z několika kleneb různých stavebních období a tvarů, ty jsou vymezené do jednotlivých polí za pomoci třech vnitřních sloupů a stlačených pásů. První pole při vstupu

zaujímá valená klenba barokního rázu, vymezená po druhý sloup. Do té po straně vstupuje dvojice protilehlých styčných pětibokých lunet s půlkruhovými výsečemi. Další klenební pole zaujímá prostor mezi první a druhým sloupem a dělicí stěnou. V popředí se nachází příčně orientovaná valená klenba s postranními trojbokými lunetami a vzadu křížová klenba s mírně zvýrazněnými hřebínky. Obě klenební pole svým charakterem patří do renesančního stylu. Zadní část od druhého sloupu je zaklenuta dvojicí plackových kleneb mezi stlačenými pásy. Zadní část místnosti byla nově překlenuta v důsledku dispozičních změn a konstrukčních změn v osmdesátých letech 19. století.

Průjezdová chodba zaujímá jižní část přízemí. Její prostor se směrem ke dvoru mírně rozšiřuje, zřetelné a největší rozšíření se nachází zhruba v polovině chodby, kde dochází k zalomení zdiva. V zadní části tohoto prostoru vstupuje částečně do interiéru stěna schodišťového rizalitu. Celý prostor je zaklenutý. Při vstupu se nachází v tloušťce obvodového zdiva snížený stlačený oblouk, za kterým se na čtvercovém půdorysu pne křížová klenba s mírně naznačenými hřebínky (viz. fot. 12). Od té se směrem do zadního prostoru pne valená klenba (viz. fot. 11), do té vstupuje v polovině za zalomeným zdivem trojboká luneta, která samotná je v místě schodišťového rizalitu ještě narušená postranní méně výraznou trojbokou lunetou.

Komunikaci mezi jednotlivými podlažími zajišťuje schodišťový prostor v zadní části hlavní budovy. Schodiště je dřevěné v rudohnědém odstínu. Do 1. patra vedou dvě přímá ramena s mezipodestou (viz. fot. 13), do druhého patra pak přímé a zalomené rameno s mezipodestou (viz. fot. 15). Podhled schodiště je segmentově vyklenutý s více úrovněmi zalomení podchodné výšky (viz. fot. 14).

Další etapou pro popis je 1. patro. To kopíruje předchozí podlaží po obvodové stěně. Vnitřní dispozice je členěna do čtyř místností. Členění místností odpovídá dvoutraktovému rozdělení v přízemí. Všechny místnosti jsou klenuté, některé jednoduššími a ostatní tvarově velice náročnými řešeními.

Největší místností je síň přístupná od schodiště. Ta prošla nejrůznějšími adaptacemi a přestavbami vnitřní dispozice, od využití pro pronájem bytu až po zřízení kavárního prostoru. V současnosti je vyklizená a prázdná a nabízí unikátní pohled na celou plochu klenby. Klenba má neckovitý tvar s výraznými hřebínky (viz. fot. 16), na severní straně ji podpírá obvodová stěna a na jižní příznané vystupující pilíře ze stěny směrem do místnosti. Zhruba v polovině této klenby z ní ze všech čtyřech stran vystupují trojboké lunety. Lunety vystupují z klenby také ve všech rozích, avšak ne ve stejných tvarech. V severozápadním rohu je tato luneta

deformovaná, zřejmě po předchozím umístění dymníku⁷⁸ a na opačném jihovýchodním rohu zas v důsledku schodišťového rizalitu. Tvarově klenba odpovídá renesančním tvarům.

Vedlejší místnost má výrazný obdélný charakter. Klenba je zde rozdělena do dvou polí stlačeným obloukovým pásem. V polích jsou zploštělé plackové klenby (viz. fot. 17). Ty jsou počínem již zmíněných přestaveb v osmdesátých letech 19. století. V současnosti je zde odkrytá část omítky v místě společné stěny s domem č. pop. 50 (viz. fot. 18). V tomto místě má vzniknout průchod pro budoucí galerii.

Menší z předních místností orientovaných k náměstí má obdélný půdorys a zakrývá ji renesanční síťová valená klenba se zvýrazněnými hřebínky a s obnovenou modrou malbou s hvězdami (viz. fot. 19). Z klenby vystupují po obou delších stranách dvě trojboké lunety. Zajímavostí je také výklenek v jihozápadním rohu místnosti se zvýrazněnými kousky reliéfní malby (viz. fot. 20 a 21). Výklenek může poukazovat na zrušený arkýř, který sloužil jako středověký záchod (poznámka ze společné konzultace s panem Václavíkem).

Vedlejší místnost orientovaná k náměstí má čtvercový půdorys, nad kterým se pne klenba neckovitého tvaru se vsazeným zrcadlem. Klenba je renesanční, ale vnitřní zrcadlo se štukovým motivem je mladšího data, pravděpodobně klasicistní. Klenba je v koutech otevřena lunetami do obou stran (viz. fot. 22 a 23). Klenební patky jsou zvýrazněny pruhem v modrém odstínu. V severní stěně je vsazený kamenný portál. V jižní stěně je výklenek se zvýrazněním reliéfní malby v popředí horních rohů (viz. fot. 24 a 25).

Následující 2. patro kopíruje obrysovou základnu obvodových stěn z předchozího podlaží. Obvodové stěny a nejsilnější vnitřní stěny v sobě zachovávají duch renesance. Vnitřní dispozice byla mnohokrát měněna. V současnosti je členěna na byt a fotografický ateliér majitele domu. Z roku 2001 pochází schválená dokumentace, která by měla rozšířit byt o další místnost přesunutím ateliéru do přední místnosti (viz. výkres č. 14 a 15). V té se v současnosti provádějí restaurátorské analýzy historických omítek (viz. fot. 26). Dnešní dispozice odpovídá podobě na výkresu č. 15, kde se z dlouhé chodby vstupuje vzadu po levé straně do bytu a po pravé do chodby k ateliéru. Všechny stropy jsou plochostropé a nově zbudované v 60. letech minulého století, kdy nahradily původní cenné dřevěné trámové stropy již dožívající a poškozené hnilobou.

Krov nad hlavní budovou je vaznicový se stojatou stolicí, to dokládá pohled na plnou vazbu (viz. fot. 27), kde sloupek za pomoci dvou pásků podporuje vaznici. Plná vazba je navíc ztužena rozpěrným trámem a dvěma protilehlými vzpěrami. Jedná se o mladší konstrukční

---

78) KOBĚRSKÁ, Ludmila. URBAN, Jan. *Pardubice č. p. 49. Stavebně historický průzkum*, SURPMO1988, s. 43 (Architektonický rozbor objektu)

řešení používané až od 2. poloviny 19. století.

Dvorní zástavba

Obě křídla dvorní zástavby jsou jednotraktová pod velkým vlivem stavebních zásahů, především v 80. letech 19. století a z počátku 20. století. Nejstarší zachovalá část v přízemí se nachází na západní straně severního křídla. Zde jsou dvě pruské klenební placky oddělené obloukovými pásy. Jednu čtvrtinu dispozice pod těmito klenbami tvoří sociální zázemí dělené příčkami z počátku 20. století, zbylé tři čtvrtiny vytváří volný prostor. Zbylý prostor dvorních křídel po druhý obloukový pás arkádového průjezdu ve východním křídle je silně ovlivněn mladšími zásahy, které zde odstranily původní klenby a nahradily je přímými klenbami kotvenými do traverz. Vnitřní dispozice je rozdělena do dvou prostor vzájemně otevřených, přilehajících k sobě v kolmém směru. Menší z těchto prostor je opatřena rovněž stejným typem stropu, jehož traverzové nosníky jsou uloženy na původním líci obvodové stěny východního křídla a protilehlém průvlaku. Poslední část zaujímá rozšířená část východního křídla, které je charakteristické jak vnitřním dispozičním členěním, tak také vnějším třetím obloukovým pásem, o který je rozšířený průjezd.

Vstup do patra dvorních křídel je řešený skrze pavlač, ze které se vstupuje do jednotlivých místností. Patro je poznamenáno výrazně stavebními zásahy z počátku 20. století. To se projevuje výrazně na severním křídle, kde byla nově přezděna stěna sousedící s průchodem na pavlači, ale také byly výrazně upraveny dveřní a okenní otvory a vyměněny jejich výplně. Podhledy jsou plochostropé. Vnitřní dispozice je rozdělena do čtyř místností, ve východním křídle s možností průchodu do přístavku, který toto křídlo rozšiřuje. Místnosti rozdělují dvě příčky a jedna nosná stěna. Krov nad oběma křídly je vaznicový se stojatou stolicí.

4.4. Stavební historie

Stavební vývoj domu má bohatou historii, kterou lze poměrně dobře pozorovat na dnešním domě, především od roku 1506, kdy se daný objekt stal součástí velkorysé urbanizační sítě přestavby města za Viléma z Pernštejna. Avšak je patrné, že objekt zde v nějaké podobě stál již předtím, jednalo se pravděpodobně o dřevěné stavení polo-agrárního charakteru, které z počínů Viléma z Pernštejna bylo nahrazeno domem kamenným. Ostatně Vilém z Pernštejna jako jeden z prvních pojednává o Pardubicích jako o městu. Urbanizační strukturu města dokresluje také urbář, který sepisoval vrchnostenský písař Burian Lojek a dává nám zprávu jednak o počtu stávajících, ale také nově vystavěných domů uvnitř hradeb a na předměstích. Z oslavné básně, kterou z vděčnosti Burian Lojek věnoval Vilémovi z Pernštejna, se dovídáme o tom, že stavěl město z kamene. Lze tedy předpokládat, že řada domů ve svých torzech zanechává pozůstatky této stavební fáze.⁷⁹

Důležitým archivním pramenem, který pojednává o situaci vývoje vnitřního jádra města je urbář z let 1506-1515 (viz. mapa č. 14). Na něm si můžeme prohlédnout různě rozdělené objekty podle vnitřních výplní. Nejstarší vrstva „P“ značená plnou výplní, tvoří původní zástavbu. Vrstva „A“ značená okosenou šachovnicí tvoří skromnější domky, nebo stavební proluky, které byly později dostavovány. Obě vrstvy, tedy „P“ i „A“, nám dokládají podobu situace před velkým zničujícím požárem, který město zastihl v roce 1507. Dále lze konstatovat, že urbář nám dokládá zprávu o podobě vnitřního jádra města v před-požárové podobě, ale nelze tím určovat podobu města z konce 15. století. Poslední vrstva „B“ – „C“, značená okosenou šrafovou, pojednává o nejmladší výstavbě, převážně v průběhu po obnově města po požáru.⁸⁰

Zajímavá je situace kolem studovaného domu č. pop. 49, kde se nacházely domy č. pop. 48 a 50. Z přiloženého urbáře je patrné, že východní blok domů kolem Pernštýnského náměstí je založený na značně větších šířkových parcelách než je tomu v ostatních blocích. Poukazuje na poměrně nestandardní způsob řešení, který nebyl v období středověku obvyklý. Pro středověk jsou obvyklé především úzké, hloubkově orientované gotické domy. Jedná se v tomto ohledu tedy o určitou analogii uplatňovanou právě Vilémem z Pernštejna.⁸¹

Z výše popsaného je patrné, že se nejedná o jednouché typové řešení. To dosvědčují také sklepní prostory, které vykazují vzájemnou analogii s domem č. pop. 50 (viz. výkres č. 28). Stavba, která zde stála již v před-perštejnském období mohla zaujímat opačnou orientaci.

---

79) ŠEBEK, František a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, s. 98-100. ISBN: 80-900069-1-4.

80) VOREL, Petr. *Nejstarší urbář pardubického panství a jeho vypovídající hodnota o vývoje města Pardubic v letech 1506 až 1516*, Informační zpravodajství klubu přátel pardubického muzea a historického klubu, Pardubice 1990, s. 12-14.

81) Tamtéž, s. 14.

Mohla být podélně řešena k náměstí a rozprostírala se přes obě dnešní stavební parcely domu č. pop. 49 a 50. Velká pernstýnská pozdně gotická parcelace mohla tuto situaci pozměnit a v průběhu urbanizace vnitřního jádra rozdělit na dva samostatné objekty, kde zůstala větší šířka těchto objektů v příčném směru a tím také nevyžadovala tak znatelnou hloubkovou orientaci.⁸²

Přední menší sklepní prostory domu č. pop. 49 a 50 spolu utváří zdeformovaný obdélník. Nabízí se tedy hypotéza, že se jednalo o jeden sklep, který v sobě mohl uchovávat ještě místy kamenné zdivo z období vrcholného středověku. Stejně tak vedlejší domy č. pop. 47 a 48 poukazují na vzájemnou analogii a propojenost a jejich řešení mohlo být obdobné. Když se vrátíme zpět k námi studovanému objektu, tak se nám otevírá další průběh vývoje tohoto domu v průběhu pernstýnských přestaveb. Dnešní dům mohl být ve své pozdně gotické fázi přeorientován a přezděn na dům kamenný, dále při jeho zakládání byl vystavěn nový sklepní prostor (větší, v zadní části), odkud se dalo vycházet do síně v přízemí a vedlejší menší sklepní prostor mohl pravděpodobně vzniknout krátce na to na torzech původního vrcholně středověkého sklepa. Avšak výše zmíněná hypotéza by neodpovídala zvyklostem s ostatními domy v Pardubicích, a proto budeme v hypotetické rekonstrukci spíše počítat s tím, že zadní (větší) sklep je starší a přední (menší) vzniká až v průběhu pernstýnské adaptace po roce 1507.

V pozdně gotickém období byl dům nepochybně jednopatrový. Jeho půdorysné řešení bylo hloubkově orientované a dvoutraktové. Z vyhodnocení stavebně-historického průzkumu (viz. výkres č. 18 - 22) vyplývá, že se z pozdně gotického období zachovaly sklepní prostory, obvodové konstrukce do úrovně prvního patra a částečné vnitřní členění v přízemí a v patře. Jak tento dům vypadal v jednotlivých fázích před rokem 1500, po požáru v roce 1507 a po požáru v roce 1538 se pokusím demonstrovat na půdorysech sklepa, přízemí a patra, kde ze současných půdorysů sestavím rekonstrukci jeho podoby.

Následující půdorysy sklepa, přízemí a pater (viz. výkres č. 34) rekonstruuji podobu domu na základě vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, nejstaršího dochovaného půdorysu (viz. výkres č. 1), doposud zjištěných informací z výše popsaného textu a vlastních hypotéz s komparací nálezové zprávy operativní dokumentace a průzkumu historické stavby (OPD), tak aby vznikl konstrukčně funkční objekt.

Mezi lety 2011 až 2013 byl uskutečněn operativní průzkum sklepních prostor a patra, který podává nové poznatky o stavebním vývoji. Součástí tohoto operativního průzkumu je také rekonstrukce přízemí před rokem 1538. Pokusím se tyto poznatky porovnat se mnou vytvořenou hypotézou podoby domu.

---

82) KOBĚRSKÁ, Ludmila.,URBAN, Jan. *Pardubice č. p. 49. Stavebně historický průzkum*,SURPMO1988, s. 48 (Stavební historie)

Půdorys sklepních prostor (viz. výkres č. 31) v operativním průzkumu přináší mladší vyhodnocení a nové informace o dataci podzemních konstrukcí. V místnosti 0.01 je zvýrazněna část zdiva s nikou (značeno fialově), která je zasazená do pozdně gotického období. Přilehlá východní stěna je transformovaná do hluboké niky. Nepravidelnost zdiva naznačuje, že zde mohlo být prudce stoupající schodiště. Místnost 0.02 má zajímavou pozici s místností 0.01. Vrchol klenby je zde níže než vrchol záklenku průchodu. Upravena byla také výseč klenby v místě přechodu z místnosti 0.02 do spojovací chodby místnosti 0.03. Díky odkrytému zdivu v místě průchodu k místnosti 0.05 jsou viditelné přízdívky podél západní stěny a ostění. V místnosti 0.03 je patrný částečně odbouraný otvor začištěný cihlovou obezdívkou. Západní čelní stěna místnosti 0.04 je opatřena ventilačním okénkem obezděným a zaklenutým z cihel. Severovýchodní roh této místnosti protíná cihlová výseč, pod ní se nachází částečně nepravidelně ubouraná zeď. Část cihel zde značí pozůstatek záklenku. Místnost 0.05 tvoří pozůstatek zaniklého prostoru umožňujícího výstup po schodišti. Zastropený je novodobým rovným záklopem. Západní stěnu tvoří portálek zděný z cihel. Vrchní oblouk tohoto portálu chybí, nelze jej tedy přesně rekonstruovat, ale lze předpokládat, že se jednalo o lomený oblouk. Větší část prostoru tvoří vyzděný cihlový sokl. Do severní stěny této malé místnosti je vsazená nika. Zajímavá je taky část okolního zdiva zděného z lomového kamene na hliněné pojivo (značeno červeně), která poukazuje na starší gotické zdivo než je tomu u zdiva obou sklepních místností.⁸³

Modelové půdorysy sklepa (viz. výkres č. 34) poukazují na to, že zde před rokem 1500 byla pouze jedna místnost se schodištěm vedoucím do síně v přízemí. Později, po požáru v roce 1507, byl tento prostor navíc rozšířen o přední menší sklep, který je dodnes přístupný skrze spojovací chodbu. Poslední z těchto půdorysů je totožný s předchozím půdorysem. Nasvědčuje to tedy tomu, že po roce 1538 zůstaly tyto prostory již nezměněny. Zajímavostí je až změna, která nastala v mladší fázi vývoje domu po roce 1850 (značeno oranžově) na půdorysu vyhodnocení sklepních prostor (viz. výkres č. 31), kde se předpokládá změna při zaklenutí většího sklepa a vytvoření mladšího schodišťového prostoru přístupného ze dvora. Kdy přesně zaniklo starší vnitřní schodiště, po kterém se zachovala část niky a záklenku, není přesně známo, ale lze předpokládat, že po roce 1538 zde toto schodiště ještě bylo.

Větší část operativního průzkumu se věnuje analýze prvního patra (viz. výkres č. 32), kde došlo vlivem průzkumu ke zjištění několika nových skutečností, které zasazují vnitřní členění do více stavebních etap než tomu bylo u vyhodnocení stavebně-historického průzkumu.

---

83) RACKOVÁ, Eliška., SBOBODOVÁ, Jitka. *Obnova 1. patra a sklep domu čp. 49 v Pardubicích*, Nálezová zpráva OPD, Pardubice 2018, s. 7-9.

Nově zjištěné poznatky k místnosti 2.01 poukazují na to, že okenní niky v západní stěně jsou z mladšího renesančního období (značeno světle modře), mezi ně je vsazený pilíř ze starší fáze renesanční přestavby (značeno modře). Tato skutečnost slouží jako vodítko k dataci klenby, která sem byla vložena v průběhu úpravy okenních nik, anebo později. V západní stěně je patrná zazděná nika (dál od oken). V průběhu zpracovávání operativního průzkumu byl otevřen otvor zazděných dveří (blíže oknům) mezi místnostmi 2.01 a 2.02. Byl zde nalezený kamenný portál, ten byl v průběhu času vylomen a opětovně použit na zadržku. Dnes je obnovený.⁸⁴

Nejmladší poznatky k místnosti 2.02 přináší nové detaily. Byla obnovena nika při jihozápadním rohu místnosti k náměstí. Na zazdění niky byly použity starší cihly, ostře pálené, které vykazují druhotné použití a zřetelně ošlapanou hranu na povrchu tloušťky cihly při jejím podélném rozměru. To odkazuje na dřívější použití u schodišťových stupňů, kde byly cihly vedle sebe ložené na kant. Nika je zaklenutá v mírném sklonu z cihel (téměř s rovnou nadezdívkou). Ostění niky se mírně směrem do exteriéru rozšiřuje. Povrch niky je zdobený reliéfní výmalbou, která svou zdobností vylučuje jednu z tezí, že by se mohlo jednat o středověký záchod.⁸⁵

V místnosti 2.03 byly provedeny tři sondy v rámci operativního průzkumu. Ve všech těchto sondách byla zjištěna silnější vrstva omítky, která odpovídá úpravám v 19. století. V minulém roce bylo v této místnosti částečně odhaleno zdivo při zamýšleném propojení dveřním prostupem mezi domy č. pop. 49 a 50. Část tohoto zdiva vykazuje opálené části, lze tedy předpokládat, že se zde nacházelo otopné zařízení s černou kuchyní.⁸⁶

V místnosti 2.04 bylo provedeno devět sond, které detailně rozebírají jednotlivé otvory a jejich zadržky, pilíře dělící místnost 2.03 a 2.04, část již zrušených příček a také zásahy do klenební konstrukce. Některé detaily byly již zmíněny. Zcela zásadní je oblast v severozápadním rohu místnosti, kde část pole klenby (značeno zeleně) odpovídá přerušení po zaniklém schodišti do druhého patra. Místo toskánské koutové výseče je zde druhotně nepravidelně klenutá část z cihel plackového tvaru.⁸⁷

Vrátíme-li se k přízemí, které nebylo součástí operativního průzkumu, tak zde můžeme jen hypoteticky odhadovat jeho vnitřní členění. Z operativního průzkumu na základě poznatků sklepů a prvního patra a na základě analogií s jinými objekty se nabízí rekonstrukce domu před rokem 1538, která byla velice podobná s domem č. pop. 60 (viz. výkres č. 33). V takovém případě by se jednalo o síňový dům, ve kterém došlo v průběhu renesančních přestaveb po roce

---

84-87) RACKOVÁ, Eliška., SBOBODOVÁ, Jitka. *Obnova 1. patra a sklep ...*, s. 2-7.

1538 k radikální změně vnitřního členění v přízemí.

Přízemí je rozloženo na parcele o přibližné šířce 12,5 metru a hloubce 16 metrů. Šířka tedy odpovídá tradiční parcelaci průjezdového domu, nicméně hloubka objektu už ne, ta by se měla pohybovat kolem 21 až 25 metrů. Nejedná se tedy v tomto ohledu o standartní řešení. V hypotetických modelech toho, jak mohl dům vypadat, se pokusím nabídnout alternativu se zachováním průjezdu v přízemí.

Model rekonstrukce přízemí před rokem 1500 mohl mít užší příčný charakter. Současnou parcelaci mohl zabírat dřevěný dům s trojdílnou dispozicí s levotočivou orientací se vstupem ze dvora. To by odpovídalo polo-agrárnímu charakteru. Po roce 1507 už byl vytvořený kamenný dům průjezdového typu s oddělenými vstupy do síně a průjezdu. Z průjezdu se mohlo vstupovat do patra, které sloužilo k obývání. Ze síně by byl přístupný sklep poklopem v podlaze a zadní síň. Po roce 1538 předpokládám, že přízemí nebylo výrazně měněno.

Modelová rekonstrukce prvního patra se týká pouze dvou období. Z toho hůře rekonstruovat lze to po roce 1507. Z vyhodnocení stavebně-historického průzkumu zde zůstala pouze část zdiva obepínající severozápadní místnost, avšak podle operativního průzkumu bylo zjištěno, že je toto zdivo až mladší datace. Z přízemí lze předpokládat schodiště do velké místnosti v patře zvané mázhauz. Dále máme doklad o pravděpodobné poloze černé kuchyně. Jelikož se zde nezachovaly původní části vnitřního členění zdiva, tak zde mohly být lehčí konstrukce, snad i dřevěné, které při nadstavbě o další patro byly následně zrušeny, když po roce 1538 ustoupily renesančním klenbám. Po roce 1538 jsou již prostory v patře lépe rekonstruovatelné díky průzkumům, které zde dokládají zdivo ve dvou renesančních etapách přestavby. Patro bylo rozděleno do čtyř místností, kde z největší místnosti označované jako mázhauz se vstupovalo po schodišti do přízemí a po schodišti v severozápadním rohu této místnosti do druhého patra (viz. výkres č. 34).

Podoba druhého patra rekonstruuje už jen jednu fázi po roce 1538. Zdivo v druhém patře zachovává členění nosných konstrukcí stejné jako v prvním patře. Lze tady předpokládat velice obdobné členění vnitřní dispozice.

Zmíněná nadstavba je doložená také v rámci tržních převodů, kdy došlo ke zdvojnásobení ceny domu. Zatímco v roce 1522 byl dům prodán za 250 kop míšeňských, tak v roce 1549 již za 500 kop míšeňských. Další radikální zvýšení ceny domu lze pozorovat v sedmdesátých letech 16. století, kdy v roce 1572 se cena domu vyšplhala na 1460 kop míšeňských. Lze se tedy oprávněně domnívat, že v té době byl již dům rozšířen o dvorní zástavbu, která byla výrazně transformovaná později v klasicistním duchu.

Cena domu pak rostla velice pomalu. V průběhu 30ti-leté války nebyl pravděpodobně výrazně poškozen. V roce 1704 byl zasažen požárem spolu s ostatními domy, avšak ani v tu chvíli se to výrazněji neprojevovalo na jeho ceně. Pakliže byl průjezd domu zbudován až později, tak to mohlo být někdy v období přelomu 17. a 18. století. Možná po zmíněném požáru, kdy byla zrušena původní síň v přízemí a následně nahrazena zčásti nově zaklenutým průjezdem.⁸⁸

Další stavební etapa přišla po požáru v roce 1751. Dům byl opravován již v barokním duchu. Nově bylo upraveno průčelí domu s domovním portálem. Z tohoto období pochází také valené klenby s pětibokými styčnými lunetami v levé části domu při průčelí.

Mladší stavební vývoj již není architektonicky tolik hodnotný a významný. Na objektu jsou patrné výrazy klasicistního období. Pak někdy v průběhu 1. čtvrtiny 19. století došlo k přestavbě dvorních traktů, kde vlivem přestaveb v roce 1885 a 1909 došlo k odbourání plackových kleneb v přízemí a jejich nahrazení přímými klenbami. Částečně bylo přestavěno patro severního dvorního křídla a v roce 1873 byl zbudován schodišťový rizalit. Nejmladší stavební procesy byly popsány již v kapitole 4.2.

---

88) KOBĚRSKÁ, Ludmila.,URBAN, Jan. *Pardubice č. p. 49. Stavebně historický průzkum*,SURPMO1988, s. 50 (Stavební historie)

Resumé

Studovaný měšťanský dům je unikátní stavbou, která v sobě nese nejhodnotnější počiny stavební urbanizace pernštýnského rodu. Za vlády pánů z Pernštejna dosáhly Pardubice ohromujícího rozkvětu, který je zde každým dechem dodnes všudypřítomný.

Jedná se o stavbu, jejíž počátky sahají až do vrcholného středověku. Prošla si mnohými úpravami a přestavbami, které ji dali dnešní ráz v rámci zástavby kolem Pernštýnského náměstí. Především v posledních 500 letech byl dům obýván lidmi z nejrůznějších oborů řemesel, obchodu, umění, vědy a dalších činností. Někteří z nich se dokonce výrazně podíleli na správě Pardubic, výrobě hudebních nástrojů, či rozvoji české egyptologie.

Zcela zásadní se pro vývoj domu jeví záznam v nejstarším urbáři Pardubic (Vorel 1990), který dokládá vývoj vnitřního města mezi lety 1506 až 1516. V něm je dům s číslem popisným 49 zobrazen jako původní, zatímco sousední domy s číslem popisným 48 a 50 vznikají až plánovitě v průběhu zpracovávání urbáře.

Stavebně-historický průzkum publikovaný v roce 1988 a operativní průzkum publikovaný v roce 2018 podávají nejhodnotnější zprávy o vývoji domu. Operativní průzkum částečně komparuje předešlé poznatky a zároveň vytváří nové informace, která vylučují některá předešlá tvrzení

Dodnes nelze zcela přesně určit vnitřní členění dispozice v rané fázi vývoje domu. Nejedná se o typologicky standardní objekt. Naskýtá se stále mnoho otázek, především k charakteru dispozičního členění v přízemí. V tomto ohledu by byl velikým přínosem operativní průzkum přízemí, který by jej hlouběji analyzoval.

Zpracované výkresy rekonstrukcí půdorysných řešení vytváří hypotetickou podobu domu ve třech fázích jeho raného vývoje. Jedná se o období před rokem 1500 a po požárech v roce 1507 a 1538. Správnost takového řešení by zásadně mohla pomoci k poznání a ucelení informací o vývoji domu.

Resume

The studied burgher house is a unique building that carries the most valuable works of urbanization of the Pernštýn genus. During the reigns of the lords of Pernštejn, Pardubice reached an amazing flourishing, which is still present everywhere.

It is a building whose origins date back to the middle Ages. It has undergone many modifications and rebuilds that have made it today in the framework of Pernštýn Square. Especially in the last 500 years, the house was inhabited by people from various craft, trade, arts, sciences and other activities. Some of them even played a major part in the administration of Pardubice, the production of musical instruments or the development of Czech Egyptology.

It is quite essential for the development of the house to be recorded in the oldest town of Pardubice (Vorel 1990), which illustrates the development of the inner city between 1506 and 1516. In this house with number of descriptive 49 is as story house, while the neighbouring houses with descriptive 48 and 50 develop up to the planning during urban planning.

A construction and historical research published in 1988 and an operational survey published in 2018 provide the most valuable reports on the development of the house. The operational research partly compares past knowledge and creates new information that excludes some of the previous claims.

Until now, the internal layout of the layout in the early stages of the development of the house cannot be fully determined. This is not a typologically standard object. There are still many questions, especially about the character of layout on the ground floor. In this respect, the ground floor exploration would be of great benefit to analyse it deeper.

Processed drawings of the reconstruction of ground plan solutions create the hypothetical form of a house in three phases of its early development. It is a period before 1500 and after the fires in 1507 and 1538. The correctness of such a solution would fundamentally help to understand and inform about the development of the house.

Seznam příloh

Mapy:

Mapa č. 1: Pardubické panství z roku 1688 na Vischerově mapě (Zdroj: VOREL, 1995, s. 5)

Mapa č. 2: Pardubice z 1720 na Müllerově mapě (Zdroj: VOREL, 1995, s. 5)

Mapa č. 3: Pardubice z roku 1833 na Kreibichově mapě (Zdroj: VOREL, 1995, s. 5)

Mapa č. 4: První vojenské mapování. Pardubice z let 1764-1767 (Zdroj: VOREL, 1995, mapový list č. 2)

Mapa č. 5: Opevnění zámku a města. Pardubice v 1. Třetině 18. Století (Zdroj: VOREL, 1995, s. 6)

Mapa č. 6: Opevnění zámku a města. Pardubice v roce 1744 (Zdroj: VOREL, 1995, s. 6)

Mapa č. 7: Opevnění zámku a města. Pardubice v roce 1760 (Zdroj: VOREL, 1995, s. 7)

Mapa č. 8: Pardubice na mapě stabilního katastru v roce 1839 (Zdroj:

Mapa č. 9: Katastrální mapa Pardubic z roku 1910 (Zdroj: VOREL, 1995, mapový list č. 6)

Mapa č. 10: Letecký pohled na jádro města Pardubic z roku 2016 (Zdroj:

URL:[http://lms.cuzk.cz/lms/?lastextent=-648255.645615,-1062160.7856345,-644349.](http://lms.cuzk.cz/lms/?lastextent=-648255.645615,-1062160.7856345,-644349.395615,-1059313.4955955)

[395615,-1059313.4955955](http://lms.cuzk.cz/lms/?lastextent=-648255.645615,-1062160.7856345,-644349.395615,-1059313.4955955))

Mapa č. 11: Současná katastrální mapa Pardubic (Zdroj:

Mapa č. 12 a 13: Srovnání domu čísla popisného 49 na mapě stabilního katastru se současnou katastrální mapou (Zdroj: http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/5633-1/5633-1-006_index.html;

Mapa č. 14: První pernštejnský urbář z let 1506 – 1516 (Zdroj: VOREL, 1990, s.15)

Stavební výkresy:

Výkres č. 1: Návrh na vnitřní úpravu dispozice, 1876 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

Výkres č. 2: Návrh na vnitřní úpravu dispozice, 1885 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

Výkres č. 3: Návrh na adaptaci vnitřního traktu, 1909 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

Výkres č. 4: Návrh na úpravu spodní fasády, zřízení kolmé stěny a rozšíření hostinských oken, 1913 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

- Výkres č. 5:** Návrh na novou domovní a dvorní kanalizaci a zřízení nového sociálního zázemí, 1913 (Zdroj: Magistrát města Pardubice - stavební úřad)
- Výkres č. 6:** Úpravu vchodu do objektu pletárny, 1920 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 7:** Úpravu vstupu do obchodu, 1928 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 8:** Provizorní úprava výkladců, 1929 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 9:** Zřízení výkladní skříně, 1933 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 10:** Zřízení sociálního zázemí pro oděvní tvorbu v 1. nadzemním podlaží, 1980 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 11:** Modernizace bytu v 3. nadzemním podlaží, 1984 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 12:** Úprava bytu ve 2. nadzemním podlaží, 1990 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 13:** Západní průčelí domu čísla popisného 49 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 14:** Úprava bytu ve 3. nadzemní podlaží, původní stav 2001 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 15:** Úprava bytu ve 3. nadzemní podlaží, nový stav 2001 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 16:** Úprava bytu na kavárnu s galérii v 2. nadzemním podlaží, původní stav 2012 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 17:** Úprava bytu na kavárnu s galérii v 2. nadzemním podlaží, nový stav 2012 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)
- Výkres č. 18 a 19:** Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 1. podzemního a 1. nadzemního podlaží (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 62 a 63)
- Výkres č. 20, 21 a 22:** Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 2. nadzemního podlaží, 3. nadzemního podlaží a střechy (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 64-66)
- Výkres č. 23 a 24:** Barevné vyhodnocení architektonického rozboru, půdorys 1. podzemního a 1. nadzemního podlaží (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 67 a 68)
- Výkres č. 25, 26 a 27:** Barevné vyhodnocení architektonického rozboru, půdorys 2. nadzemního podlaží, 3. nadzemního podlaží a střechy (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 69-71)

Výkres č. 28: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys podzemního podlaží ve stavebním bloku domů čísla popisného 48, 49 a 50. (Zdroj: SURPMO, 1991)

Výkres č. 29: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 1. nadzemního podlaží ve stavebním bloku s domy čísla popisného 48, 49 a 50. (Zdroj: SURPMO, 1991)

Výkres č. 30: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 2. nadzemního podlaží ve stavebním bloku s domy čísla popisného 49 a 50 (SURPMO, 1991)

Výkres č. 31: Barevné vyhodnocení nálezové zprávy OPD, půdorys podzemního podlaží (Zdroj: RACKOVÁ, 2018)

Výkres č. 32: Barevné vyhodnocení nálezové zprávy OPD, půdorys patra (Zdroj: RACKOVÁ, 2018)

Výkres č. 33: Modelová rekonstrukce vnitřní dispozice přízemí před rokem 1538, podle podobnosti s domem čísla popisného 60 (Zdroj: RACKOVÁ, 2018)

Poznámka č. 1: Vysvětlivky k barevnému vyhodnocení výkresů č. 19-30 (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 72)

Výkres č. 34: Modelová rekonstrukce domu, jak mohl vypadat v jednotlivých fázích vývoje před rokem 1500, mezi lety 1507 až 1538 a po roce 1538

Fotografie, kresby a pohledy:

Kresba č. 1: Pohled na Pardubice od jihu, 18. Století (Zdroj: VOREL, 1995, s. 7)

Kresba č. 2: Východní blok domů Pernštýnského náměstí, pohled od kostela (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 1: Pernštýnské náměstí, pohled od Zelené brány, 1881 (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 2: Východní blok domů Pernštýnského náměstí, pohled od kostela (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 3: Pernštýnské náměstí, pohled od Zelené brány (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 4: Morový sloup na Pernštýnském náměstí, vzadu na levé straně studovaný měšťanský dům (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Fotografie č. 1: Vnější pohled na západní fasádu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 2: Detailem vstupního portálu v západní fasádě (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 3: Dvorní pohled na schodišťový rizalit s hlavní budovu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 4: Pohled na propojení dvorních křídel (vpravo) (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 5: Pohled z pavlače na východní dvorní křídlo (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 6: Vnější pohled ze zadní strany na východní dvorní křídlo (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 7: Velký sklep, pohled od vnějšího vstupu (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 8: Zpětný pohled do velkého sklepa (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 9: Spojovací chodba s postranním výklenkem (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 10: Malý sklep, pohled ze spojovací chodby (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 11: Průjezdová chodba (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 12: Zpětný pohled průjezdovou chodbou na klenbu a vstup (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 13: První schodišťové rameno, pohled z 1. Nadzemního podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 14: Zpětný pohled z mezi-podesty 2. Nadzemního podlaží na podhled schodišťové konstrukce (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 15: Výstup po schodišťové konstrukci do 3. Nadzemního podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 16: Velká síň ve 2. Nadzemním podlaží, pohled ke schodišti (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 17: Malá síň, sousední místnost s velkou síní (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 18: Detail odkryté omítky na spojovací stěně mezi čp. 49 a 50 v jihovýchodní místnosti ve 2. Nadzemním podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 19: Severní místnost blíže k náměstí v 2. Nadzemní podlaží, pohled na klenbu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 20 a 21: Nika v severní místnosti ve 2. Nadzemní podlaží (vlevo) a její zachovaný detail malby (vpravo) (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 22: Jižní místnost blíže k náměstí ve 2. Nadzemním podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 23: Jižní místnost blíže k náměstí ve 2. Nadzemním podlaží, zpětný pohled (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 24 a 25: Detail malby v horních rozích výklenku v jižní místnosti v 2. Nadzemním podlaží(vlevo a vpravo)(Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 26: Detail jednotlivých sond v severovýchodní místnosti ve 3. Nadzemním podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 27: Krov nad hlavní budovou, pohled na plnou vazbu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 28: Bronzová pamětní deska věnovaná Františku Lexovi

Literatura:

Literatura:

- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, ISBN: 978-80-7106-543-2.
- HRUBÝ, Vladimír., VOREL, Petr., „Burianova báseň“ a pozdně gotické Pardubice, Práce historického ústavu ČAV C-4. Pocta Josefu Petráňovi, Praha 1991.
- KOBĚRSKÁ, Ludmila., URBAN, Jan. *Pardubice č. p. 49. Stavebně historický průzkum*, SURPMO1988.
- KODERA, Pavel. *Obraz prostorového uspořádání domů na Starém Městě pražském v předbělohorských pozůstalostních inventářích*, SVORNÍK, 2008, Č. 6, s. 113-124.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, V. díl Par-Pra*, Praha 2002, ISBN: 80-7277-039-X.
- LÁBEK, Ladislav. *Gerlachovský dům, měšťanský dům středověku*, Plzeň 1933.
- MACEK, Petr. *Státní ústav památkové péče. Odborné metodické publikace, svazek 23. Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, 2., doplněné vydání*, Praha 2001. ISBN: 80-86234-22-3.
- MENCL, Václav. *Měšťanský dům českého středověku*, Zprávy památkové péče XIII, 1953, č. 6., s. 161-192.
- MUK, Jan. *Pozdně gotický městský dům v Čechách*, Zprávy památkové péče LIX, 1999, č. 10, s. 333-337.
- MUŽÍKOVÁ, Růžena., BAREŠ, Ladislav. *Velké osobnosti filozofické fakulty univerzity Karlovy 2. František Lexa. Zakladatel české egyptologie*, Acta universitatis carolinae philosophica et historica 4, 1986.
- NODL, Martin., ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, ISBN: 80-7203-448-0.
- POCH, Emanuel a ed., *Umělecké památky Čech 3 [P/Š]*, Praha 1980.
- RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, Milada., ŠKABRADA, Jiří. *Příspěvky k poznání středověkého stavitelství*, České vysoké učení technické v Praze, fakulta architektury, Nový Jičín 1991. ISBN: 80-01-00535-6.
- SAKAŘ, Josef. *Dějiny Pardubic nad Labem. Dílu IV. Část 1. Místopis starých Pardubic*, Pardubice 1928.
- ŠEBEK, František a kol, *Dějiny Pardubic, I. Díl*, Pardubice 1990, ISBN: 80-900069-1-4.
- ŠEBEK, František, *Kostel cyrilů stál u svatého Bartoloměje*, Pardubické noviny, roč. 3, č. 203 1994.
- ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003, ISBN: 80-7203-548-7.
- VOREL, Petr (edd.). *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 2*, Praha 1995, ISBN: 80-852668-35-3.
- VOREL, Petr. *Nejstarší urbář pardubického panství a jeho vypovídající hodnota o vývoje města Pardubic v letech 1506 až 1516*, Informační zpravodajství klubu přátel pardubického muzea a historického klubu, Pardubice 1990.
- VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2012, ISBN: 978-80-87067-21-5.
- WAGNER, Václav. *Pardubice. Poklady umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1943.

Internet:

- PARDUBICE., 2016, URL:
<<https://www.pardubice.eu/>>
- ČUZK., 2011, URL:
<<http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html/>>
- PARPEDIE., 2014, URL:
<<http://www.parpedie.cz/>>
- PARDUBICE., 2007, URL:
<<http://www.pardubice.wrp.cz/index.html>>

Přílohy

Mapy:

Mapa č. 1: Pardubické panství z roku 1688 na Vischerově mapě (Zdroj: VOREL, 1995, s. 5)

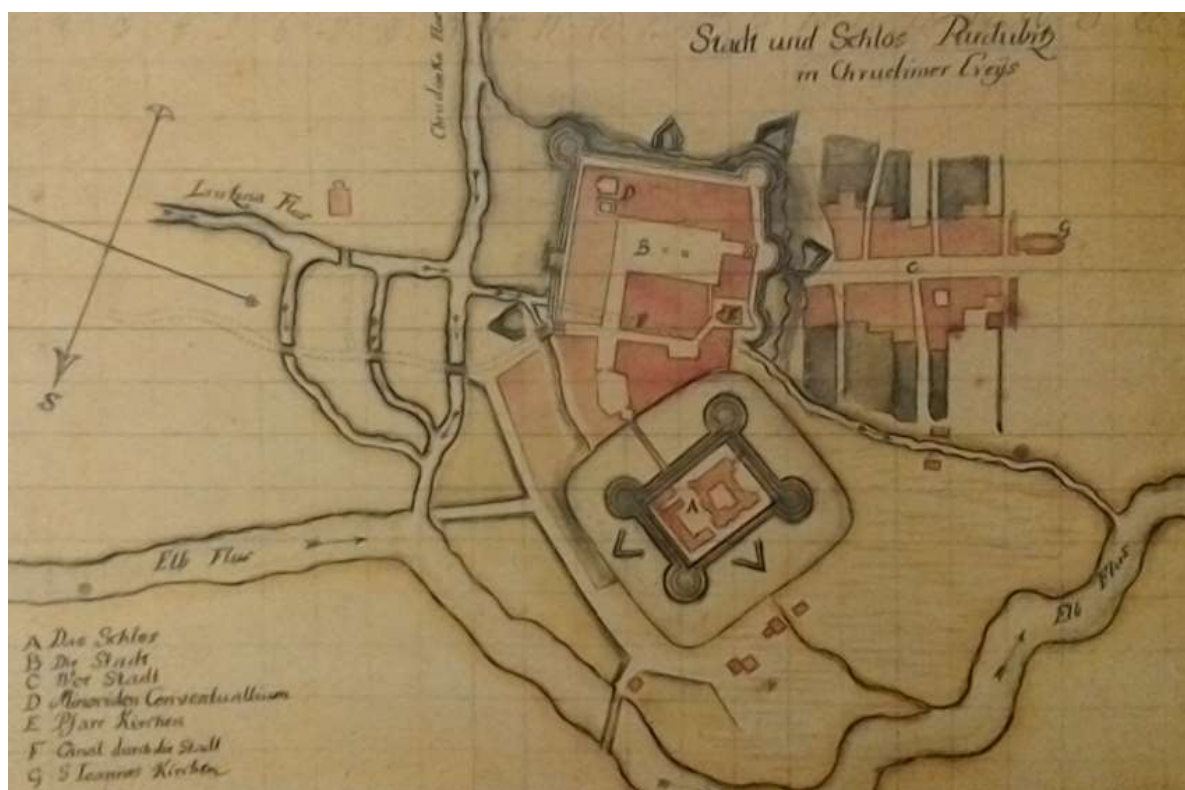
Mapa č. 2: Pardubice z 1720 na Müllerově mapě (Zdroj: VOREL, 1995, s. 5)

Mapa č. 3: Pardubice z roku 1833 na Kreibichově mapě (Zdroj: VOREL, 1995, s. 5)

Mapa č. 4: První vojenské mapování. Pardubice z let 1764-1767 (Zdroj: VOREL, 1995, mapový list č. 2)

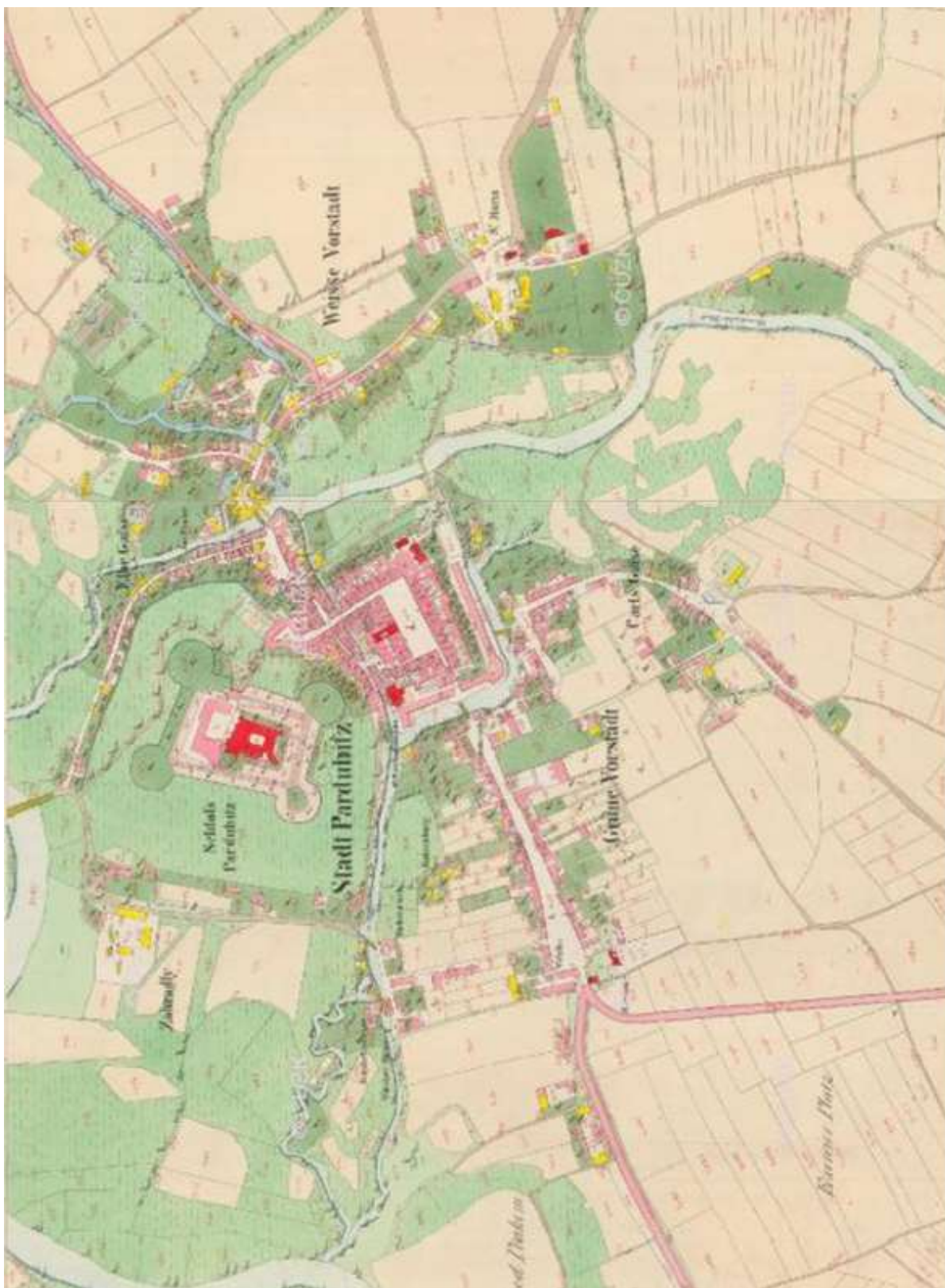
Mapa č. 5: Opevnění zámku a města. Pardubice v 1. Třetině 18. Století (Zdroj: VOREL, 1995, s. 6)

Mapa č. 6: Opevnění zámku a města. Pardubice v roce 1744 (Zdroj: VOREL, 1995, s. 6)

Mapa č. 7: Opevnění zámku a města. Pardubice v roce 1760 (Zdroj: VOREL, 1995, s. 7)

Mapa č. 8: Pardubice na mapě stabilního katastru v roce 1839
(Zdroj:URL:http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c5633-1)

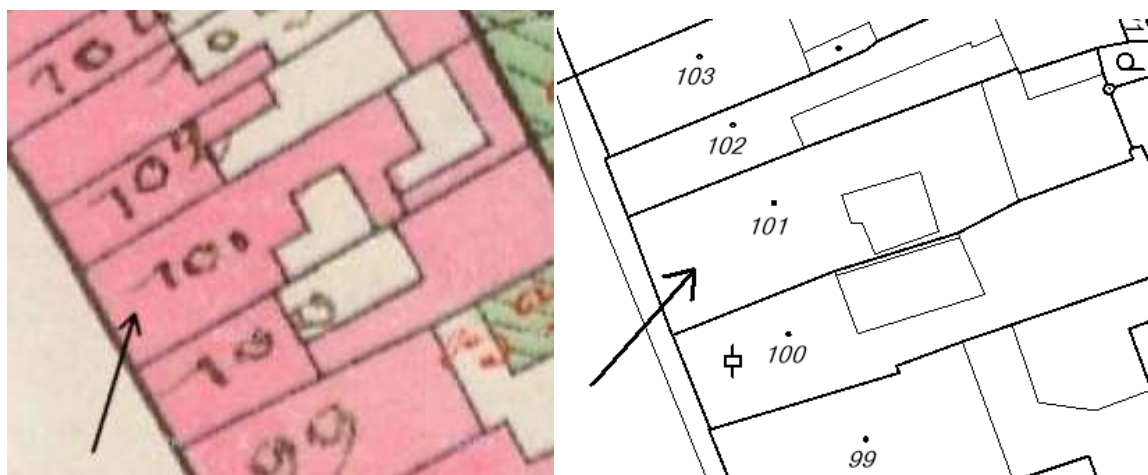
Mapa č. 9: Katastrální mapa Pardubic z roku 1910 (Zdroj: VOREL, 1995, mapový list č. 6)

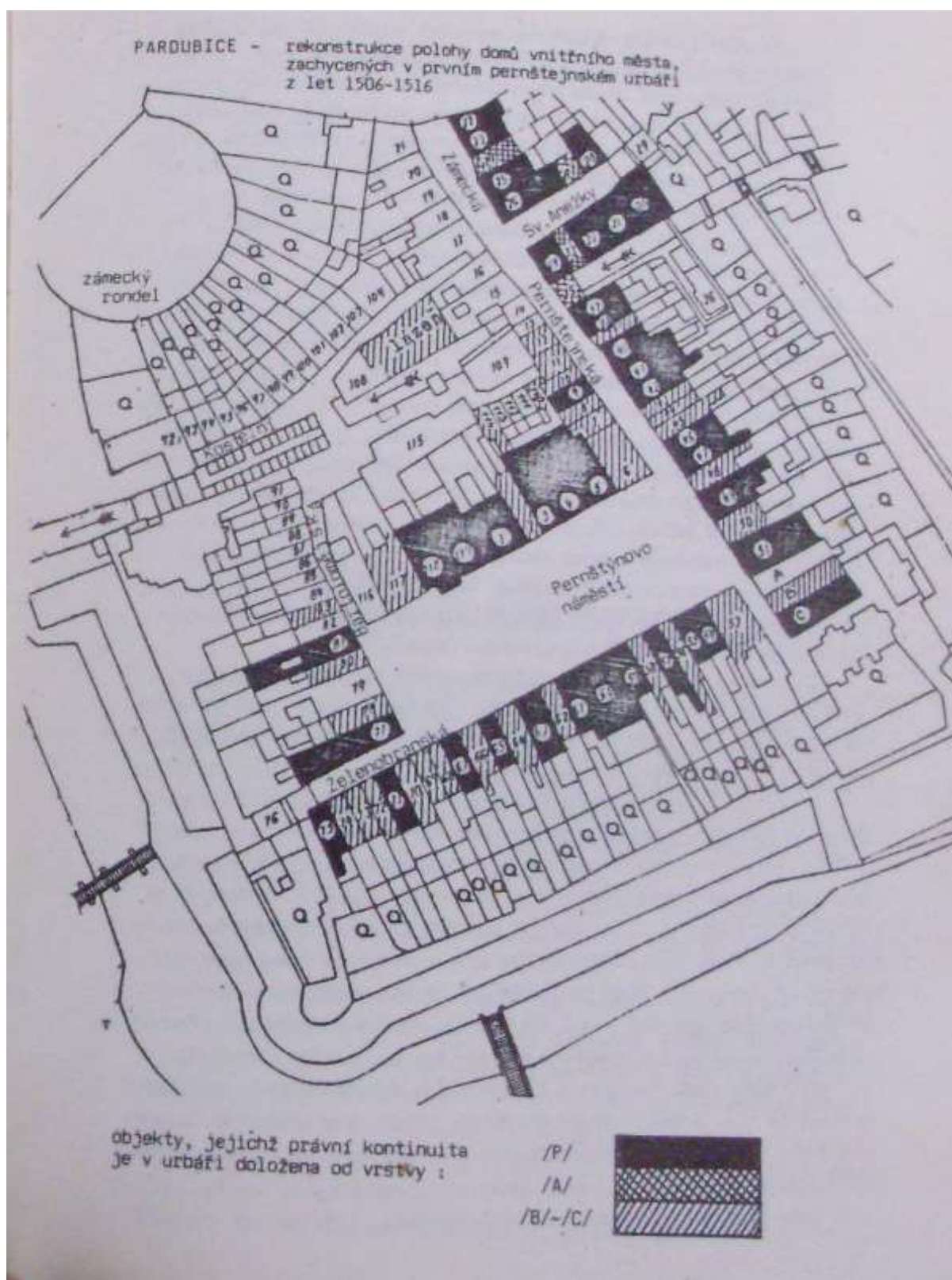
Mapa č. 10: Letecký pohled na jádro města Pardubic z roku 2016
(Zdroj:URL:<http://lms.cuzk.cz/lms/?lastextent=-648255.645615,-1062160.7856345,-644349.395615,-1059313.4955955>)

Mapa č. 11: Současná katastrální mapa Pardubic (Zdroj: URL: <http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&&MarQueryId=6D2BCEB5&MarQParam0=717657&MarQParamCount=1&MarWindowName=Marushka>)

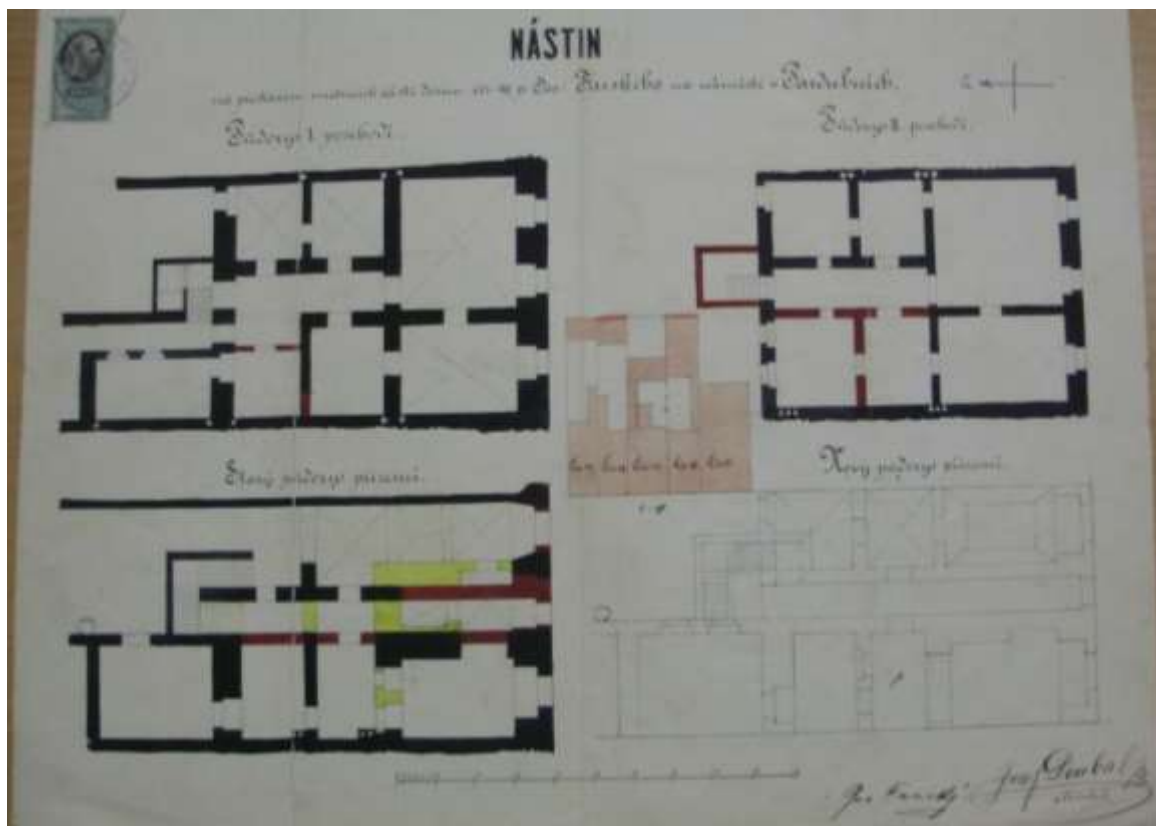

Mapa č. 12 a13: Srovnání domu čísla popisného 49 na mapě stabilního katastru se současnou katastrální mapou (Zdroj: URL: http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/5633-1/5633-1-006_index.html; <http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&&MarQueryId=6D2BCEB5&MarQParam0=717657&MarQParamCount=1&MarWindowName=Marushka>)

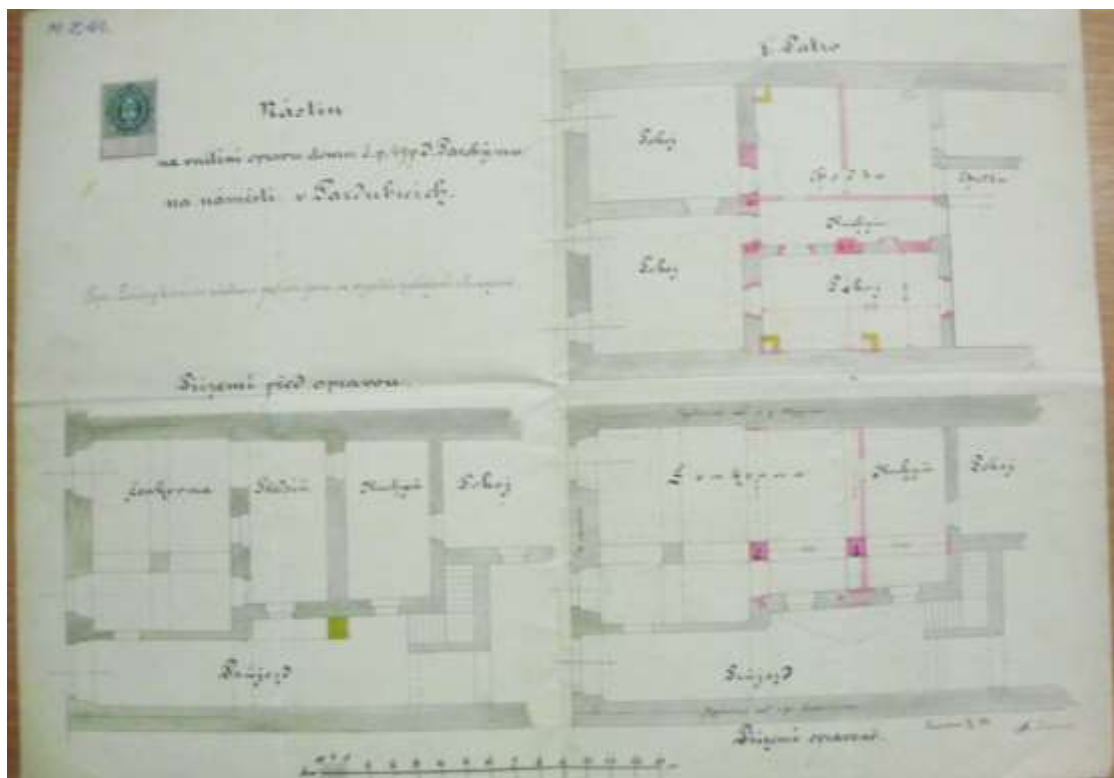

Mapa č. 14: První pernstějnský urbář z let 1506 – 1516 (Zdroj: VOREL, 1990, s.15)

Stavební výkresy:

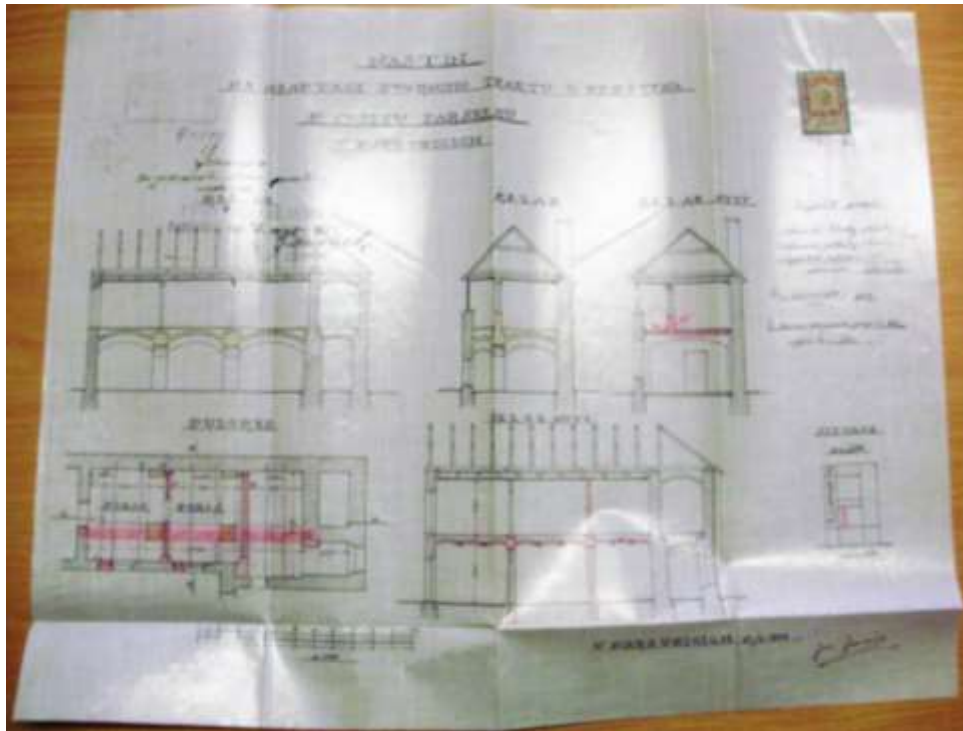

Výkres č. 1: Návrh na vnitřní úpravu dispozice, 1876 (Zdroj: Magistrát města Pardubice-stavební úřad)

Výkres č. 2: Návrh na vnitřní úpravu dispozice, 1885 (Zdroj: Magistrát města Pardubice-stavební úřad)

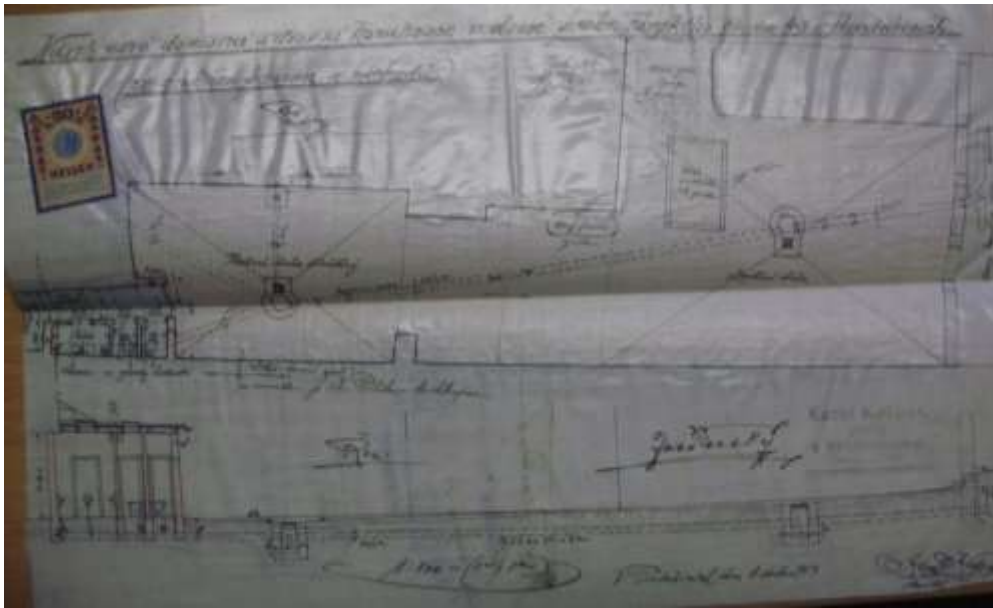

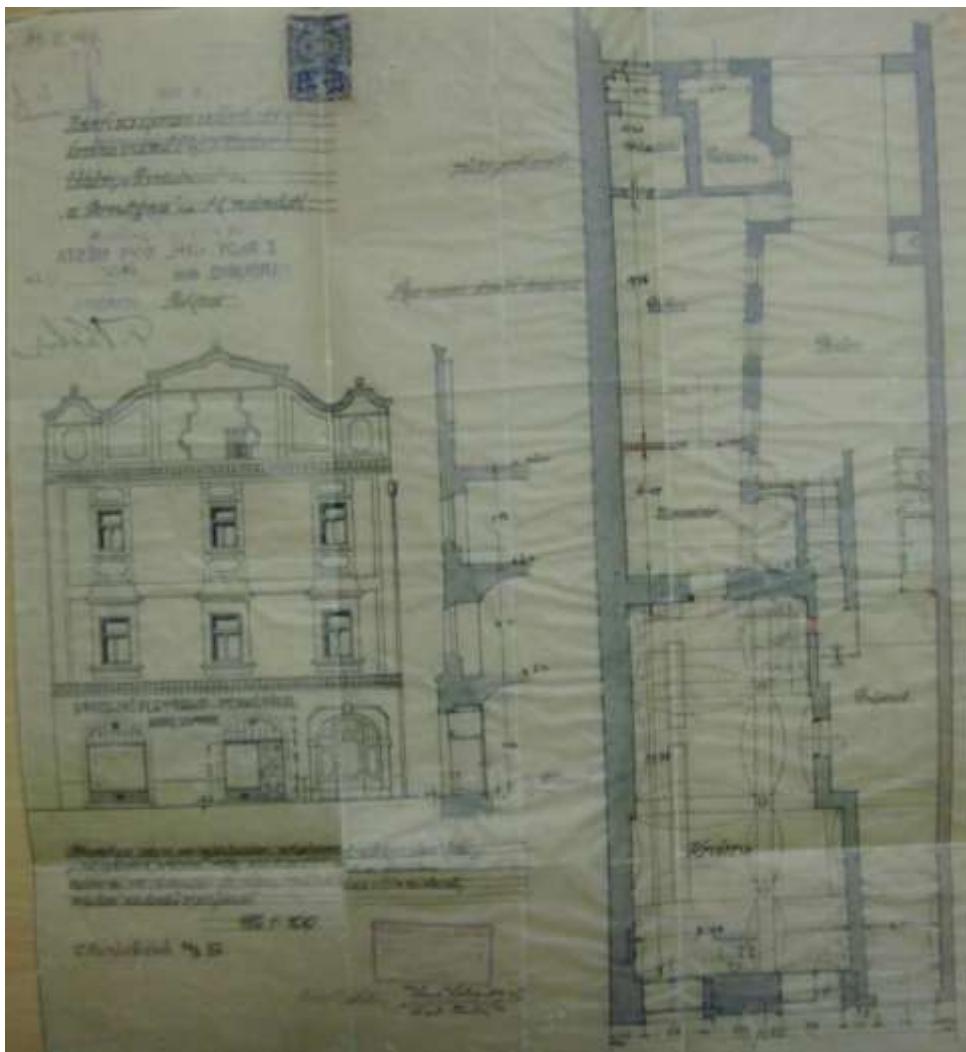
Výkres č. 3: Návrh na adaptaci vnitřního traktu, 1909 (Zdroj: Magistrát města Pardubice-
stavební úřad)

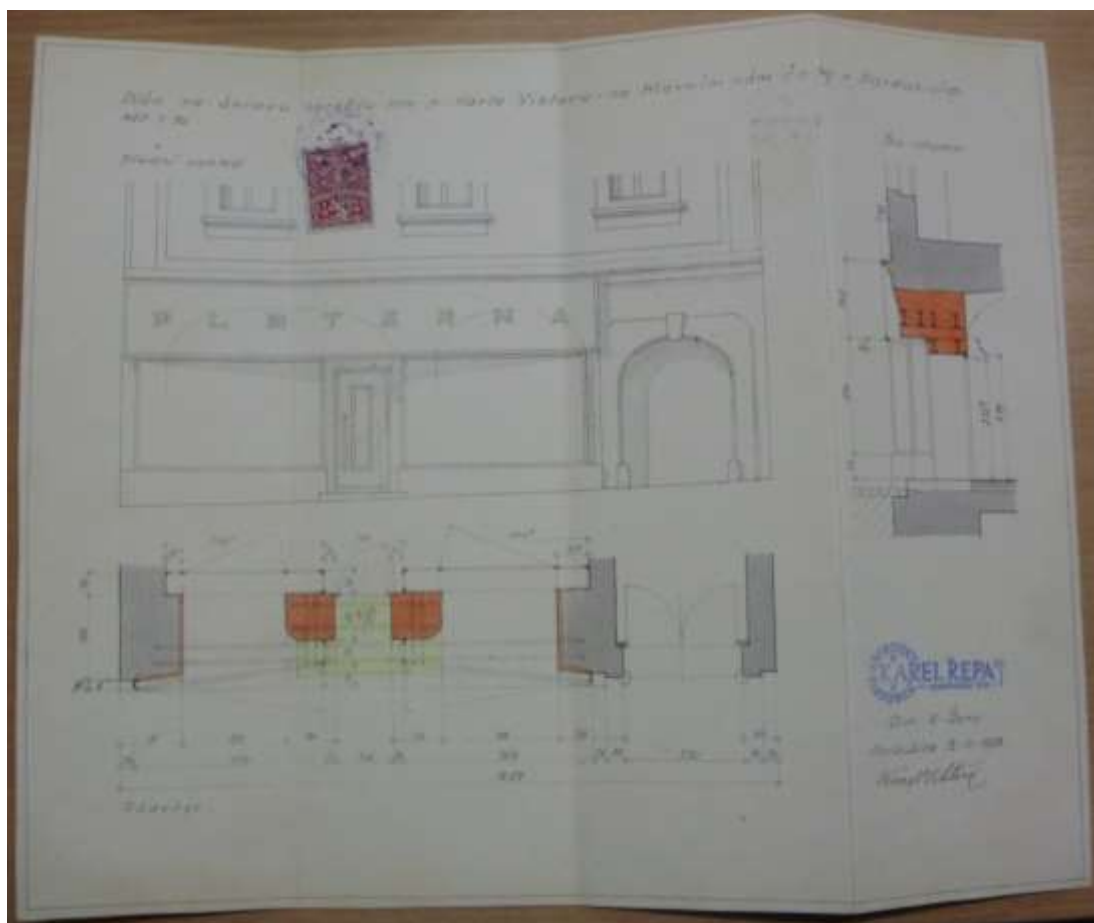
Výkres č. 4: Návrh na úpravu spodní fasády, zřízení kolmé stěny a rozšíření hostinských
oken, 1913 (Zdroj: Magistrát města Pardubice-
stavební úřad)

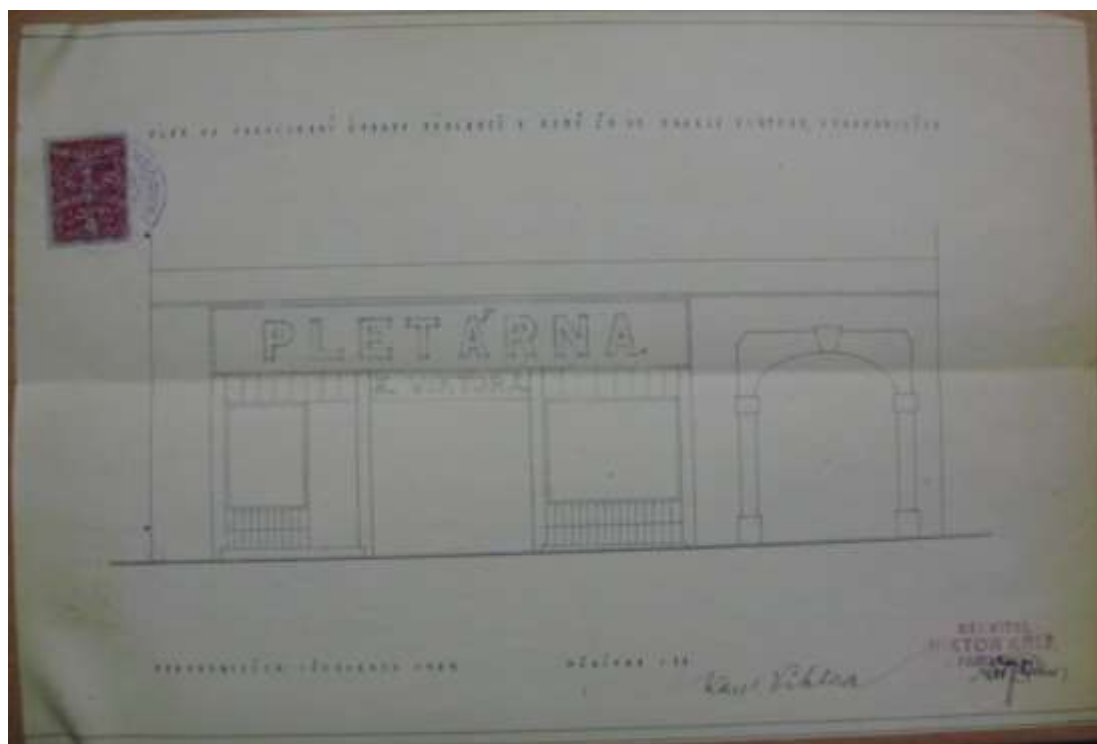
Výkres č. 5: Návrh na novou domovní a dvorní kanalizaci a zřízení nového sociálního zázemí, 1913 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

Výkres č. 6: Úpravu vchodu do objektu pletárny, 1920 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

Výkres č. 7: Úpravu vstupu do obchodu, 1928(Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

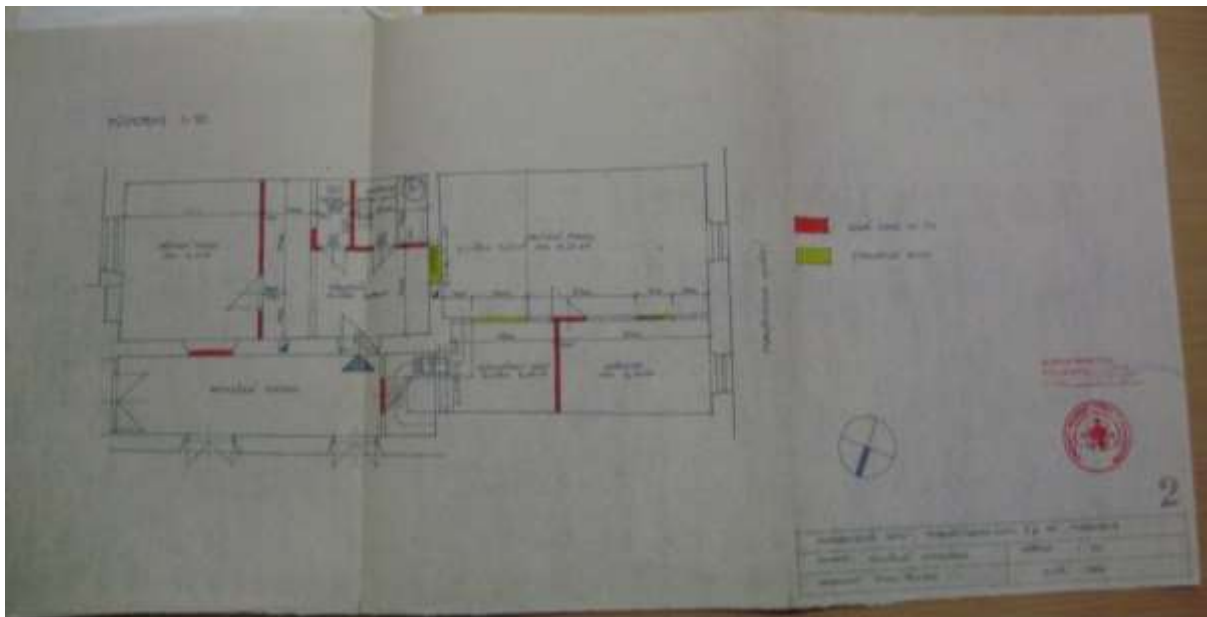
Výkres č. 8: Provizorní úprava výkladců, 1929(Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

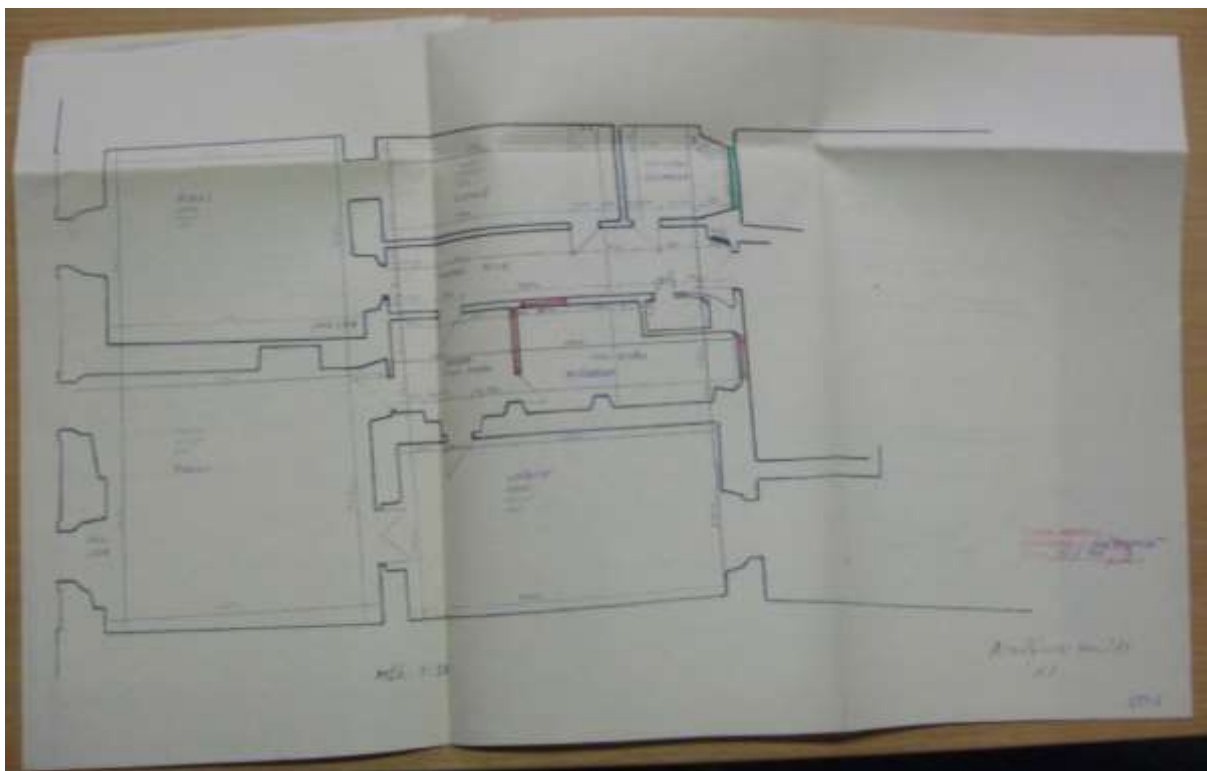
Výkres č. 9: Zřízení výkladní skříně, 1933 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

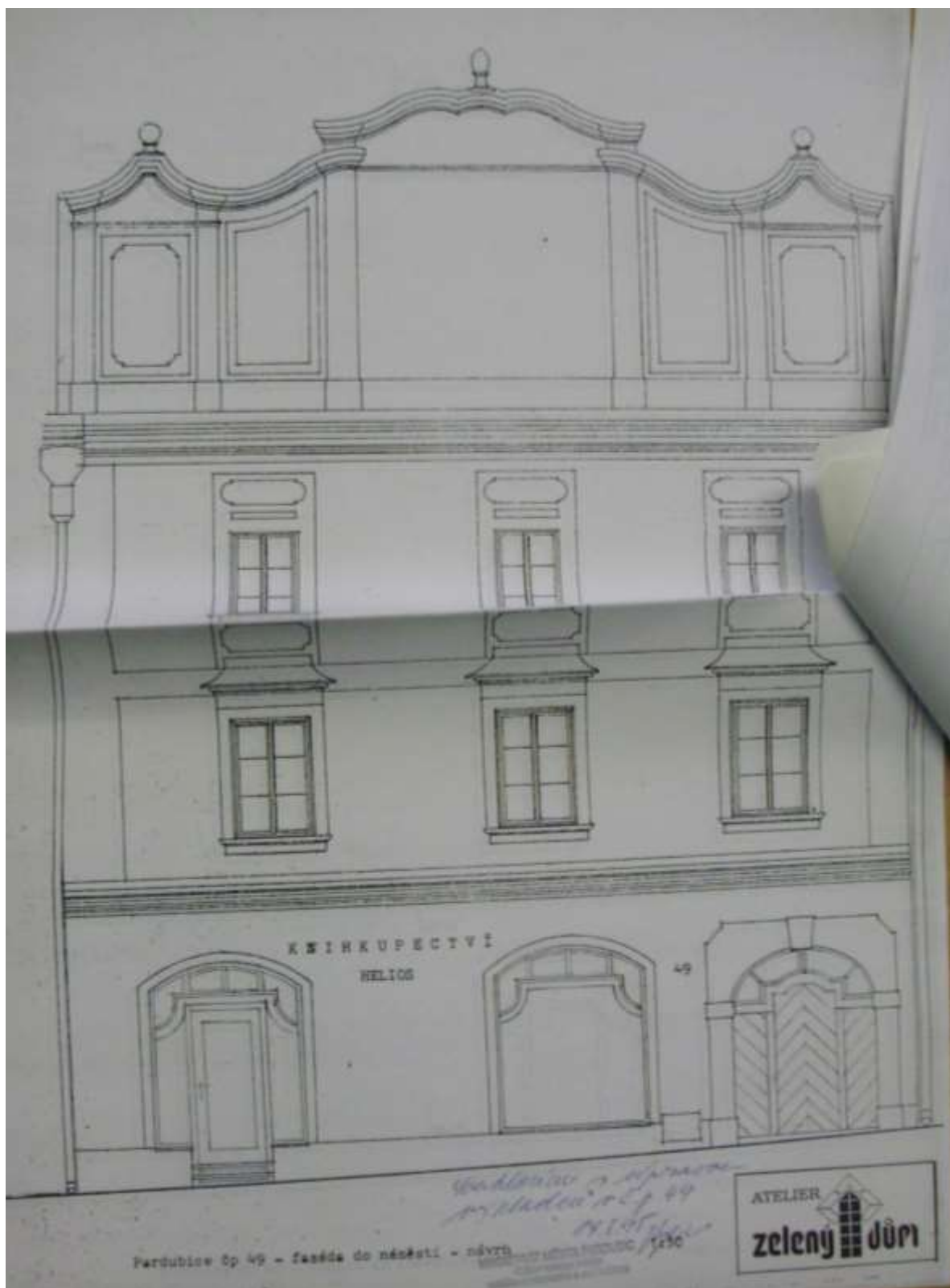
Výkres č. 10: Zřízení sociálního zázemí pro oděvní tvorbu v 1. nadzemním podlaží, 1980 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

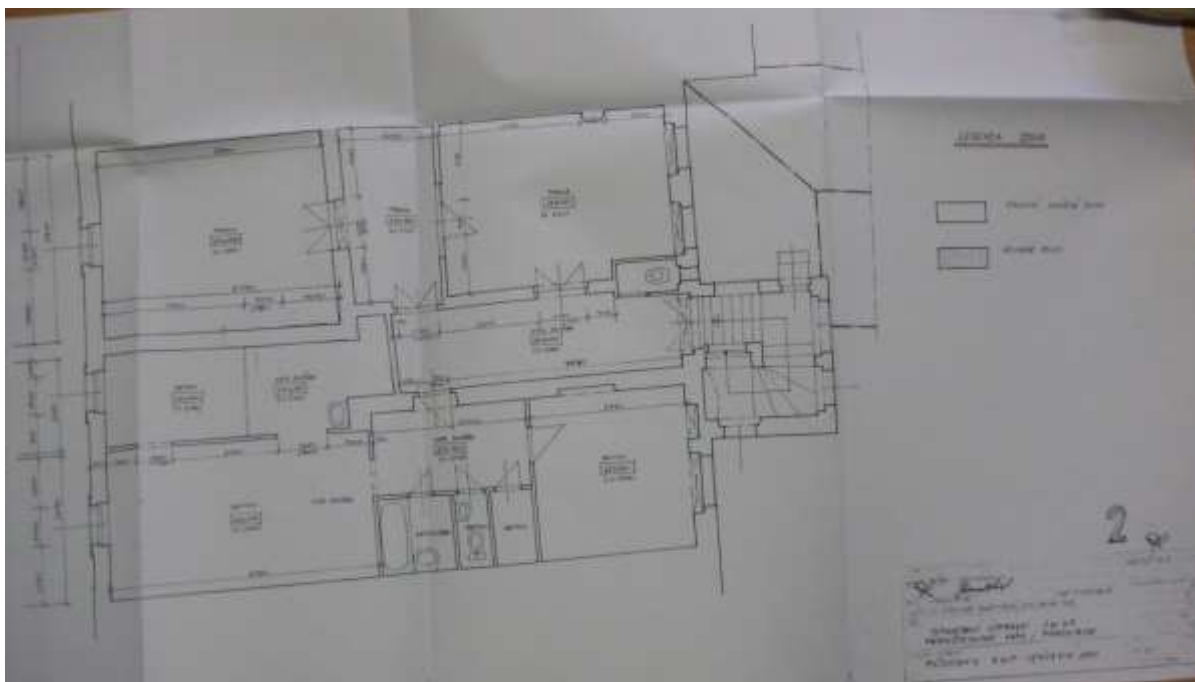
Výkres č. 11: Modernizace bytu v 3. nadzemním podlaží, 1984 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

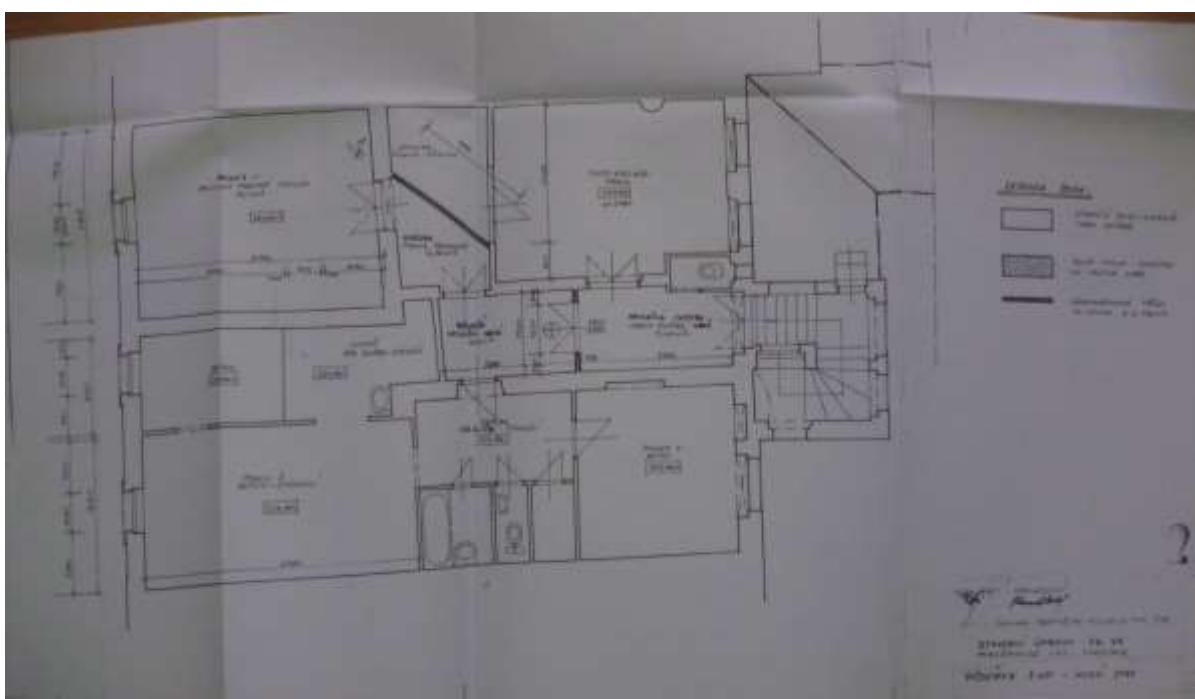
Výkres č. 12: Úprava bytu ve 2. nadzemním podlaží, 1990 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

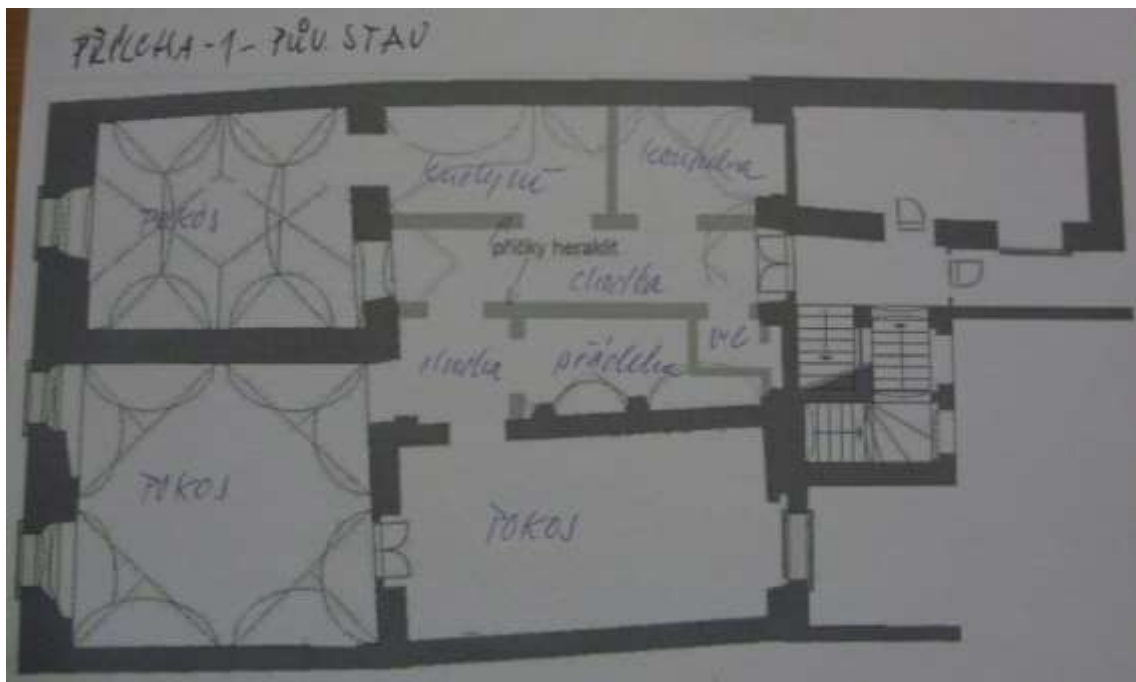
Výkres č. 13: Západní průčelí domu čísla popisného 49 (Zdroj: Magistrát města Pardubice-stavební úřad)

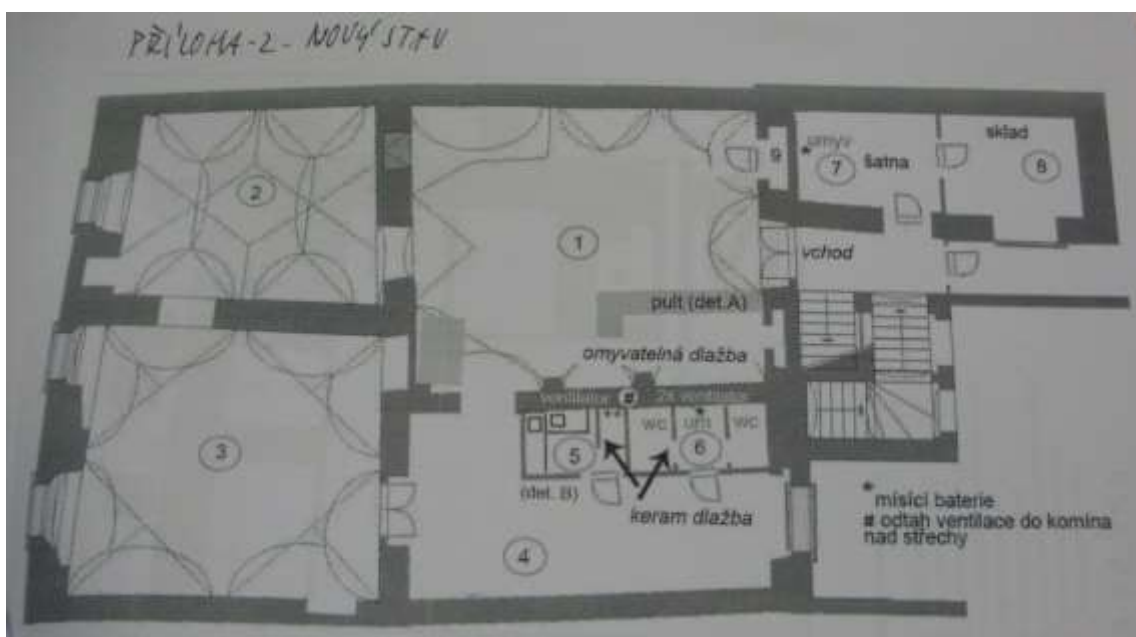
Výkres č. 14: Úprava bytu ve 3. nadzemní podlaží, původní stav 2001 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

Výkres č. 15: Úprava bytu ve 3. nadzemní podlaží, nový stav 2001 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

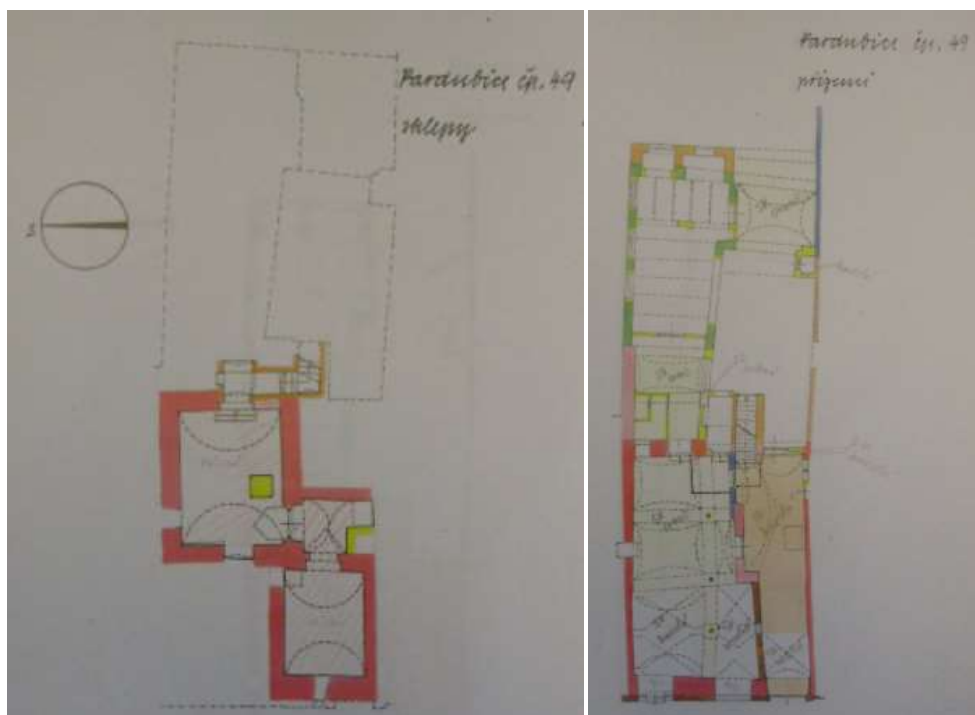

Výkres č. 16: Úprava bytu na kavárnu s galérií v 2. nadzemním podlaží, původní stav 2012 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

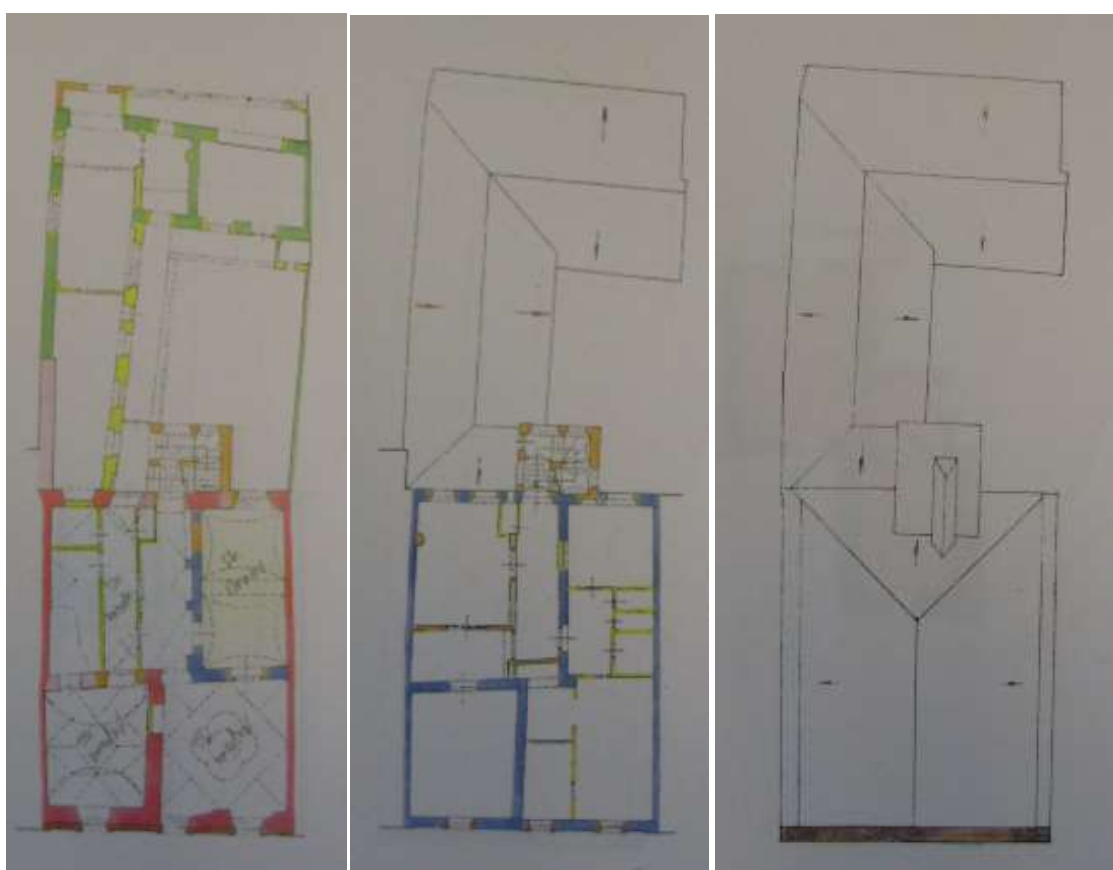

Výkres č. 17: Úprava bytu na kavárnu s galérií v 2. nadzemním podlaží, nový stav 2012 (Zdroj: Magistrát města Pardubice- stavební úřad)

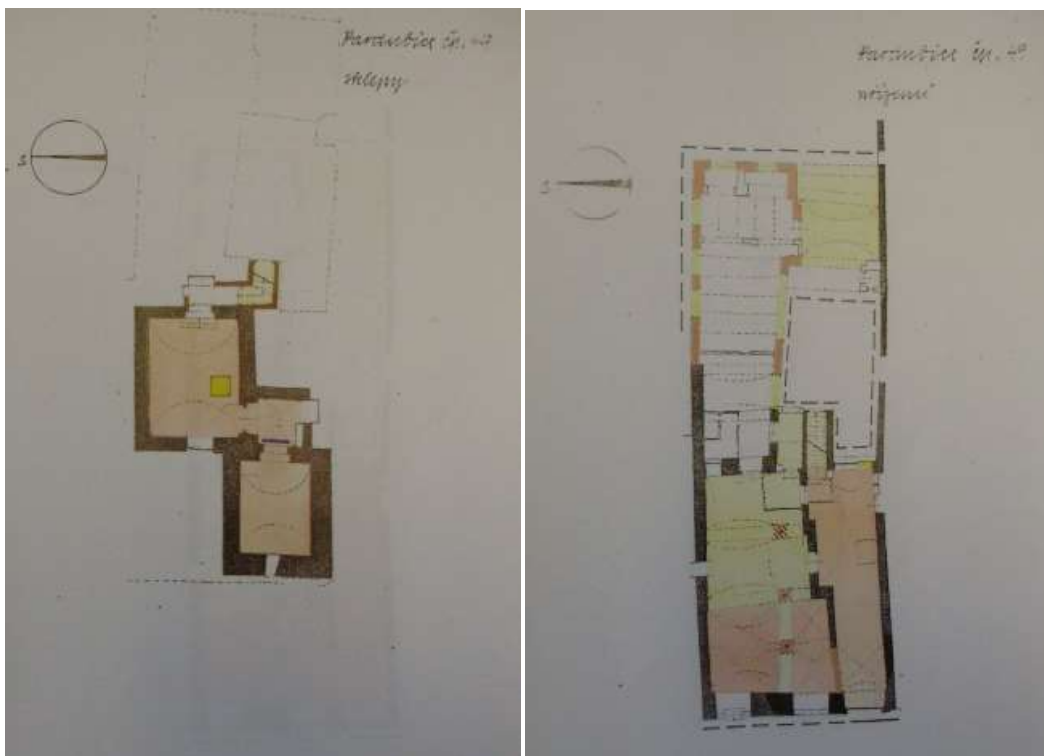

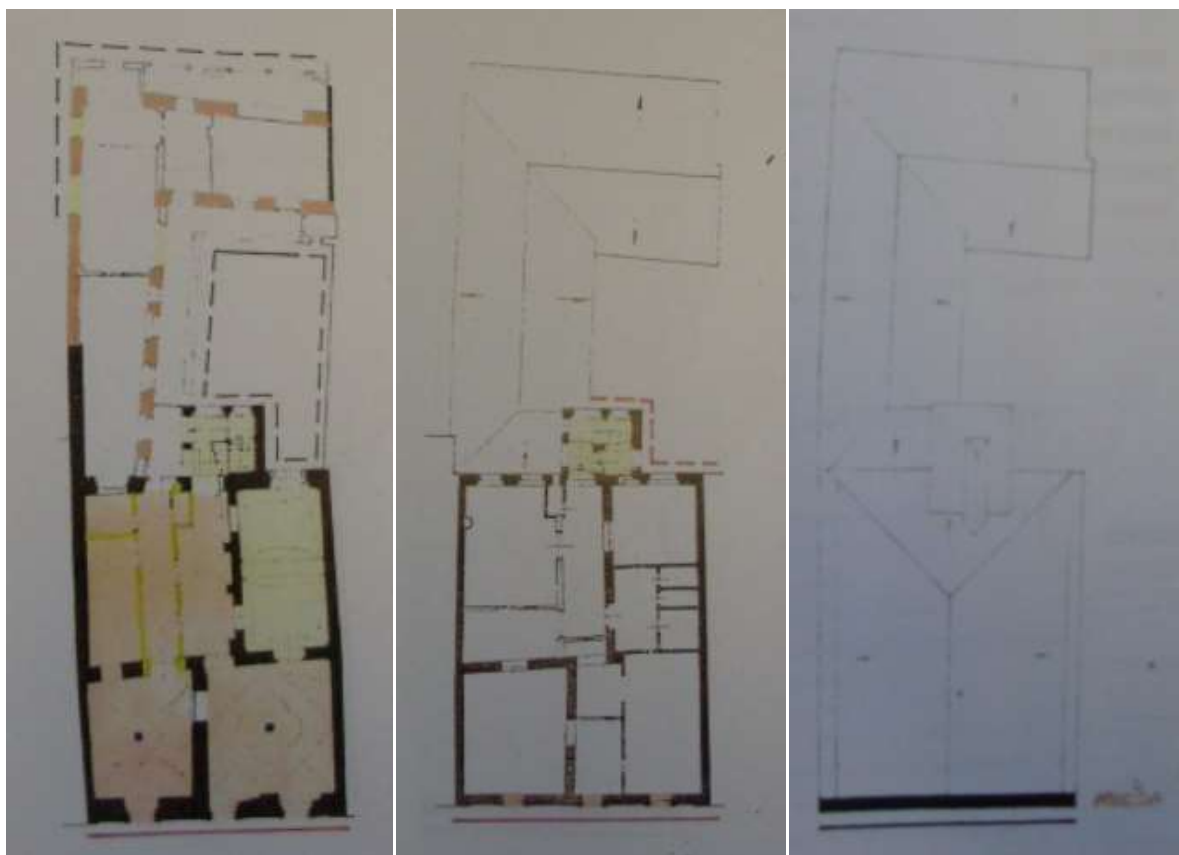
Výkres č. 18 a 19: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 1. podzemního a 1. nadzemního podlaží (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 62 a 63)

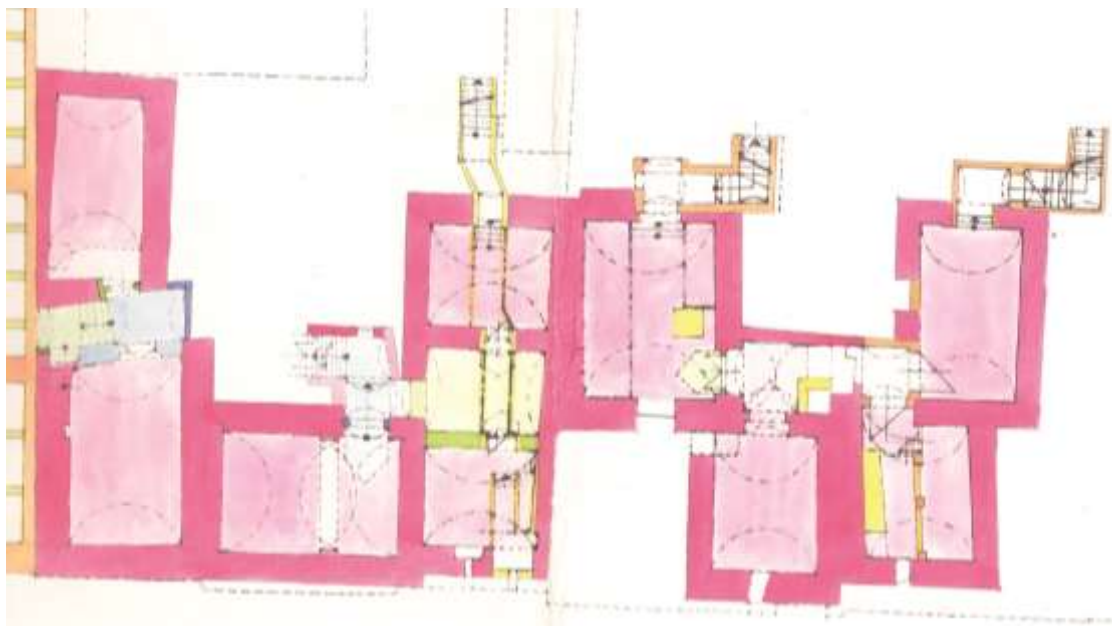
Výkres č. 20, 21 a 22: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 2. nadzemního podlaží, 3. nadzemního podlaží a střechy (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 64-66)

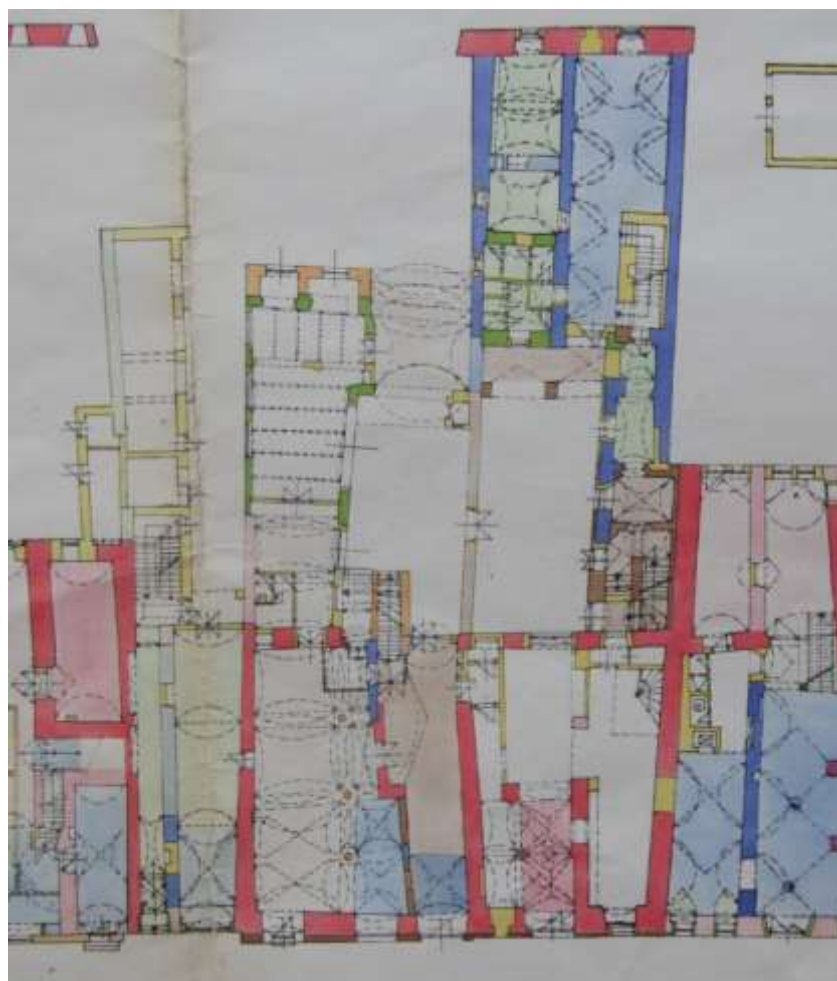
Výkres č. 23 a 24: Barevné vyhodnocení architektonického rozboru, půdorys 1. nadzemního a 1. Nadzemního podlaží (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 67 a 68)

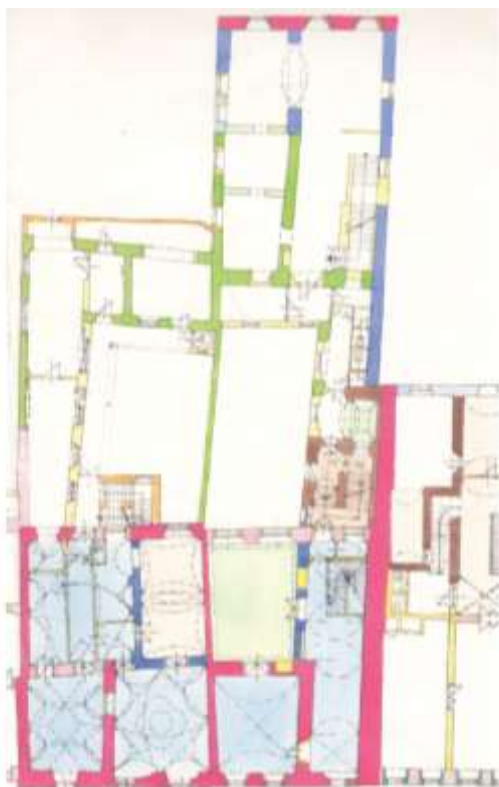
Výkres č. 25, 26 a 27: Barevné vyhodnocení architektonického rozboru, půdorys 2. nadzemního podlaží, 3. nadzemního podlaží a střechy (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 69-71)

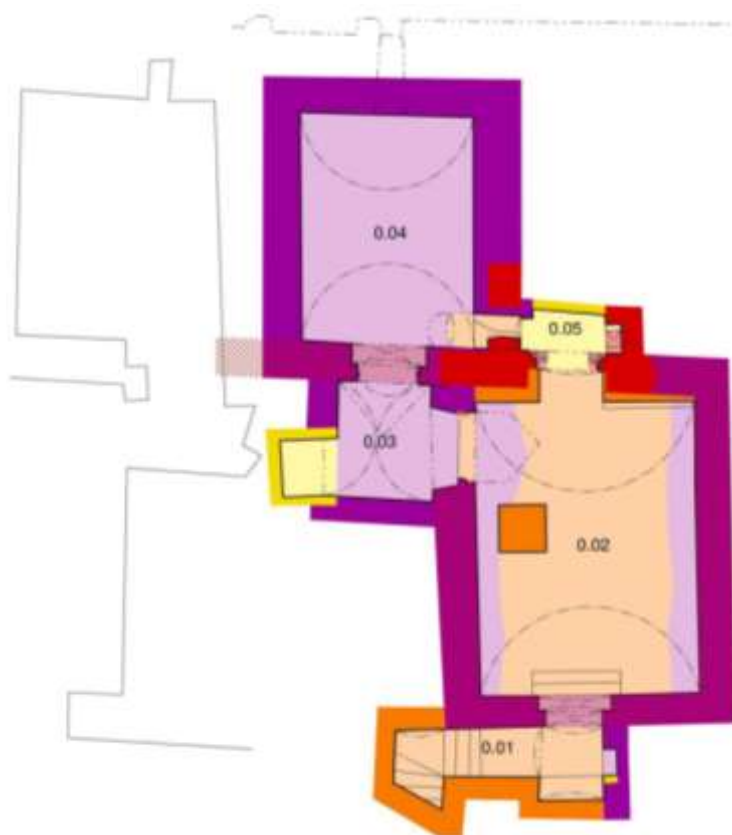
Výkres č. 28: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys podzemních podlaží ve stavebním bloku domů čísla popisného 48, 49 a 50. (Zdroj: SURPMO, 1991)

Výkres č. 29: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 1 nadzemního podlaží ve stavebním bloku s domy čísla popisného 48, 49 a 50. (Zdroj: SURPMO, 1991)

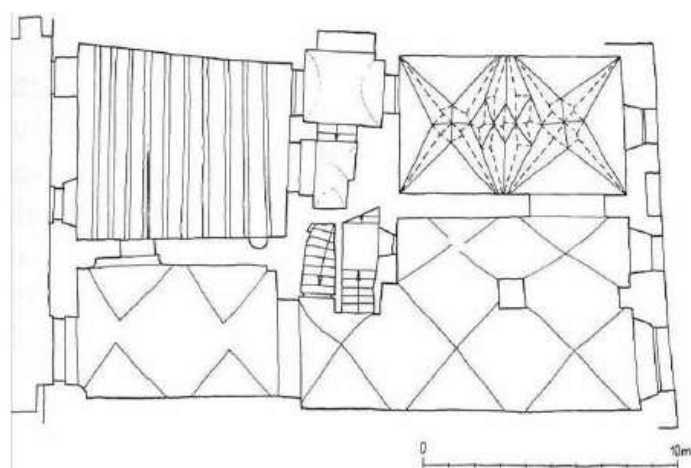
Výkres č. 30: Barevné vyhodnocení stavebně-historického průzkumu, půdorys 2. nadzemního podlaží ve stavebním bloku s domy čísla popisného 49 a 50 (SURPMO, 1991)

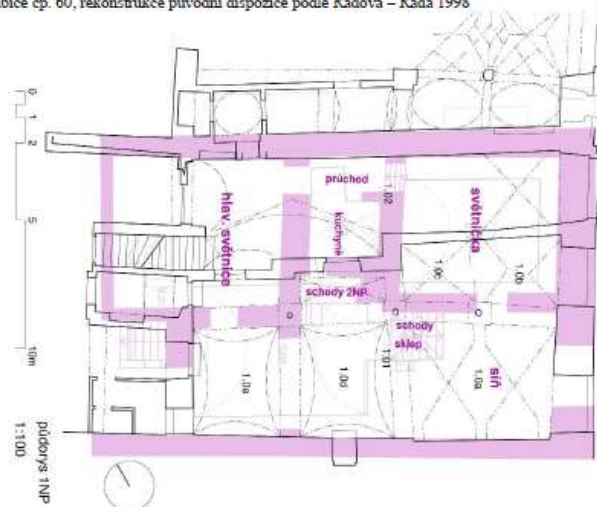
Výkres č. 31: Barevné vyhodnocení nálezové zprávy OPD, půdorys podzemního podlaží (Zdroj: RACKOVÁ, 2018)

Výkres č. 32: Barevné vyhodnocení nálezové zprávy OPD, půdorys patra (Zdroj: RACKOVÁ, 2018)

Parubice čp. 60, rekonstrukce původní dispozice podle Radová – Rada 1998

Výkres č. 33: Modelová rekonstrukce vnitřní dispozice přízemí před rokem 1538, podle podobnosti s domem čísla popisného 60 (Zdroj: RACKOVÁ, 2018)

Stavební historický průzkum :

Thematický vyhodnocení sloková období :

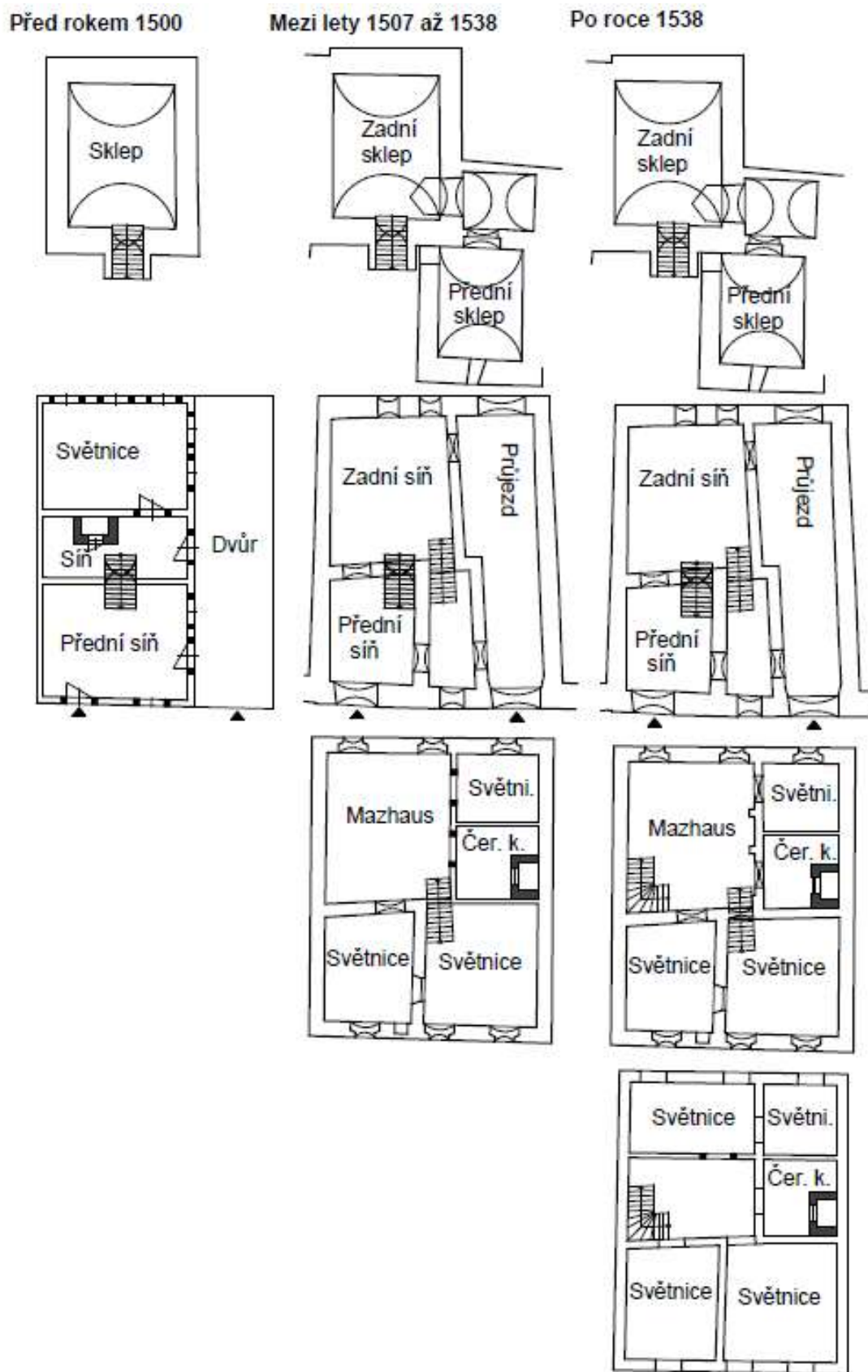
<i>románské zdiar</i>	
<i>gotické</i>	
<i>renesanční</i>	
<i>barokní</i>	
<i>Klasicistní</i>	
<i>novorenesánci od r. 1850</i>	
<i>novorenesánci od r. 1870</i>	
<i>Průběh stavební práce zdiar hypotetický průzkum</i>	

Architektonický rozbor :

<i>Ia) Bezpodmínečně zachovat :</i>	
<i>konstrukce</i>	
<i>prostory</i>	
<i>průčelí, arch. detaily</i>	
<i>b) Zachovat, možno provést úpravy :</i>	
<i>konstrukce</i>	
<i>prostory</i>	
<i>průčelí, arch. detaily</i>	
<i>Ia) Bezpodmínečně odstranit :</i>	
<i>konstrukce, prostory</i>	
<i>b) Doporučuje se odstranit :</i>	
<i>konstrukce, prostory</i>	
<i>c) Doporučuje se doplnit</i>	
	

Poznámka č. 1: Vysvětlivky k barevnému vyhodnocení výkresů č. 19-28 (Zdroj: SURPMO, 1988, s. 72)

Výkres č. 34: Modelová rekonstrukce domu, jak mohl vypadat v jednotlivých fázích vývoje před rokem 1500, mezi lety 1507 až 1538 a po roce 1538

Fotografie, kresby a pohledy:

Kresba č. 1: Pohled na Pardubice od jihu, 18. Století (Zdroj: VOREL, 1995, s. 7)

Kresba č. 2: Východní blok domů Pernštýnského náměstí, pohled od kostela (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 1: Pernštýnské náměstí, pohled od Zelené brány, 1881 (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 2: Východní blok domů Pernštýnského náměstí, pohled od kostela (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č.3: Pernštýnské náměstí, pohled od Zelené brány (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Pohled č. 4: Morový sloup na Pernštýnském náměstí, vzadu na levé straně studovaný měšťanský dům (Zdroj: státní okresní archiv Pardubice)

Fotografie č. 1: Vnější pohled na západní fasádu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 2: Detailem vstupního portálu v západní fasádě (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 3: Dvorní pohled na schodišťový rizalit s hlavní budovu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 4: Pohled na propojení dvorních křídel (vpravo) (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 5: Pohled z pavlače na východní dvorní křídlo (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 6: Vnější pohled ze zadní strany na východní dvorní křídlo (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 7: Velký sklep, pohled od vnějšího vstupu (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 8: Zpětný pohled do velkého sklepa (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 9: Spojovací chodba s postranním výklenkem (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 10: Malý sklep, pohled ze spojovací chodby (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 11: Průjezdová chodba(Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 12: Zpětný pohled průjezdovou chodbou na klenbu a vstup (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 13: První schodišťové rameno, pohled z 1. Nadzemního podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 14: Zpětný pohled z mezi-podesty 2. Nadzemního podlaží na pohled schodišťové konstrukce (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 15: Výstup po schodišťové konstrukci do 3. Nadzemního podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 16: Velká síň ve 2. Nadzemním podlaží, pohled ke schodišti (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 17: Malá síň, sousední místnost s velkou síní (Zdroj: fotografie od majitele)

Fotografie č. 18: Detail odkryté omítky na spojovací stěně mezi čp. 49 a 50 v jihovýchodní místnosti ve 2. Nadzemním podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 19: Severní místnost blíže k náměstí v 2. Nadzemní podlaží, pohled na klenbu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 20 a 21: Nika v severní místnosti ve 2. Nadzemní podlaží (vlevo) a její zachovaný detail malby (vpravo) (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 22: Jižní místnost blíže k náměstí ve 2. Nadzemním podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 23: Jižní místnost blíže k náměstí ve 2. Nadzemním podlaží, zpětný pohled
(Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 24 a 25: Detail malby v horních rozích výklenku v jižní místnosti v 2. Nadzemním podlaží(vlevo a vpravo)(Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 26: Detail jednotlivých sond v severovýchodní místnosti ve 3. Nadzemním podlaží (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 27: Krov nad hlavní budovou, pohled na plnou vazbu (Zdroj: Vlastní fotografie)

Fotografie č. 28: Bronzová pamětní deska věnovaná Františku Lexovi